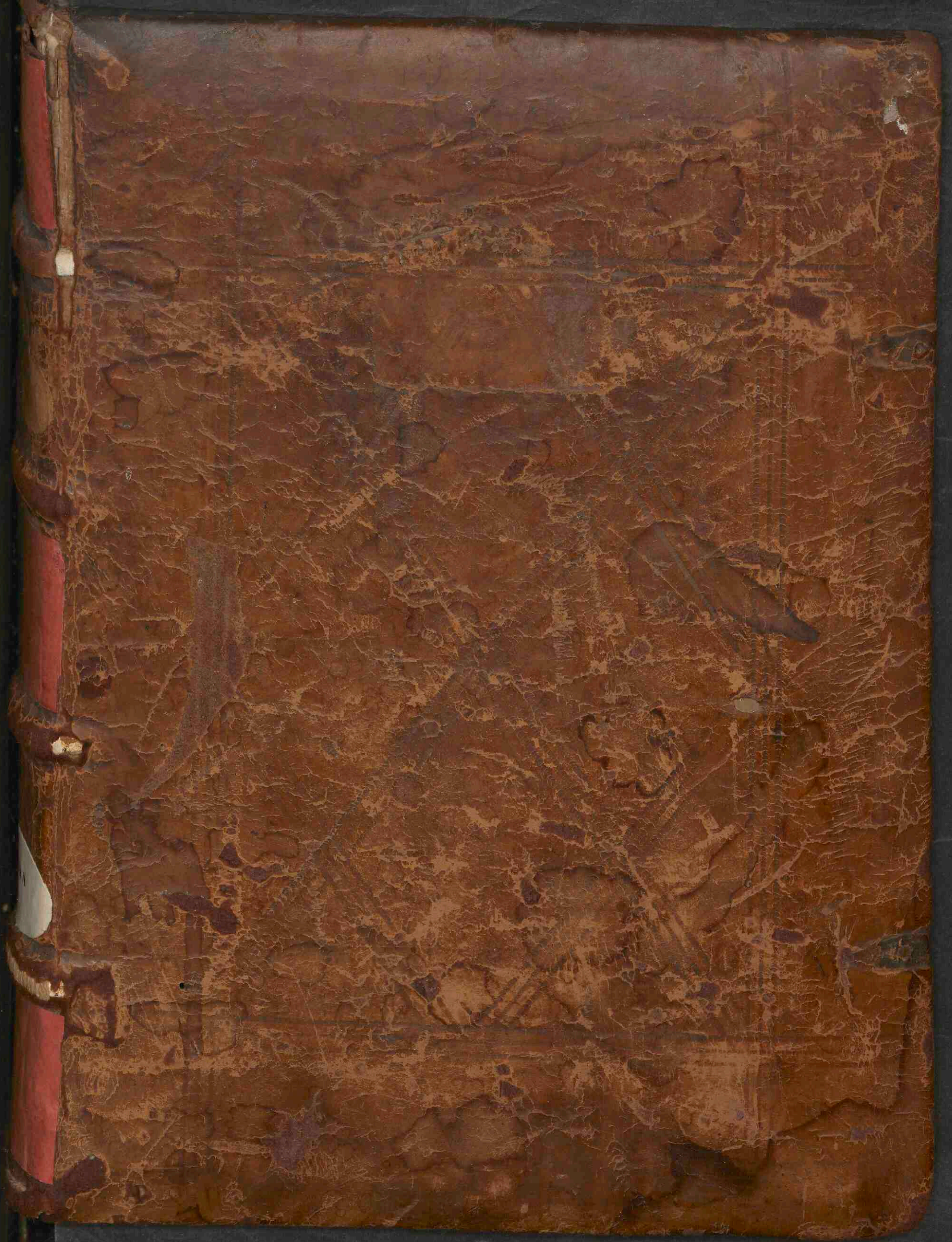

Defensorium fidei contra Judaeos, haereticos et Sarracenos.

<https://hdl.handle.net/1874/304488>

Liber mosterij sã Pauli i traiecto inf^{er}?

199. **Defensorium** fidei contra Judaeos, haereticos et Saracenos.
[Utrecht, Nic. Ketelaer en G. van Leempt c. 1473.] 2o.

E. 2o. 2071

Type 1. — HMT 37 (38) 1. — HC* 6083. — CA 558. — MMW II 213. —
Peddie II p. 213. — Pell. 4185. — Pr. 8845.

Samengeb. met nr. 182. — In den catalogus van 1670.

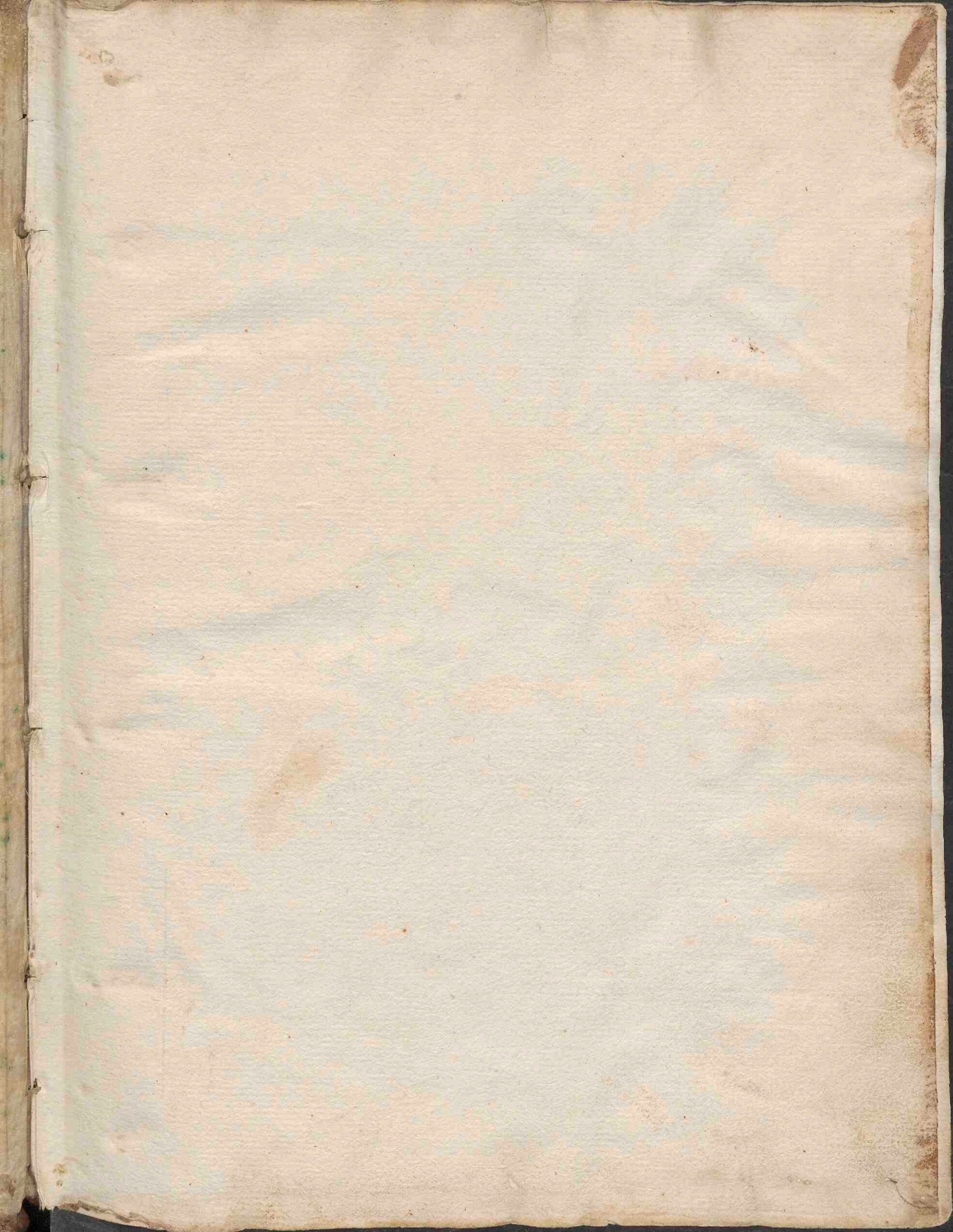
182. **Claudianus Siculus, Claudius, De raptu Proserpinae.**
[Utrecht, Nic. Ketelaer en G. van Leempt c. 1473]. 2o.

E. 2o. 2072

Type 1. — HMT 37 (38) 1. — HC 5377. — CA 447. — MMW II 206. —
Peddie II p. 182. — Pell. 3804. — Pr. 8844.

Op het 1e schutbl. en op bl. 2a van het 1e stuk van dezen bundel: „Liber
monasterii sancti Pauli in traiecto inferiori“. — Samengeb. met nr. 199.

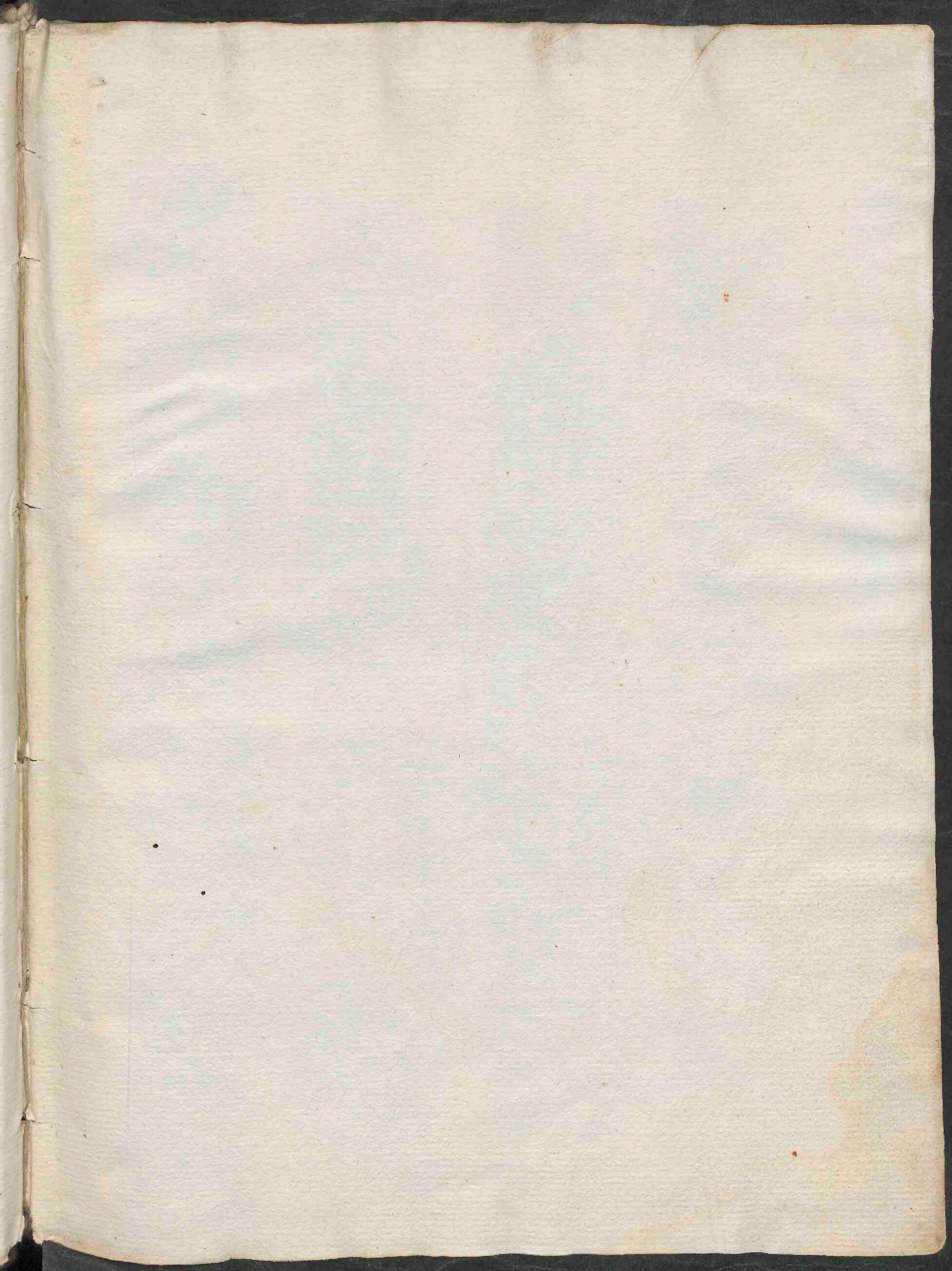

Theologia
Folio n°. 207.

C.A. 558

N. 172. A.

**Defensorium fidei Contra Iudaeos
hereticos. et Sarracenos.**

Claudianus, de raptu Proserpinae

(Ultraj., Nic. Ketelaer et Ge. de Leempt)

N. 132 A

2

Lib. mōstern s̄ Pauli in t̄cto inf̄ 3

Defensorium fidei contra iudeos hereticos et sarracenos libros
seu dyalogos septē continens. Incipit feliciter. ¶ Prologus.

Audite senes. audite iuuenes. viri atq; mulieres. sup̄
atq; inferi audite. Audite inq̄ magnū supbi hostis
et humilis ancille cristi p̄zeliū. Magnū quippe id ē
q̄d pro optimi atq; īmortalis dei pietate gerit̄. Magnū idest
q̄d pro sempiterna requie vel inquietudine certatur. Pugnat̄
hic nō bellicosa hasta: sed fraudulosa astutia. nō corporali atq;
vt plurimū sanabili vulnere: sed arguto atq; interdū inexplica
bili sermone. non brachio forti humano: sed instindu fortiozi
dyabolico. Repugnat̄ nō ferrea cuspidē: sed ardua fide. nō duris
vt aiūt et solidis armis: s; puris ad deū et deuotis lacrimis. nō
veste calibea: sed frima cōstantia. s; dei grā. Si vincenti palma
a iohāne in apocalipsi promittit̄: hodie victrix anima laurea
nimirū palma q; donabit̄. Verū quid sibi hec tā longo suspensa
exordio velint: iterū atq; iterū audite. ¶ Demon ille nomine
belial paulo apud inferos plutone minor hūane semp inuidens
quieti. decoram quā deus olim plasmauerat castelloq; corporeo
locarat animā. lingua eius vipea atq; infernali sibilo recedere
a deo factoze suo q̄ fraudulose quondam et q̄ facillime proch
dolor optinuit. At vero pius et misericors deus hanc fragilē
et surreptam et nō suo sed alieno motu lapsam erigere. suis in
nouare sacris. eamq; de suo noīe cristianā dici mira clementia
atq; īcredibili pietate volens: ex domino seruus. ex deo homo
ex verbo caro factus est. Quod rursū videns belial nec ferre
valēs. simulq; permetuens hanc ipsam sic innouatam animam
suo substitutā loco. supasq; sedē obtenturā quas ipse amiserat.
pmotus invidia. tū castellū. tū ipsam denuo arripere temptat.
Castellū igitur primo cū argutis ratioibus. dehinc animā cum
blandicijs et verbis dulcibus hoc modo aggreditur.

Sequuntur tituli librorum septem seu dyalogorum in presenti volumine contentorum. Et primo.

De cristo summopere diligēdo. eodemq; toto corde totisq; viri- bus imitando colendo atq; adorando. Dyalogus primus.

De Immortalitate animarum. et resurrectione corporum. Dya- logus secundus.

De martiribus et miraculis. de vera dei et falsa hominum pa- ce. Dyalogus tercius.

De mirabili orbis conuersione ad cristum. de sectis et legibus. et de comparatione earum adiuicem. Dyalogus quartus.

De vera et falsa religiōe. probatio qd deus est. et qd vnus et non plu- res. et quomodo querendus seu inueniendus est deus. Dyalogus quintus

De peccato originali quomodo contrahitur et quomodo expiatur et de baptisate paruulorum. Dyalogus sextus.

De summa trinitate et fide catholica. Dyalogus septimus in sep- tem tractatus seu capitula diuisus.

Introducio probabilium rationum qd in deo stante simplicissima vnitae essentie: vere consistat personarum trinitas. Tractatus primus

Probatio eiusdem scilicet luculentissimis sacre scripture testimonijs et rationibus. Tractatus secundus.

Probatio eiusdem tercia alijs et fortioribus sacre scripture testi- monijs ac rationibus. Tractatus tercius.

De sempiterno dei filio. et de sua eterna atq; ineffabili generati- one. Tractatus quartus.

De sempiterno spiritu sancto. et de sua eterna atq; ineffabili spira- tione. Tractatus quintus.

Cur deus homo. et de conuenientia incarnacionis diuine. Tracta- tus sextus.

De prantissimo eucaristie sacramento. eiusq; institucionis efficiēte causa et finali. Tractatus septimus.

3

De cristo summo opere diligendo. eodemq; toto corde totisq;
viribus imitādo colendo atq; adorando. Dialogus primus.

BEZIL.

Aditrices iam iam michi porrige aures o
nobilis o decora et suauissima dei factura
humana caro. quoniam dicturus ea sum
tibi ac probaturus que tuum honorem et tuam
utilitatem maximam concernunt. Quare michi
adesto tota quantum mente vales. quantum
calles astutia. tibi ut iam dixi et mira et vera et que in rem sunt
tuam magna locuturo. Collocata in te est atq; infusa speciosa
quedam ac spiritalis creatura quam animam vocant. et quam sine
modo cristus et sine fine amat. in tuum si quicquam luminis habes
multiplex atq; ingens malum. Omnibus namque in rebus ea
tibi resistit aduersat officit. et tue voluntati sua semper et ubique
voluntas contraria est. Pult enim te ieiunare: ut ipsa impugnetur
laborare: ut ipsa quiescat. tua dari pauperibus: ut ipsa diteat.
Nemo est sensatum habens animum hec omnia qui damnosa tibi esse
clarius ipsa lampade phebena non intelligat. Nec me talia flama
promere liuoris aculeo putes o generosa caro. quandoquidem
si lapis aut bestia non es: ea ipsa que dico tui recta equitate. tui
summa ratione plena fateberis. Caro namque dum ieiunat: nimis
macerat. dum laborat: nimis atterit. dum vigilat: nimis torquet. sua
si det pauperibus: pauper et ipsa tota efficitur. si se flagris affici
at: tabescit uti. g. et vibicibus maculisq; tota denigratur. Que
so ergo te atq; hortor. per si qua tibi est tue salutis cura. si tibi
vite dulcedo. si rerum copia. si malorum inopia cara est: parcens
tibi. et michi parcens esto o generosa caro. tibi hac pro tua pa
rentia dapes atq; opes. tremendos fascis. delicias persuaves.
amena loca. decora atq; ampla palacia cum vniuersa mundi pompa
et gloria daturus. Hoc unum tibi verum dicere. atq; audacter

affirmare non dubitem. Qui pauper. qui abiectus. qui miser
fuerit in hoc seculo. in futuro q̄ et miser et abiectus et pauper
et infelix etiā habebit. Que gratia inquit maxim⁹ poetarum
virgilius curruū armorūq; fuit viuis. que cura nitētes pascere
equos. eadem sequit̄ tellure repositos. **CARO.** Nō sunt exigua
que tu narras o belial. nō absurda quidem. nō friuola. non de-
niq; sollicita attētionē idigna. Quibus ego si mei iuris essem:
p̄facile mediūssidius assentirē. Sed nō sum sola prochdoloꝝ
nec libera. Est enim que mouet me et regit emula mee patris
anima. Quā licet iuisibile hac visibili mole contineam. isloq;
me vt sic dicā arteē ac diffiniat̄ loco: pars tamen ipsa melioꝝ
nostri est. Que dū vult. me vicere: dūq; etiā vult. vici equidem
a me potest. Hec si tibi morigera atq; assentiens erit: ego. non
dissentia. Age igit̄ vade. ipsam aggredere. et tu si quid potes
ad tuā sentēciā verte. **HELVIA.** Affari te iādudū o splēdida
o speciosa omniūq; pulcherrima creatura desidero. tuū magna
cū affectu et caritate vera cōmodū procurare modis omnibus
volens. tibiq; ea consulere. ea suadere. que toto mūdo teste tua
honori et tue vtilitati cōcedent. Te rumor est tā misere et tam
p̄dite miserū illū crucifixū multo ardoze et multo casto laboze
diligere. Qua de re tibi mehercule admodū cōpatioꝝ cōdoleoq;
nam tu cum sis p̄nobilis et generosa puella. decoze insignis.
egregia forma. prestās iuuēta. a planta pedis vsq; ad verticē
imaculata. p̄rantissimos tuiq; similes generosos atq; insignes
amare: nō illū pauperē ac ignobilē fabri filiū deberes. Nō ex-
istimes tñ. q̄ ista p̄ferre vel sui iuidia. vel tua speciosa ymago
me faciat. Est enim crede michi zel⁹ optim⁹ et tue salutis amor
q̄ fari me talia cogūt. Nō paucas ecce rōnes cur ip̄m vel tantum
amare nō dēs. **P̄tio.** tu nazarenū illum fabrum fabriq; vt dixi
filiū s̄n̄ mō et s̄n̄ sine amas: ip̄e vero te nō redamat. Sed esto te
forte amet. alias etiam atq; alias. rur̄sq; alias et q̄ plurimas

4
amat. Porro omnium qui uiuant ipse est pauperrimus. proflus
nichil quo te dotare valeat habens. ex paupere enim matre.
in paupere etiam et vili et alieno presepio natus. pauperrime
conuersatus. nudus crucifixus. in alieno quoque sepulchro tumu-
latus est. Ille etiam ille cuius amore de bacharis talia de semet-
ipso verba dicere solitus erat. Pulpes foueas habere. et volu-
cres celi nidos. se vero capiti suo reclinatozium non habere. Quid
multa? Eius consortes quoque eum seu adhuc uiuentem seu vita
functum insecuti sunt omnes sicut et ipse pudenda morte atque
horribili interierunt. Tu enim non ignoras stephanum lapidibus
fuisse obrutum. petrum et vna andream ac philippum crucis
patibulo affixos. paulum capite truncatum. et bartholomeum
decoriatum. Non tamen eius complices ac discipuli fuere omnes
Quare michi o tenerrima o speciosa et suauissima anima crede.
crede inquam maxima que tibi afferunt comoda suadenti. Alioquin
omnes te generationes non tam profecto stolidam quam infelicem
dicent. et te pulchrum erit cum ignoto per totum perisio mundum
digito monstrarier et dicier hec est. Hec illa est fortunata quon-
dam et preclara par angelis anima. que dum ymaginario cuidam
et fatastico et infructuoso amori operam dat: infortunata ignobilis
tabida et tenebrosa effecta est. ANIMA. Tuis tum virulentis
tum fraudulosis suasibus ad manum habeo quidnam in te sine mora
retorqueam o sathana. Falsa enim sunt que proponis vltro citroque
falsa o maledicte dyabole. Sed eo certe minus amiror quam solens
more tuo feceris. Teste enim veritate tu es mendax. et ipsius men-
daci pater. Et licet abs te proposita superficialem quamdam veri
effigiem habeant. Sic tamen est tenuis et macra hec superficies
ut rarissimam dumtaxat corticem tegat. Qua parumper ablata.
ipsa acutum falsitas tenui sub cortice latens erumpet: et veri-
tas clara in luce apparebit. Sed his omissis que dici parte ab altera
possunt. ad rem ipsam propero. Dixisti in primis quod ab amato meo

criso non redamoꝝ. **M**iroꝝ eꝝ vt sinoꝝ apud virgiliũ aut ali
ozũ moꝝe qui mēdacia eloqui volūt a vero nō incipis. Cūcta
equidem tibi rex fuerit quecunqꝫ fateboꝝ vera inquit. nec me
argolica de gente negabo. hoc pzimum. de hinc falsa fidaqꝫ sub
iecit. Ita hoc loco te non fecisse dignũ satis admiracōe iudico.
Ab amato meo criso inquis nō redamoꝝ. **M**entiris profecto.
Nam ad similitudinem suā atqꝫ ymaginē me nō ex limo terre.
nō vlla pꝛiacente ex materia. sed de nichilo omnipotenti sua
virtute creare dignatꝫ est. Hoc reuera amoꝝ est. et quidem mag
nus. **A**ddo qꝫ plꝫ me qꝫ te diligit. **C**um enī ābo dāpnati. celo
pꝛiuati. morti addicti. paradiso pulsi. tu celesti ego terrestri es
semꝫ: me placuit illi. et nō te redimere. **T**u me ergo o dulcis et
pꝛĩssime ihesu tua maxima bonitate ex nichilo aliquid et imoz
tale esse dedisti. tu me perditam saluasti. vili emptam pome
pꝛeciosissimo fere toto sanguine tuo redemisti. cuius vel guttu
la vna suffecisset. scripturam tamen adimplere voluisti dicētem
quia apud te misericordia et copiosa apud te redemptio. **M**eri
to ergo te xpꝛiste. sed longe magis. longeqꝫ amata pꝛius: amo.
Quis obsecro tā saxeus aut ferreus est qui non amet amatus?
Quid vero est o belial qꝫ tam nobilis tam inclite tam ge
nerose atqꝫ illibate virgĩs natũ. viz vtiqꝫ tā sc̃m. viz ope et ser
moē tā virtuosum. si tamē virũ ipsum appellare fas est vt ait io
sephus. et fabzum et fabri filium. cum tanta superbia et tanta
iniuriandi voluptate appellas? **A**n non alia quibus appelletur
clariora ipse nomina habet? **L**ux eterna. patris verbum. splen
dor. ymago. sapientia. veritas. an ista sibi recte attributa voca
bula ignoras? **N**on profecto ignoras sed sicut olim qui ex te
sunt de criso loquentes iudei sathanizabant. ita in pꝛesentia tu
sathana sermonem de criso faciens mutua quadam atqꝫ amo
rosa vicissitudine iudizas. **N**onne patrem eius nouimus et
fratres inquit iudei. nonne hic est filius fabri mathei. xij.

5

Vide quid dicāt. cōsidera quid sequeris o helial. **T**u illum fabri filium dicis qui tamen vt in celis sine matre. ita in terris sine patre est. vt pulchre ait origenes. **D**e cui⁹ virginea omni honore atq; amore prosequenda matre etiā pulchre ab eodē scriptum est. **H**anc non grauidauit ioseph vir iudeus: quinymo hoc fecit onipotens deus. **N**on ergo fabri is filius esse potest. qui nullius omnino viri filius est. neq; duos illum patres habere deuit. qui filius vnus et vna dumtaxat persona diuina est. **A**t verum certe dum ad me redeo loqueris. **F**abri reuera filius est: sed non illius quē tu quēq; iudei falso putatis. s; illi⁹ qui fabricatus est auroram et solem vt ait crisost. cui⁹ opera manuū sunt celi. cuiusq; in manib⁹ sunt onēs fines terre vt ait pphā. **Q**uin et ipsemet filius vt vni⁹ cum patre essentie: sic vnus cū patre artis est atq; sciēcie. **Q**uis pulchrā hanc queso mundi fabricam nisi pater et filius et spiritussanctus fecit? **E**t quis factam ne in seipsam vergat nisi pater et filius et spiritussanctus quotidie protegit? **O**mnis quippe creatura etiam angelica sibi relicta in nichilū vnde facta est cadit. **D**eus. n. vt ait gregori⁹ suo pntiali esse dat omnibus rebus esse. ita q; si se reb⁹ vel ad momentum subtraheret. sicut de nichilo facta sunt: sic in nichilū defluerent vniuersa. **F**abri vero appellatione quid aliud q̄ factor vel operator intelligitur? **P**ater meus inquit ad iudeos veritas vsq; modo operatur: et ego operor io. v. **S**ensus est. **C**riāris me o piozum calumpniatrix operum. o turba iudeorum fallax. o popule nequā o viperosum genimen. q; ego in sabbato operans sanitati languidos. et vite mortuos reddo. q; ea i sabbato pietatis opera facio. que facere etiam in sabbato virtuosum. omittere viciosum foret. **A**t vero tu ceca mētis obumbrata caligine iudea non intelligis. intelligere etiam multa cordis obduracione non vis. q; ego vnus cum patre voluntatis atq; potencie ea volo. ea possum. ea facio que et ipse pater. **S**ed creature sue

creator non subest . nec sabbati dominus sabbato est inferior.
Pater itaq; meus et sabbati et legis in sabbato operari pro-
batentis factor vsq; modo operat in sabbato entia conseruan-
do. mundum in sabbato gubernando. animas quotidie nouas
creando. solem oriri. flumina fluere. pregnantes parere. fructus
nasci in sabbato faciendo. et ego vt ille operor in sabbato. Ego
in q; deus ac dei filius. rex et regia proles nulli quouismodo le-
gi obnoxius. pietatis opera. nulla enim alia facio . in sabbato
operor. **C**um et michi patri equali. vt et illi censi non posset
par enim pari non imperat. q; tominus inferior superiori. Qd
enim facio in sabbato non est transgressio sed supgressio. hec
crisostomus. Diuus q; augustinus . quo nescio an vllus doctior .
hoc verbum tractans sic dicit. **P**ater meus vsq; modo opera-
tur. et ego operor . **O**pera dei attenditis. ego ibi eram cum fie-
rent. per me facta sunt omnia . **O**peratus est pater lucem. sed
dixit vt fieret lux . **S**i dixit: verbo operatus est. verbum eius
ego eram. ego sum . **P**er me factus est mundus in illis primis
operibus. per me regitur mundus in istis . **P**ater meus etiam
tunc operatus est cum fecit mundum . et vsq; nunc operatur
cum regit mundum. **E**rgo et per me fecit cum fecit. et per me
regit cum regit . **D**ixit hec dominus ihesus. sed quibus? **C**ecis.
surdis. claudis. languidis . medicum non cognoscentibus et t q;
in frenesi mente perdita occidere volentibus . **HELIAL.** Pro
inde quid secutum est euangelista declarat. **V**inc ergo inquit ma-
gis querebant eum interficere. **ANIMIA.** **O** durum cor velle
eum interficere qui mortuos suscitabat . **HELIAL.** **Q**uia non
solum soluebat sabbatum . sed et patrem suum dicebat deum .
equalē se faciēs deo. **ANIMIA.** **H**oc iudeis fateor admodū dis-
plicebat. et qd displicebat iudeis hoc ipi pri placebat. **H**oc sine
dubio placz etiā his q; hōrificāt filiū sicut hōrificāt prēz. q; si
eis nō placeat: displicebunt . **N**ō enī deus erit maior quia placet

6

tibi o homo: sed tu minor si displicet tibi. **HELYA.** Comoti
erāt iudei et indignati merito quidē. q̄ audebat homo equalem
se facere deo. **ANNA.** Sed ideo immerito. quia in homine
non itelligebant deum. Carnem videbant: deū nesciebāt. Habi
taculum cernebant: habitatozem ignorabāt. Caro illa templū
erat: deus habitabat intus. Non ergo ihesus carnem equarat
patri: non formam serui domino comparabat. nō q̄ factum est
propter nos: sed q̄ erat quādo fecit nos. Quid nēpe sit cristus
catholicis loquor. Non est verbū tantū. non caro tm̄. sed ver
bum caro factum vt habitaret in nobis. Recensio de verbo q̄
nostis. In principio erat verbum. et verbum erat apud deum.
et deus erat verbum. hic equalitas cum patre. Sed verbū caro
factum est. et habitauit i nobis. hac carne maior est pater. Ita
pater et equalis et maior. Equalis verbo: maior carne. Equalis
ei per quē fecit nos: maior eo qui factus est propter nos. hec aug⁹
HELYA. Sed respondit ihesus et dixit iudeis commotis q̄
equalem se fecerit deo. Amen dico vobis. Non potest filius a se
facere quicq̄ nisi q̄ viderit patrē facientem. Ad hoc vero iudei
quid responderūt? **ANNA.** Scriptū nō est. et fortasse tacu
erunt. **HELYA.** Quidam tñ qui cristianos se haberi volūt
non tacent. Arriani quippe dicūt nō per carnē. sed ante carnem.
filiū suū qui suscepit carnē minorem esse q̄ pater est. et non esse
eiūdem substancie cuius est pater. Videtis inquit quia dñs ihesus
cū animaduerteteret iudeos ex hoc moueri q̄ patri deo equalem
se faceret. talia verba subiūxit. vt se equalē non esse monstraret
Mouebatur iudeus aduersus cristum quia equalem se faciebat
deo. et volēs eum corrigere ab hoc motu cristus eiq̄ demonstrare
filiū non esse equalem deo patri ait quasi dicens. Quid irasci
mini: quid indignamini? Non sū equalis. quia nō potest filius a
se facere quicq̄ nisi q̄ viderit patrem facientem. Qui enim non
potest inquit a se facere quicq̄ nisi q̄ viderit patrē faciētem

vtiq; minor est. non equalis. **ANIMM.** In hac regula cordis
sui distorta et praua hereticus audiat nos nodū obiurgantes.
sed adhuc quasi interrogantes. et explicet nobis quid sentit.
Puto enim o quisquis ille es. faciamus enim tōp adesse prese-
tem. vt te si vis pro eo respondentem. tenes nobiscum q̄ in p̄i-
cipio erat verbum. **BEVIAV.** Teneo. **ANIMM.** Et quia ver-
bum erat apud deū. **BEVIAV.** Et hoc etiā teneo. **ANIMM.**
Sequere ergo. et hoc fortius tene. quia deus erat verbū. **BE-**
VIAV. Et hoc q̄ teneo: sed ille deus maior. ille deus minor!
ANIMM. Jam nescio quid paganū redolet. Cū cristiano me
loqui arbitrabar. Si est deus maior. et est deus minor. duos iā
ponimus deos non vnum deum. **BEVIAV.** Quare et tu duos
non ponis deos equales sibi? **ANIMM.** Hoc ego non dico.
Equalitatē enim istā sic intelligo. vt ibi intelligā etiā indiui-
duā caritatē. et per indiuiduā caritatē vnitatē perfectissimam.
Si enī caritas quā misit homib⁹ deus de multis hominum cor-
dib⁹ facit cor vnum. et multas hominum aīas facit aīam vnam
collectiē nostro imperfectiori mō. q̄tomagis pater de⁹ et filius
deus in fonte dilectionis est deus vnus essentialiter modo suo
perfectissimo. **E**nīvero cōsequenter audiamus que mansue-
tissim⁹ agn⁹ paulop⁹ ad iudeos verba locut⁹ ē. Scio inquit qz
filij abrahe estis s; q̄ritis me interficere. qz sermo me⁹ nō capit
in vobis luce. viij. Vos filij abrahe estis: sed secundū carnem.
non secundum fidei imitationem. Et sermo meus non capit in
vobis. Si sermo me⁹ caperet: caperet. Si caperemī itra rethia
fidei tōp pisces cōcluderemī. Quid est ergo. nō capit i vobis? Nō
capit cor vrm me⁹ sermo. qz a corde vzo nō recipit. Sic ē enim
sermo dei. et sic eē dēt fidelib⁹ tōp pisci ham⁹. Tūc enī capit qn
capit. Nec fit iūria illis q̄ capiūt. ad salutē q̄ppe nō ad p̄niciē
capiunt. Et subiūxit dñs. Queritis me occidē hominem q̄ veri-
tatē dico vobis. Veritatē vidi. veritatē loquor. qz veritas sum.

7
Queritis me occidere hominē. Interim non dico filium dei. nō dico deū. non dico verbū. quia non moritur verbū. Hoc dico quod videtis. quia et quod videtis potestis occidere: et quē nō videtis offēdere. hec aug⁹. **HELIAL.** Sed propter hos sermones tulerunt iudei lapides vt iacerent in eum. **ANANIA.** Tāta duricia quo curreret nisi ad similes? **HELIAL.** Ihesus autem sibi non parum timens fuge studuit. et abscondit se ab illis. **ANANIA.** Tamq̃ homo a lapidibus fugit: sed ve illis a quoz lapideis cordib⁹ fugit. **HELIAL.** Sunt p̃terea et alij viri etiā p̃docti qui ihesum cristum nil esse aliud q̃ hominem dicūt. sed ita iustū vt dign⁹ sit appellari fili⁹ dei. **ANANIA.** Et hos etiā tamq̃ hereticos catholica disciplina misit foras. Quia vane glorie cupiditate decepti contenciose disputare voluerunt anteq̃ intelligerent quid sit dei virt⁹ et dei sapientia. et in principio verbum per q̃ facta sunt omnia. et quomodo verbū caro factū est. et habitauit in nobis. Tales audiēdi non sunt. Nec etiam illi qui non verum hominem suscepisse dicunt filiū dei. neq; natum esse de femina. s; falsam carnē et ymaginē simulatam corporis humani ostēdisse videntibus. Nesciunt enī vt pulchre ait augustin⁹ quomodo substācia dei que exuperat omnem creaturam inquinari omnino nō posset: et tamen p̃dicant istum visibilē solē radios suos per omnes corporum feces et sordes spargere. eosq; mundos et sinceros vbiq; seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus imundis contingi p̃nt et nō inquinari: q̃tomagis inuisibilis et incomutabilis veritas per spiritum animā. et per animā corpus suscipiens toto homine assumpto ab omnib⁹ eū infirmitatib⁹ nulla sui cōtaminacione liberauit. Itaq; magnas paciūtur angustias. et cum timent q̃ fieri nō potest. ne humana carne veritas inquinetur: veritatē dicunt esse mentitam. hec aug⁹. Non etiā eos audiam⁹ vt ipse ait. qui propterea volunt cogere vt inter creaturas filium dei

numeremus. quia passus est. Dicunt enim. Si passus est: mutabilis est. si mutabilis est: creatura est. quia dei substantia non potest immutari. Cum quibus etiam nos dicimus et dei substantiam commutari non posse. et creaturam esse mutabilem. Sed aliud est esse creaturam: et aliud suscipere creaturam. Filius ergo unigenitus dei qui est virtus et sapientia dei. et verbum per quod facta sunt omnia. quia immutari omnino non potest suscepit humanam creaturam. quam lapsam erigere. atque iueteratam renouare dignatus est. nec in ea per passionem ipse in deterius commutatus est: sed eam potius per resurrectionem in melius commutauit. Nec propterea verbum per quod facta sunt omnia negandum est natum esse et passum pro nobis. Sicut enim martires passos et mortuos dicimus in corporibus que portabant sine animarum interfectione vel morte. dicente domino. Nolite timere eos qui corpus occidunt. anime autem nichil possunt facere mathei. x. Sic filium dei passum et mortuum dicimus in homine quem portabat sine diuinitatis aliqua commutatione vel morte. Nec eos quos audiamus hereticos qui negant tale corpus domini resurrexisse quale positum fuit in monumento. Si enim tale non fuisset ipse non dixisset post resurrectionem discipulis. Palpate et videte quoniam spiritus carnem et ossa non habent. sicut me videtis habere. luce ultimo. Sacrilegum est enim credere dominum ihesum cum sit ipse veritas in aliquo fuisse mentitum. Nec nos moueat quod clausis ostiis subito eum apparuisse discipulis scriptum est. ut propterea negemus illud corpus fuisse humanum. quia cum penetratio dimensionum sit impossibilis contra naturam huius corporis sit per clausa ostia intrare. Omnia enim possibilia sunt deo. Nam et ambulare super aquas contra naturam huius corporis esse manifestum est. et tamen ipse dominus non solum ante passionem ambulauit super aquas: sed etiam petrum ambulare fecit. Ita ergo et post resurrectionem de suo fecit corpore quod voluit. Si enim potuit ante passionem clarificari illud

8
sicut splendor solis: quare non potuit et post passionem ad
quantā vellet subtilitatē in tēporis momēta reducere: vt clausa
posset ostia et omne genus dimensionū penetrare: Non insuper
eos audiamus qui negant ipsum corpus secum leuasse in celum
dominū nostrum. et cōmemorant in euangelio qđ scriptum est.
Nemo ascendit in celū nisi qui de celo descendit io. iij. Et dicūt
quia corpus non descendit de celo. quare non potuisse ascendere
in celum. Non enim intelligunt quoniam corpus non ascēdit in
celum. Dominus namq; ascendit: corpus. autem nō ascendit. sed
leuatum est in celum illo leuante qui ascendit. Si enim quisq;
descēdit. verbigracia. de monte nudus: cū autem descenderit ve
stiat se. et vestitus iterum ascendat: recte vtiq; dicimus. Nemo
ascendit nisi qui descendit. Nec vestem consideramus quam
secum leuauit: sed ipsum qui vestitus est solū dicimus ascēdisse.
hec aug⁹. **BEV. I. II.** De hīs vero hacten⁹ satis. Nunc ad reliq;
contēta in oratione mea si habes quitq; facito vt respondeas.
AN. III. Abunde. Cum enim dicis o belial. Esto me diligit
cristus: alias quoq; plurimas et non me vnā diligit. Fateor
idq; omnino michi gratissimū cōcedo. Nam sicut miseris gau
dium est nō modicū participes habere in erūpnis: gaudiū etiā
felicib⁹ ē felicitatis habere consortes. Ampli⁹ cristi quē admodū
est infinita potencia: sic infinita est et sua dilectio. Satis ergo
superq; satis ipsa suis est. nec amatorum copia pati vsqueq;
inopiam potest. Quod enim infinitum est et quod perfectum
vel minui vnq; aut remitti nō potest. **D**icis insup omnium
qui viuant eum pauperrimū esse atq; ignobilem. Semetipsum
exinamisse dico. serui formā suscepisse. iopēq; se fecisse propter
me. Vnc maior enim seruoze diligo. qui cum diues esset. et rex
regū. et dñs dominantū. splendor paterne glorie et figura sbē
ei⁹ pro meo se tantum humiliavit amore qđ vaticināte prophā
celos inclinare suos ac descēdere voluerit. qui tamen imobilis

permanens terram mare et sydera omnia voluit. paruulus in
tempore nasci. qui principiū atq; origo rerū existens maxim⁹
ante secula natus. semperq; ex patre suo ineffabili modo nascit⁹.
et cuius munere omnia sunt. omnia nascūtur. omnia viuunt.
semineo lacte virgineo pasci. qui dat escam omni carni. et pas-
tum cunctis animantibus suis subdi parentibus. cuius terra.
celum. maria. supera atq; infera vitare imperium non possunt
Ob hoc istar eius paupertatis atq; humilitatis iugum quo ad
vixero subire non recuso. **S**criptum est in nim. **B**eati pauperes
spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum mathei. v. **Q**ua
enim ad nos via cristus venire dignatus est. eadem nos ad
eum tendere est necesse. vt pulchre ait ovidius in fine terci⁹
libri vetule de cristo suo tempore de virgine nato sed nondum
propalato ita scribens. **I**psum venturū iā diligo. iamq; paratus
credere doctrine quā dixerit esse sequēdā. **C**ultorēq; suum me re-
promitto futurū. dū tamen ipse trahat. quia si nō traxerit: ipsi
nemo placere potest. et ad ipsum nemo venire. **D**icturus tamen
est qua nos veniamus ad ipsum monstrabitq; viam. quia per
quam venerit ad nos illa tenēda via est. illac nos ire necesse.
Et iam precessit de quadam virgine per quam in mundum ve-
niet. nobis erit hec aduanda. **H**ac mediatricem dabit humano
generi rex largitor venie. nostreq; salutis amator. **O** virgo
felix. o virgo significata p stellas vbi spica nitet. quis det michi
tantū viuere q; possim laudum fore preco tuarum. hec ovidi-
us. **Q**uod ais consequenter o belial discipulos cristi et se-
quaces immatura sicut ipse atq; horribili et pudenda morte ne-
catos. **E**go respondeo q; hñ pro exigua temporaliq; pena bea-
tam et sempiterno euo mansuram animabus suis requiem. pro
passione impassibilitatē. pro morte immortalitatem. pro pere-
grinatione eternam patriam inuenerunt. **H**anc vero penam. et
hanc quam abhominabilē vocas mortē. nō q; cristo adheserūt

9
nolentes sunt perpesū. ymo sic ipsi libere elegerūt suis sese ini-
micis vltro offerentes. **R**ōne enī xp̄s ipse. vt a capite incipiam.
suam sepenumero prenunciavit apostolis futurā nedū mortem.
sed et speciē mortis. **H**ostib⁹ suis nūquid ipse libēs inpavidusq;
occurrit. **E**t numquid animoso discipulo strido vtente gladio
vti recusauit. eumq; satis aspere increpauit ita dicens. **C**alicē
quem dedit michi pater non vis vt bibam illum. iō. xviii. **E**t
rurssus. **A**n nescis quia possum rogare patrē meū. et exhibebit
michi modo plusq; duodecim legiones angelorum. math. xxvi.
Noluit enim cristus se persecutorum defēdi vulnere: qui voluit
suo vulnere omnes sanare. **BELIAL.** **Q**uōd cristus non omnino
voluntarie passus est. hac vna et ea quidem fortissima ratione
probo. **O**mitto planctus eius et lacrimas atq; orationes vt nō
pateretur in orto fusas. scio enim quid statim diceres. ad id solū
venio q; in ipsa comprehensione sua. postea q; negat uū a patre
respōsū habuerat: ad prolationē verbi hui⁹. ego sum. abierunt
retrosū hostes et ceciderunt in terram. iō. xviii. **Q**uod quidē
non aliasq; ad tutelā sui. hostiumq; terrore factū fuisse arbitroz
ARMAL. **N**ō recte sane arbitraris o belial. **N**ō enī defētionis
causa hoc fecit dominus: sed vt agnosceret hu nana presumptio
se nichil aduersus eum posse nisi quantū ipse pmitteret. **R**edeo
iam ad martires. **N**onne stephan⁹ eorū princeps ad supplicium
gaudens atq; alacer iuit. **E**t nonne pro suis ipse lapidatoribus
lapide duriorib⁹ orauit. **A**ndreas egeā vt eū a cruce nō depone-
ret obsecrauit. **P**etrus a libertate in carcerē se crucifigē dum
sponte retrusit. **I**gnatius damnat⁹ bestijs. a traiano nūquid se
leonib⁹ vorandū vltro exhibuit. **E**t ciprianus lata in eū mortis
sentencia nūquid deo grās alacriter exclamauit. **V**ōga mora est
si vel cētēsimā istiusmodi exēploꝝ partē tāgere voluero. **C**ōstat
igit tuas ratioēs irrōnabiles. et tua argumēta deliramēta nulli⁹
roboris nulliusq; momēti. nec tā cōfutaciōe q; irriliōe digna eē

De immortalitate animarum. et resurrectione corporum. Dialo-
gus secundus. **HELIAL.**

Speras igitur o vesana et paupcula anima. confidis etiam
o fragilis et misella creatura. credis o celestium nes-
cia rex natione celica atque immortalis esse? **ALFAL**
Quid nisi sperare et confidam. quod nisi etiam atque etiam vix
certumque: firmiter atque indubie credam? **HELIAL.** Speras
quoque o stolidam post hanc vitam meliorem assequi vitam. eternas
etiam dum corpore exuta fueris speras incolere sedes? **Alf** prospice
ne te ipsam spe nimia ambitioe nimia. et nimia credulitate fallas.
Spes est quotidianum et frequens humanarum rerum ludibrium
Spes ait quidam ex tuis leuibus poetis reficit dominum fallit et
ipsa suum. **Bene** sperando ait petrarcha et male habendo transit vi-
ta mortaliu. **Crede** michi. spes a re longinquius auster ab aquilone
quandoque distat. **Audi** magnam in odis oratiu. **Nichil** mortalibus
arduu est. **Celum** ipsum stulticia petimus. **Nec** pro nostrum patimur scelus
iracunda ioue potere fulmina. **Audi** et maiorem in tragediis senecam. **Ut**
calidis fumus ab ignibus vanescit. ut nubes gravidas quos mouidimus
arctici boree dissipat impet. **Sic** hic qui regimur spiritus effluet. **Pro**
mortem nichil est. ipsaque mors nichil. velocis spacii meta nouissima
Spem ponant auidi. solliciti metum. **Queris** quae iaceas pro obitu loco
quo non nata iacent. **Tempus** nos auidum deuorat et chaos.
Mors indiuidua est noxia corpori. nec parcens anime. **Trena**
ra et aspero regnum sub domino. **Limem** et obsidens custos non
facili cerberus ostio. **rumores** vacui verbaque inania. et par sol-
licito fabula somno. **hec** ille. **Audi** et maximum in sapientia salomo-
nem. **Quomodo** inquit ac iumentorum vnum est iterum? **Quis** nouit si spiritus
filiorum adam ascendat sursum. et si spiritus iumentorum descendat deorsum?
ecclesiastes. m. **Hac** igitur spe immortalitatis. **cristique** tui
lepidis capta sermonibus que habebas omnia contastisti. et ea
pauperibus: erogasti o anima ex pauperibus. o sapienter o bene factum

20

diuites. et ex diuite panperem faciēs. Satiū utiq; multo etat
titi liuī homis prudentissimi fructuosa q; tui cristi dispēdiola
audisse monita. Extrema iquit ille rabies suis credere est. Vide
etiam ne quibusdam sis negociatorib; persimilis. qui nimia vel
temeritate vel confidentia ducti emūday rerum precū soluunt
longe anteaq; merces accipiāt. sepenumero nichil inde ppetuo
habitura. **M**agna tibi videntur et preualida que
producis auctorem testimonia o belia. Profers oratim. pfer
senecam. dehinc magnum in sapientia salomonem. **M**agna in
tibi videntur et multa laude digna senece atq; oratij poemata.
sed cristi Longe maiora sunt et prestantiora sacra dogmata.
Ad oratium itaq; vt respondeam. Poeta fuit ipsa atq; infidelis
oratus. Poeticum illud atq; infidele dictū est. et poeticū atq;
infidele maneat. Sic ad senecam in tragedijs. sic ad reliquos
poetas quos figere ait aristotiles et mētiri plurima: rñdendum
arbitroz. Apud me vero pluris vt modo dixi salubria cristi dog
mata q; scurrilia quedam poetarum dicta valebunt. Ipse vero
dominus ihesus non tam verbo q; opere. non tam sui oris ad
mirabili tuba. q; sui corporis suscitacione glorioza humanas
inmortales esse animas demōstrauit. Sed quia versus pro te alle
gasti poeticos: versus econuerso accipe catholicos. Carmina
quippe. vt ait pi; pontifex nuper maximus. si dederis: carmina
reddidero. Mortales domin; cunctos in luce creauit. vt capiāt
meritis gaudia summa poli. Felix ille quidem qui mentem iugi
ter illuc dirigit. atq; vigil noxia queq; cauet. Nec tamē infelix
sceleris quem penitet acti. quiq; suū facin; plangere sepe solet.
Sed viuūt homines tamq; mors nulla sequatur. et velut ifern;
fatula vana foret. Cum doceat sensus cunctos in morte resolui
atq; herebi penas pagina sacra probet. Quas qui non metuit
infelix prozsus et amens viuit. et extinctus sentiet ille rogam.
Sic igitē cūcti mortales viuere certēt. vt nil iferni sit metuēda

pat. **HELIAL.** Quid vero ad salomonē dicis. quo teste scrip-
tura null⁹ ante fuit nec postea futurus est sapiētior? **ANIMIA**
De salomone postea videro q̄ paucula adhuc responsiva ad se-
necam verba audieris. Cōcionator nāq; ipse est. in illo saltem
tragico per te iā allegato carmīe. **Chor⁹** enim ibi ītroducitur
populum turbāq; hominū repñtans. **Popul⁹** vero vt plurimū
incert⁹ ē et dubi⁹ et indoct⁹. et nōnūq; sibi met ipsi cōtrarius.
dicente virgilio. Scinditur incertū studia incontraria vulgus
Sed accipe rursus propziū quo nullū contra quēquē validius
in sua causa testimonium. **Chorum** enim id est populum incertū
et dubium. et sibi met ipsi cōtrariū. manifeste idē seneca pbat
in postremo sui libzi carmine et conclusionē totius operis ita
dicens. Nunq; stigas fertur ad vmbas inclita virtus. **Diuite**
fortes: nec letheos seua per ānes vos fata trahent. **Sed** cū sum-
mas exiget horas consumpta dies: iter ad superos gloria pan-
det. **Ecce** quomodo chorus hic loqui introductus. animas non
opinatiue quidē. neq; inquisitiue. sed diffinitiuē potius et
conclusiue inuit esse ppetuas: ibi vero negat. **Hic** vmbas stigi-
as et luthēū flumē quib⁹ infern⁹. et superos quib⁹ paradisi⁹
designat astruit: ibi vero p̄sus vt fabulosa rēnuit. **HELIAL.**
Quid iā dicēs ad salomonē? **ANIMIA.** Quod modo dixi ad
senecā. cōcionatorē scilicet et veritatis īq̄sitorē fuisse. **HELIAL.**
Satis carminū. satis versuū. satisq; verbaliū auctoritatum da-
bis: sed q̄ p̄ mortē carnis viuat aīa. nulla vnq; poteris racōe
demōstrare. **ANIMIA.** Immo de hoc optiā sed fidē admixtā
hēo racōnem. **Tres** quippe vitales spirit⁹ creauit oīpotēs deus
vt ait gregori⁹. vnū q̄ carne nō tegit. aliū q̄ carne tegit. sed
nō cū carne morit. scīū q̄ carne tegit et cū carne morit. **Pri-**
m⁹ est angeloz. scdus hoīm. tercius iumētoz oīm q; brutozum
aīaliū. **Hō** itaq; sicuti ī medio creat⁹ ē vt eēt īferior āgelo. su-
pior iumento. ita hēt aliqd cōe cū sumo. aliquid cōe cū infimo

in mortalitatem scilicet spiritus cum angelo: mortalitatem vero
carnis cum iumento. **BEZII.** Tuis placent catholicis ista
que memoras. Sed queso te dum spiritus hominum atque iumentorum
sic discernis. quid est quod salomō ait ecclesi. m. Dixi in corde meo
de filiis hominum ut probaret eos deus et ostēderet similes esse
bestiis. Idcirco vnus iuteritus est hominum et iumentorum. et
equa vtriusque cōditio. Qui adhuc eandem sententiā subtiliter exe-
quēs adiūgit. Sicut moritur homo. et illa moriuntur. Similiter
spirant omnia. et nichil habet homo iumentis amplius. Quibus
adhuc verbis generalē diffinitionem subinfert. ita dicens. Cūcūcū
subiacēt vanitati. et omnia pergunt ad vanum locum. De terra
facta sūt. et in terrā pariter reuertūt. **MMII.** Salomonis
liber in quo hec scripta sunt ecclesiastes appellatus est. Ecclesiastes
autē proprie cōcionator dicitur. In quo salomō quasi tumultuātis
turbe suscepit sensum. Et quot sententias per inquisitionē mouet
quali tot in se personas diuersorum suscepit. Sed cōcionator verax
velut extensa manu omnium tumultus sedat. eosque ad vnā sententiā
reuocat. cum in eiusdem libri conelōne ait. Finē loquēdi omēs
pariter audiamus. Deum. time: et mandata eius obserua. hoc
est omnis homo. Si enim in libro eodem per locutionem suam
multorum personas nō suscepit: cur ad audiendum loquēdi
finem pariter omēs admonebat. Vnde et alia sunt vt ait gregorius
que in libro illo per inquisitionē mouentur. atque alia que per
rationē satisfaciūt. Aliaque extēptati profert animo atque adhuc
huius mundi oblectacōibus dediti: alia vero in quibus ea que
rationis sunt differit atque animum a delectatione cōpescit. Ibi
namque caplō. v. ait. Hoc itaque michi visū est bonū vt comedat
quis et bibat et fruatur leticia et labore suo. Et longe inferius
caplō. vii. subiūgit. Melius est ire ad domū luctus quam ad domū
conuiuij. Si enim bonum est manducare et bibere: melius fuisse
videbatur ad domum conuiuij pergere quam ad domum luctus. Ex

qua re ostenditur. quia illud ex infirmantium persona intulit: hoc vero ex rōnis diffinitione subiunxit. Nam ipsas protinus rationis causas edisserit. et de domo lucē que sit utilitas ostēdit dicens. In illa enī finis cunctorum admonetur hominum: et uiuens cogitat quid futurus sit. Rursum illic capitulo. xi. scriptum est. **L**etare iuuenis in adolescentia tua. Et paulopost subditur. **A**dolescentia enī et voluptas vana sunt. Qui diem hoc postmodum vanum esse redarguit qđ prius admonuisse videbatur: patenter idicat. quia illa quasi ex desiderio carnali verba protulit: hec vero ex iudicij veritate subiunxit. Ita etiā in proposito concionator noster velut ex mente infirmantium humane suspicionis sententiam proponit. dum dicit. **U**nus interitus est hominis et iumentorum. et equa vtriusq; condicio. **S**icut moritur homo: sic et illa moriūt. Similiter spirāt omīa et nichil habet homo iumentis amplius. Qui tamē ex diffinicōe rōnis suā postmodū sniam protulit dicens. **Q**uid habet amplius sapiens stulto. nisi ut pergat illuc vbi est vita. **H**abet igitur hō ampli⁹ iumentis qđ illa post mortē nō viuūt. hic vero tūc viuere inchoat cū per mortem carnis hāc visibilem vitā cōsummat. **Q**ui etiam cōcionator lōge inferius caplo scilicet. ix. dicit. **Q**uōcūq; potest man⁹ tua facere istā opare. quia nec op⁹ nec ratio nec sapiā nec scīa erūt apud iferos q̄ tu pperas. **Q**uō ergo vñ ē iterit⁹ hoīs et iumentī. et equa vtriusq; cōditio: aut quō nichil hēt hō iumentis āpli⁹: cū iumēta post mortē carnis nō viuūt: hominū vero spūs pro suis culpis post mortē carnis ad inferos dēducti nec in ipā morte moriūt vt ait gregori⁹. **V**erū enim uero vt cōponā briter hāc de salōne discordiā. audiat q̄sq; voluerit ei⁹ sup immortalitate mea breuē absolutāq; et verissimā sententiā. **R**euertat puluis ad terrā suā: et spūs ad dñm q̄ creauit illū eccēs. vii. **Q**uid q̄ris āpli⁹ de salōne. qđ vis vlteri⁹. nō ne iā satis supq; satis ad salōnē dcm ē. **BELVAL.** Perpulchre loqris.

et placere hominibus debent ea que dici. Sed tamen sicut vitā anime in corpore manentis. ex motu corporis homines agnoscunt: ita vitam anime post corpus apertis quibusdam rebus attestantibus libenter agnoscerent. **ANIMU.** Numquid non sancti apostoli et martires christi presentem vitam despicerent. in morte carnis animas ponentes: nisi certioram animarum vitam sequi non dubitarent? Tu vero ipse inquis quia vita anime in corpore manentis ex motibus corporis agnoscitur. et ecce hi qui animas in morte posuerunt atque animarum vitam post mortem carnis crediderunt quotidianis miraculis choruscant. Ad extinguita namque eorum corpora viuentes egri veniunt. et sanantur. periuri veniunt et demonio vexantur. demoniaci veniunt: et liberantur. leprosi veniunt: et mundantur. deferuntur mortui et suscitantur: **DESA** itaque eorum anime qualiter viuunt illic ubi viuunt. quorum hic vel mortua corpora in tot miraculis viuunt. Si igitur vitam anime manentis in corpore deprehendis ex motu membrorum: cur non perpendis vitam anime post corpus etiam per ossa mortua in virtute miraculorum? Nulla ut opinor huic rationi cauillatio obsistat: in qua et ex rebus visibilibus cogimur credere quod non videmus. **BEVIAU.** Proinde verone gloriaris o anima. Hec etenim ratio quam efficacissimam prozelus atque irrefragabilem censeo non tua sed gregoriū pontificis olim maximi ratio est. **ANIMU.** Fateor. Id ipsum quoque si non preuenisses: dicere intendebam. Neque enim aliena pro meis dicta ut plerique alii soleo usurpare. Ista vero et plerique alia collocata in his dialogis quanto a doctoribus viris prodire et melioribus tanto maioris constat esse roboris et firmitatis. Cui satis dicto applaudis quod non minus apposite quam sapienter a cicerone in sua paradoxa dictum est. Qui cum de virtutibus ac morum institutione diseruisset. A philosophis inquit ad eum vnus ex circumstantibus metuebam ne a lenonibus diceres. socrates disputabat isto modo Ad quem cicerone. Bene hercule narras. Nam istum doctum et sapientem

virum fuisse memorie traditum est. hec cicero . Nec culpet me
aliquis: sed eo potius qualecūq; op⁹ hoc. et hos labores meos
acceptet. q̄ aliena vt plurimum doctrina vtoz . q̄ meum es et
meos oculos ex auro alieno redimio. Sic enim longe ante me
fecit princeps philosophie aristoteles. sic tullius ī suis oratorijs
libris. sic etiā magnus augustinus. sic iberonim⁹. sic gregori⁹.
sic beda. sic bernard⁹. sic ozigenes. sic albert⁹. sic thomas aqui
nus. et reliqui fecere pen e omnes. Operis namq; ac studij mei
est vt de seipso ait iberonimus multozum libros legere. vt ex
plurimis diuersos carpā flores. que meliora et vtiliora sunt
instar apīs melliflue delecturus. Nam teste basilio que vtiliora
sunt mandari memorie p̄ncipaliter meruerunt. Sicubi vero
vox nostra insonuit non a paternis discessit limitibus. Nostra
quidem etsi pauca. etsi tanto q̄d crist⁹ est huius operis subiecto
indigna. hoc ipsum inq̄ quātulūcūq; est. etsi modicū etsi indig
num acceptare sua pietate dignabit̄. Totū nempe deo dedit:
qui seipsum obtulit. Apostoli tantū nauē et rethia pro cristo
reliquerūt. vidua duo erat mittit in gazophilatiū. et preferē
cristi diuicijs. Bene dixi subiectū hui⁹ operis esse cristū. Tractēt
alij humanas historias et bellica gesta. scribant alij naturalia.
humana iura. carmina amatoria. comedias. et cetera vana: ego
cristum scribere. cristū colere. cristū adorare. cristū ore cordeq;
et viribus totis amare scire atq; intelligere conoz. Hec est enī
vt ipse ait vita eterna. vt cognoscant te deum verum: et quem
misisti ihesum. cristū io. xvij: et ihere. ix. Non glorie sapiens
in sapia. nec diues in diuicijs suis. nec fortis in fortitudine sua:
sed ī h̄ glie q̄ glie scire et nosse me. Memi etiā dumpunla ad h̄nc
essem. p̄misq; operam litteris darem hos a p̄ceptore meo
habuisse versiculos. ipsosq; tā alte īpressisse memorie q̄ excidere
ab ea pacto vllō nequiverunt. **H**oc est nescire sine xp̄isto
plurima scire. Si cristum bene scis: satis est si cetera nescis.

BEZII. Memini attamen primis ab annis studisam te phiē
verum illi que ad nature magis q̄ ad mox pertinet indaginem
MMII. Concedo. hoc. sed iam me contineo. et hāc quantū
in me est passionem: vtinam sic reliquas omnes. mortifico. **Alla**
enī et si est sublimis atq; excellēs. minus tamē utilitatis. habet
ad vitā. q̄ illa de cristo sacra philosophia que perpetuā homi-
nibus salutem prestat. Nisi forte instructoz erit ad bene viuēdū
qui pruine et niuiū et yridis colores quēadmodū fiant didice-
rit: q̄ si illa nunq̄. didicisset. aut emendatior erit eius vita cui
aues et pisces noti sunt: q̄ si oīo essent incogniti. Similia his
sunt cetera que in illa tradūt. hnt enī splendorē cognitionis ex-
imium: vite autē utilitatē non habent. At vero hec cristiana
phiā ymmo vera potius et diuīā sapiā tota vt sic dixerī de re
nostra est. Itaq; qui huius cognitione omīssa phisice intendunt
hū alienum quodāmodo negotium agere vident: suū omītere
Hinc bernard⁹. Hec mea interim phiā. hec mea sublimis atq;
excellsa sapiā: cognoscere crīstum. et hunc crucifixum. **Felix felix**
inq; quē veritas per se docet. nō per figuras et voces transe-
untes: sed sicut se habet res. **Rostra opinio et noster sens⁹** sepe
nos fallit et modicū videt. **Quid prodest magna cauillatio. nu-**
merose questiones cum suis argumētis pene dixerim infinitis
de occultis rebus maximeq; a nobis distantib⁹. et de quib⁹ nō
arguemur in iudicio quia ignorauim⁹? **Grandis profecto vesa-**
nia grādis insipientia quod vtilib⁹ ac necessarijs spretis: vltro
intēdim⁹ curiosis et dampnolis. **Oculos certe hntes simulacris**
per similes nō videmus. **Et quid cure nobis ad salutem animaz**
quā ars artium esse dinoscitur de generibus et speciebus? **Cui**
eternū verbū loquitur a multis opionibus expeditur. **Ex vno**
verbo omnia. et vnum loquitnr omnia. et hoc est principium
q̄ et loquit nobis io. viij. **Nemo sine illo recte itelligit quicq;**

aut iudicat. Cui omnia vnum sunt. qui omnia ad vnum tra-
hit. et omnia in vnum videt potest stabilis corde esse. et in deo
tranquillus permanente. Qui plene cupit et sapide cristi verba
intelligere. oportet vt totam vitam suā illi studeat conformare
Quid prodest tibi alta de trinitate disputare: si humilitate ca-
reas aut caritate vnde displiceas trinitati? Melius enī est atq;
salubrius sentire compunctionem: q̄ scire eius diffinitionem.
meliusq; est deum et proximum diligere: q̄ diffinitionem cari-
tatis agnoscere. dicente augustino ad suos clericos. Ante om-
nia fratres carissimi diligēdus est deus: et deinde proxim⁹. Qua-
propter a quibusdā e nostris sacre pagine doctoribus non ab-
re decisum est. vltimam hominis beatitudinem magis in actu
voluntatis q̄ intellectus consistere. Tedit me sepe vultu legere
et audire. In te totum est quod volo et desidero olumen eternū
et increata sapientia benedice ihesu. Taceāt omnes doctores.
sileant omnes creature in conspectu tuo. tu michi loquere sol⁹.
Quāto enim aliquis magis sibi vnitus. et interius magis sim-
plicatus fuerit: tanto plura altioraq; sine labore intelligit.
quia de super lumen intelligentie capit. HELVIV. Attamen
paulus tuus doctor eximius libris incubebat et litteris. ANJ
MV. Sed non secularibus. HELVIV. Libris inq; vtebatur
paulus. In epistola namq; ad thimotheum ita scribit. Penulā
quā reliq; troade. veniēs affer tecū. et libros. maxie autē mēbra-
nas. ANJMV. Et noui et audiui hoc. et legi sepe. Nec ego
etiam libros omnes passim repudio. Non est enim culpanda
scientia aut cuiuslibz rei noticia que bona est et a deo ordinata
sed preferenda est semper bona conscientia et virtuosa vita.
Enimvero magno adueniente iudicio non queretur a nobis
quid legimus: sed quid fecimus. nec q̄ bene q̄q; ornate dix-
im⁹: sed q̄ virtuose et q̄ recte viximus. HELVIV. Sed iam
ad nostrū primum de tua immortalitate propositum redeam⁹

Dico igitur quod cristi resurrectio de qua paulo ante memisti euiternam
te seu imortalem esse non arguit. Poterat enim ipse tempore deus vel
mortuam sui corporis suscitare. vel nouam creare et eam exanguis
suo corpori infundere animam. De scō preterea germano tradit
quod vitulum quendam mortuum suscitauit. Aut ergo friuolum illud
aut tua ratiocinatio vana. aut quadrupedis anima non secus
atque hominis imortalis existit. ANNA. Cristi. lazari. puelle
domi clausae. delati extra portam iuuenis. ceterorumque mortuorum
preterita futuraue resurrectio. pars rationis mee. non ipsa tota
ratio est. Dico ergo ut melius intelligat. quod mortuorum hominum
in vitam eternam aut in perpetuam dampnationem suscitatio
efficacissimum est perpetuitatis mee argumentum. Quid enim
finibile mortis uel susceptibile uel seipiterno torquenti supplicio uel
eterna perfrui gloria posset. Et si enim visum quandoque fuerit
quadrupedis animam. magis autem ipsum quadrupedem diuinam
virtute surrexisse a mortuis: non tamen in vitam aut in damp-
nationem eternam. De nobis uero ait dominus in suo quod neminem
fallit euangelio. Qui manducat meam carnem et bibit meum
sanguinem habet vitam eternam. et ego resuscitabo eum in nouissimo
die iohannis. vi. Sed quid moror. et non illud verissimum eiusdem
saluatoris nostri ac validissimum adduco testimonium. Is enim
ut est apud matheum compellatus a saduceis de questione resur-
rectionis inquit ad eos. Erratis nescientes scripturas neque vir-
tutem dei. In resurrectione enim neque nubent. neque nubent: sed
erunt sicut angeli dei in celo. De resurrectione autem mortuorum
non legistis quod dictum est a deo dicente uobis. Ego sum deus
abraham et deus ysaac et deus iacob. Non est deus mortuorum
sed uiuentium. Et audientes turbe mirabantur in doctrina eius
mathi. xxij. Egregie quidem atque ad rem aptissime. Nam ut ibidem
ait iherosolyma. Dei id est creatoris ad creaturam scilicet abraham ysaac et
iacob est relatio realis que non potest fundari in nichil. nec

fundat̄ i eoz̄ corporibus tūc iā dūdū mortuis atq̄ alteratis.
et̄ que abrahā ysaac aut iacob dici non possunt: fundat̄ ergo
in eoz̄ uiuentibus aiabus. Et q̄uis saluator̄ euidentiora sacre
Scripture testimonia allegare potuisset ac sciuisset: vt̄ est illud
psa. xxvi. **Diuet̄ mortui interfectiq̄ tui resurgēt.** Et ezechiel.
xxxviii. **Educā vos de sepulchris vestris popule me⁹. et dabo
vobis spiritum et uiuetis.** Et iob. xix. **Scio q̄ redemptor̄ me⁹
uiuit. et in nouissimo die de terra surrecturus sum: et in carne
mea videbo dē saluatorem meū.** Et illud cāticoy. ij. **Et mor-
tui resurgent̄ icorrupti.** Quia tamē saducei illi nullos pphetas
nullosq̄ alios q̄ moyli libros admittebāt: cōueiētissime auctās
illa in libris moyli contenta a saluatore inducā ē. **HELIAL**
Resurgēt ergo omnes in resurrectione in nouissimo die. **ANNA**
MA. Resurgent. **HELIAL:** Et tamen in psalmo primo dicit̄.
Non resurgunt̄ impij in iudicio. Non ergo generalis erit mor-
tuorum resurrectio. si non impiorum. cū impij vt̄ probe nosti.
nō solū mortui sed bis q̄ mortui sunt. Et in euangelio quod mō
allegasti de solis se digne manducantibus crīstus ait. **Et ego
resuscitabo eum in nouissimo die.** Amplius. si corporum resur-
rectio futura est: h̄ precipne in fauorem tui melioris siquidem
hominis partis et magis ad similitudinem dei facte erit. Stat⁹
vero tuus dum a corpore secreta es. et quodāmō excarcerata
longe beatior longeque est tibi conuenientior. et deo similior q̄
dum es corpori conglobata. Igitur aridozum vt̄ cremium et
insensibilium resurrectio corporum tibi nedum certe superua-
tua et inutilis: sed nociua potius et grauis. et dispendiosa erit.
ANNA. In fauorem vtriusq̄ fiet resurrectio. Corpus enim
tunc ex mortuo uiuum. ex arido viride. ex insensibili anima-
tum. ex graui agile ex corruptibili impassibile. ex opaco fulgi-
dum. ex terrestri celeste. ex grosso rarum et subtile fiet. Anīma
vero vt̄ ps sue parti reuiri gaudebit. et sicut forma relegata

a materia per se non subsistens gloriata reddita corpori subsistere letabitur. **BEZIV.** Crescit ergo anime beatitudo dum corpori suo reunitur. **ANIM.** Extensivae crescit: sed non intensivae. ut ait ille magnus rabi paulus burgenis episcopus. Nam perfecta anime beatitudo ut ipse ait que principaliter in visione divinae essentiae consistit non dependet a corpore. Unde sine eo potest anima esse beata. Hinc est quod anima separata in visione divinae essentiae totaliter quiescit ex parte appetiti: non autem ex parte appetitis. Quare ut iam dixi beatitudo corpore resumpto crescit extensivae solum, et non intensivae. **BEZIV.** Anima beata vult corpori suo reuniri vel non vult. Si sic: non habet in celo omnia que vult, ergo in celo ante iudicium non est perfecta beatitudo. Si non vult: ergo quando unietur erit sibi involuntarium quare et penosum: Amplius salomon in ecclesiaste ait. Homo cum dormierit non resurget. **ANIM.** Ad salomonem satis antea dictum arbitror. Ad aliud vero dico quod anima beata non vult corpori suo reuniri nunc. Dico ulterius quod anima petri vel pauli habet quicquid vult habere nunc. Male ergo infero o belial quod quando unietur erit sibi involuntarium, et hoc siue nunc determinet velle siue uniri. Volet enim tunc et non alias uniri quando deus volet. Nam voluntas anime beate semper est divinae voluntati conformis. Et beati ut ait augustinus omnipotentes erunt suae voluntatis: ut deus suae. Nam sicut deus poterit quicquid volet per seipsum, ita poterunt illi quod volet per illum. Et sicut illi non aliud volent quam ille volet: ita ille volet quicquid illi volent. Et quicquid ille absolute volet non poterit non esse. **BEZIV.** et tamen scriptum est. Deus vult omnes homines salvos fieri: non tamen omnes homines salvi fiunt. **ANIM.** Ideo dixi absolute. Habet enim deus et voluntatem condicionatam quam moderni theologi consequentem seu regulatam vocant, et qua omnes salvos fieri homines vult, dum tamen suis quo salvi fiant

monitis obedire velint. dicente eo. **S**i vis ad vitam ingredi
serua madata math. xix. **N**ec procedit tua superior alia cauil
latio o belial de perfectiori ac simpliciori statu aie a corpore se
parate. **I**bi eni de no gloriificato et corporali manete corpore:
hic de corpore spirituali et sicut ait aug⁹ celestiali factio agit.
Quod vero arguis de impijs in psalmo: quia non resurgunt in
iudicio. subaudi in vita eternam. **BEVZAL.** Hoc subaudire
quid aliud queso est q litteram manifeste corrumpere? Sacre
vero lre corrupende non sunt. **ANIMA.** At sane intelligende.
BEVZAL. Quomodo? **ANIMA.** Ait utiqz propheta. Non re
surgunt impij in iudicio. Sed audi qb sequit. **N**ec peccatores
in consilio iustoz. Et quid aliud est in futuro seculo iustoz co
siliu q dine essentie btissima visio? Que recte consiliu iustozu
appellat. a q vniuersi excludunt ipj. solisqz iustis illic itersse
coedit. Et dñs in euagelio. Qui maducat mea carne et bibit
meu sanguine habet vita eterna. et ego resuscitabo eu in nouis
sumo die io. vi. **N**ota subitellige q resume. in vita eterna. Re
surrectio vero ipiozu que in morte etna fiet: nota resurrectio
q suppressio. nec ta uiuificaco q mortificaco dicenda e. Omnes
c. de resurgem: sed no ones imutabimur ait apostol⁹. i. co. xv.
Iusti nepe dotib⁹ qs supra tetigi adornati resurgent. **I**mpij vero
nichilo q in deterio imutati corp⁹ ut antea. ymmo pl⁹ q antea
et graue et passibile et tetz et opacu. semp mories sed tamen
imortale resumet vt ait grego⁹. **Q**uod no absqz magna roe a deo
optio qde atq eqslio seditu e. **N**a suerctudo iusticie id exigit.
ut q trea graua qde atz opaca nimiū dilexerūt: graues vt trea
atz opaci fiat. **Q**ui vero trestria aspnantes celestib⁹ raris leui
bzqz ihesert: roi cosetaneu e. vt hñ qz et leues et rari pmaneāt
Qui vero re pbi tpele i h mudo discipliaz effugerūt: digna res
est vt i antro demersi tartareo lozis sine fie trucidetur. **D**igna
inqz res est o belial vt qui tuas viciozum tenebras amauerūt.

et lucem cristi ac veritatem repulerunt. tecum descendentes. et
mansione apud te. facientes. tetrus horridisq; tenebris et sepiter
ris inuoluat horrozibus. **BEZVZ.** Quid vero ad paulu aplm
dices cuius: hec i epistola ad corinthios verba leguntur. Caro et
sanguis regnum dei non possidebunt. **ANJMA.** Quid q; ipse
alio in loco scilicet id est ad cori. xv. eaplo ait. Oportet corrup
tibile hoc incorruptibilitate. et imortale hoc imortalitate iduere
BEZVZ. Quid igit restat nisi q; sibimetipsi cotrari? sciat
ANJMA. Nequa q;. at potius sane intelligendus. Cu enim in
resurrectione corpus transformatum fuerit. tuuc proprie no erit
quod modo est corp; et sanguis. sed celeste corpus vt ait aug;
Et illud non sic accipiendum est quasi carnis et sanguis no sit
futura sba. sed carnis et sanguis nomine ipsam corruptionem
carnis et sanguis intelligendus est apls nupasse. que vtiq;
in regno illo non erit: vbi caro incorruptibilis erit. Quamuis
et aliter posset intelligi. vt carnem et sanguinem opera carnis
et sanguinis. dixisse accipiamus aplm. et eos regnu non posses
suros qui perseueranter ista dilixerunt. hec aug;. **BEZVZ.**
Nonne sepe contingit o anima q; lupus hominem deuorat. et
caro hominis vertitur in sua. lupum vero vrsus postea vorat
vrsu quoq; leo. vel si maus vt est apud virgiliu. **Corua leena**
lupum sequitur. lupus ipse capellam. florentem citisum sequitur
lasiua capella. te corido i o alexi. trahit. sua quemq; voluptas
ANJMA Assentio. **BEZVZ.** Quomodo ergo sic alterat;
potezit resurgere homo? **ANJMA.** Quop fuit hominis caro
resurget: q; bestiarum remanet. Scit enim bene discernere
qui sciuit ex nichilo omnia condere. Siue ergo a feris homies
siue a piscib; seu a vulturibus absorbeantur: omnes in resur
ractione reformabuntur. intantum vt nec capill; ex eis pereat
Querilia tamē hec sunt o belial: nec abste que proponantur.
ab me vero quibus respondeat satis digna.

et *sepultura*
De martiribus et miraculis. de vera dei et falsa hominum pace.
Dialogus tertius. BEVZV

H Stephanum igitur ad andream. ad petrum. et reli-
quos martires tuos redeo. Hos ergo non diffiteris
o anima crudeli immatura ac violenta morte necatos
AVZVA. Quod verum est: diffiteri est nephas. BE
VZV. Vili etiam atque pudenda: AVZVA. Vili apud homines:
apud deum preciosa. BEVZV. Immatura attamen. Quod ipsum
non paruum est apud humanos improperium. AVZVA. Sed mors
illa nec mors nec immatura dicenda est qua ad fontem vite per-
git. et ex huius vite mortalis angustiis ad immortalitatem pervenit.
Maturus est. perfectus qui eo venire dignus est. Omni tpe illo
eundem est. omni etate tenendum. omni conatu properandum. quia
semper oportuna hora: nunquam vero interpeffiva illuc pervenit. BE
VZV. Huius tamen ipsi tui martires tanta que dixi horrenda atque
ignominiosa mala pro christi nomine sunt perpessi. AVZVA.
Sed volentes. BEVZV. Christus ergo tuus necis eorum atque
ignominie causa est. AVZVA. Non cogens tamen aut necessa-
ria. BEVZV. Motiva saltem atque precipua. Dixit ergo sangui-
nem suorum christus. AVZVA. Non sanguine suorum christus: sed
fide. scilicet constantia. scilicet perseverantia gaudet. qui eligunt mala pene omnia
et mortem ipsam pati. quam malo culpe quod est christi negatio consen-
tire. Que martirum constantia magni perfectio potestatis et magne
virtutis existit: sed christi longe maioris. testis est bernardus in
sermonibus ita dicens: Proposui predicare ad andream apostolum:
sed ecce verberius annuncio christum. Magna fecit adreas aposto-
lus: sed maiora homo christus. Andreas fuit in cruce passus. similiter
et christus. Sed adreas pro se: christus pro adrea. Andreas tribus
diebus in cruce pedens predicabat christum: christus tertia die crucis
mortem vicem celum predicatum referabat. Fortis quidem adreas: sed forti-
or christus. Vtque silius ait. secundum carnem: sed utique eo fortior pro virtutem

Uterq; fortior in crucis patibulo: q̄ adam in deliciarū paradiso
Adam habuit lignum vite ad remedium: et isti lignum crucis
ad tormentum. **S**ed vulnerat⁹ est adam a redolentib⁹ pomis
et isti illesi a cedentiū plagis. **A**ndreas moziens celum apertū
vidit: quo eum cristus in celo regnans post mortē introduxit
vt quorum fuit similis pena simili societur et gloria. hec ber
nardus. **L**egitur etiā de beato andrea q̄ ipse duct⁹ ad suppliciū
et crucē videns prozupit. ī laudem crucis et pulchre salutauit
eam sic dicens. **S**alue crux felicissima que in corpore cristi de
dicata. et ex membris eius tāq̄ margaritis ornata es. **A**n̄te q̄
te ascenderet domin⁹. timorem terrenum habuisti: modo vero
amorem celestem obtinens pro voto susciperis. **S**ecurus ergo
et gaudens venio ad te. ita vt et tu exultans suscipias me dis
cipulum eius qui pependit in te. **Q**uia amator tuus semper fui
et desiderauī amplecti te. **O** digna crux que decozem et pulchri
tudinem de membris domini suscepisti diu desiderata. sollicitē
amata. sine intermissione quesita. et iam concupiscenti anīo pre
parata. accipe me ab hominibus. et redde me m̄grō meo. vt per
te me recipiat: qui per te me redemit. hec āndreas. **A**dhuc pauca
de martiribus. **H**ī sunt de quibus mathi. xij. dominus ait. **S**e
debitis et vos iudicātes duodecim tribus israel ad faciendum
vt ait prohpā vindictā in nacionibus. iucepacōes in populis
Hī sunt de quib⁹ sapiē. v. legit. **T**unc stabunt iusti in magna
constantia aduersus eos qui se angustiauerunt. et qui abstule
runt labores eorū. **V**idebunt eos imp̄ et turbabuntur timore
horribili. et mirabunt in subitacione insperate salutis gemētes
pre angustia spiritus. **D**icent enim intra se penitenciam agētes
Hī sunt quos aliquando habuim⁹ ī derisū et in similitudinem
improperij. **N**os insensati vitam illozum estimabamus īsaniam
et finem illorum sine honore. **E**cce quomodo cōputati sunt īter
filios dei. **T**ūc vt pulchre ait iheronim⁹ ad vocē tube pauebit

terra cum populis: tu cristiane gaudebis. Iudicaturus domino
lugubri ore mundus imugiet. et tribus ad tribum pectora fe
rient. Potētissimi quondam reges nudo latere palpitabūt. Et
exhibebitur cū prole sua venus. Tunc ignitus iupiter adduce
tur. et cum suis stultus plato discipulis. Tunc aristotilis argu
mēta nō proderūt. Tunc tu rusticanus et pauper exultabis ride
bis et dices. Ecce crucifixus d̄ us meus. ecce iudex qui obuo
lutus pannis in presepe vagit. Hic est ille fabri et questuarij
filius. hic qui matris gestatus sinu hominē d̄ us fugit in egip
tum. hic vestitus coccino. hic sentibus coronat⁹. hic mag⁹ demo
niū habens et samarites. Cerne man⁹ iudee quas fixeras. cerne
latus romane qđ foderas. Videte corpus an idē sit corp⁹ qđ
dicebatis elā nocte sustulisse discipulos. hec iberō. **HELIAL**
Pro laude cristianoꝝ et martirum tuozum inaudita hadenus
multa atq; admiranda o anima narras. **ARMMA**. Egregia
quoq; nec tam laude q̄ admiratione digna. **HELIAL**. Egre
gia sane. Quozum plurimi pecudum more venditi et captiui
duci sunt. **ARMMA**. Hoc certe miserrimum foret: si aliquo
duci potuerunt vbi deum suum non inueuerint. Sunt in scrip
turis sanctis huius etiam cladis magna solacia. Fuerunt in
captiuitate tres pueri. fuit daniel. fuerunt alij prophete. nec
deus defuit consolator. Sic ergo non deseruit fideles suos sub
dominatione gentis licet barbare: qui prophetam non deseruit
nec in visceribus belue. **HELIAL**. Sed hec gentiles et sarra
ceni cum audiunt: malunt irridere q̄ credere. **ARMMA**. Hī
tamen in suis litteris credunt arionem methimeneum nobilis
simum cytharedam cum esset eiectus naui exceptum delphini
dorso. et ad terram illesum fuisse proiectum. **HELIAL**. Illud
vero tuū de iona ppheta icredibili⁹ eē aiūt. **ARMMA**. Plane
icredibili⁹ qz mirabili⁹ ē: et mirabili⁹ qz poteti⁹. **HELIAL**.
At enī in tāta strage cadauez tui nec sepeliri qnq; etiam pnt.

ANIMATA. Nec istud pia fides nimium reformidat. nec assumētes
bestias resurrecturis corporibus obfuturas quorum capillorum capitis
ut antea dixi non peribit. Nullomodo diceret michi veritas.
Nolite timere eos qui corpus occidunt: animam autem non possunt
occidere. si quippiam obesset future vite. quicquid inimici de cor-
poribus occisorum facere voluissent. Nisi forte aliquis sic ab-
surdus est ut ostendat eos qui corpus occidunt non debere timere
ante mortem. ne corpus occidant: et timeri debere post mortem
ne corpus occisum sepeliri non sinant. Falsum est ergo quod ait
Qui corpus occidunt et postea non habent quid faciant. Absit
ut falsum sit quod veritas dicit. **BEZII.** Multa inquam corpora
christianorum terra non texit. **ANIMATA.** Sed nullum eorum
quisquam a celo et a terra separavit. quam totam implet presentia
sui qui novit unde resuscitet quod creavit. **BEZII.** Inhonorata
dico martirum tuorum corpora valde plurima et supra terram
insepulta remanserunt. Scribitur namque in psalmis. Posuerunt
morticina servorum tuorum bestiis terre Effuderunt sanguinem
eorum sicut aquam in circuitu iherusalem et non erat qui sepeliret **ANIMATA.**
Sed magis ad exaggerandum crudelitatem eorum qui ista
fecerunt: non ad eorum infelicitatem qui passi fuere: hec scripta
sunt. Et si enim in conspectu hominum dura videntur atque dira hec
preciosa tamen semper in conspectu domini mors factorum eius
Proinde omnia ista. curatio funeris. conditio sepulture. pompa
exequiarum magis sunt vivorum solacia quam subsidia mortuorum ut ait
augustinus. Si enim ut ipse ait aliquid impio preest sepultura preciosa
oberit pio vilis aut nulla. Preclaras exequias in conspectu hominum
exhibuit purpurato illi diviti turba famulorum: sed multo cla-
riora in conspectu domini vlceroso illi pauperi ministerium
angelorum. qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum
sed in abrahe gremium sustulerunt. **BEZII.** Ridet hec
illi contra quos defendendam christi fidem suscepisti. **ANIMATA.** Verumtamen

sepulture curā sapiētes etiā philosophi cōtempserunt. Et sepe
vniuersi exercitū dū pro terrena patria morerent. vbi postea
iacerent. vel quibus bestijs esca fierent: nō curabant. Licuitq;
de hac re poetis plausibiliter dicere. Celo tegitur qui nō habz
urnam. Et dyogenes famosissimus ille cōtempzor omniū que
optantur ab alijs dū senio confectus. febre correptus. et mortū
proximus esset: suum rogauit amicos corpus relinquere inse-
pultum. Cūq; amici a feris id deuorandū esse dicerent minime
inquit. Sed iuxta me baculum quo feras abigam ponitote. Et
illi. Quid poteris extinctus. et nichil oīo sentiens? Quid igit;
ferarum inquit laniatus michi non sentienti oberunt? ex hoc
inuens nichil cuiq; obesse carentiā sepulture. HELIV. Mul-
tos etiam cristianos fames diuturna vastauit. ARJMA. Hec
quoq; in vltus suos fideles pie tolerando verterunt. Quos enim
fames necuit. malis vite huius sicut corporis molibus eripuit
Quos autem non necuit. docuit partius viuere. docuit pro-
ductius ieiunare. HELIV. Sed enī multi cristiani interfecit
sūt: multi multarū mortū feda varietate cōsumpti. ARJMA
Hoc si egre ferendum est: omnibus qui in hanc vitā procreati
sunt utiq; cōe est. Hoc scio neminē fuisse mortuū qui nō fuerat
aliquādo moriturus. HELIV. Sed decollati sunt eoz q; plu-
rimi. proiecta eoz corpora. et feris alitib; relicta. ARJMA
Quid refert ait seneca cesim an pundim quis moriatur? Quid
inq; refert quo mortis genere vita finiat? ista. quando ille
cui finitur iterū mori non cogitur? Cum aut vnicuiq; mortaliū
sub quotidianis vite hui; calib; innumerabiles mortes qdāmō
cōminētur: q; diu incertū est quenā eaz ventura sit. quero abs-
te utrū satius sit vnam perpeti moriendo. an omnes timere
viuēdo? HELIV. Nō ignoro qui potū eligat diu viuere sub
timore tot mortū: q; semel moriendo nullā deiceps formidare
ARJMA. Sed aliud ē qd carnis sensus infirmiter pavidus

refugit. aliud quod mentis ratio diligenter enucleata conuincit
vt ait augustinus. **HELIV** Quid quod ipsi martires sine turpi et
morte mala conclusi sunt. **ANIM** Sed mala mors putanda
non est quam vita bona precesserit. Neque enim facit mala mortem
nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum est eis
qui necessario mori tunc sunt quid accidat vt moriantur: sed
moriendo quo ire coguntur. Cum igitur christiani nouerint longe
melioze fuisse religiosi pauperis mortem inter lingentium canu
linguas. quam impij diuitis in purpura et bisso: horrenda illa genera
mortiu quid mortuis obfuerunt qui bene vixerunt. **HELIV**. Nichil
tamen noui. nichil inusitati refers o anima. du fortia martiru
tuorum gesta predicas. Sunt namque et in alijs sectis plurimi qui
pro sua tutanda lege morti sese etiam volutarie dedunt. **ANIM**
Sed non sequuntur signa. **HELIV**. Nec iam sequuntur in tua
ANIM. At secuta esse multis iam transactis seculis nega
re non potes. Nos vero hoc preteritum tam diu et tam sepe
replicatum pro presenti habemus. Nec semper ortulanu platulam
irrigare opus est. **HELIV**. At nunc vel maxime opus esset
quando tua gens et tua secta maxime affligitur. eiusque hostis
turchorum princeps christianos se terque quater fuisse gloria
tur. **ANIM**. Quos? **HELIV**. Grecos atque armenos. et de
sclauonia trapesunte atque euboya non paucos. **ANIM**. Si
romanos dixisses aut rhodios. si gallos aut germanos. reliquis
ve ecclie romane iudicos: in hoc de me forsitan articulo triumphas
ses. **HELIV**. Video quo tendis. Grecos tamen christianos: pro
veris tamen et absque errore non habes. **ANIM**. Detrahere
oblatrare. iudicare. mee non sunt partes. Est qui videt et iu
dicat omnia deus. qui per ignaras hominum mentes imbuere.
easdemque errantes du et quo vult illustrare modo potest. Nempe
vt pulchre ait cicero. detrahere aliquid alteri. et hominem hominis
incomodo suum augere comodum. magis est contra naturam quam

mors ꝑ paupertas ꝑ dolor ꝑ cetera que possunt aut corpori
accidere aut rebus externis. **BEVJAL.** Esto vero in aliquibꝫ
grecia forsitan erret: accidentale illud est . et non de tue fidei
essentia. **ANJMA.** Est spiritus sancti emanatio de fidei acciden
talibus. Et nūquid purgatoriū eē sancta iubz credere ecclesia?
BEVJAL. In hoc forte et ipsi errent: attamen illa que susti
nent mala. patiuntꝫ pro causa cristi. **ANJMA.** Ut vide potiꝫ
ne pro causa priami. **BEVJAL.** Huiꝫ tã veterem et senio mi
noratam iniuriã narras. **ANJMA.** Nulla potēti vetus: nulla
parua iniuria ē. **BEVJAL.** Ut vetustas multoz obliuia faciēs
istius quoqꝫ fortassis obliuiū fecerit. **ANJMA.** Virgiliū quē
tanto mundiales affectu relegunt nō capit obliuio. **BEVJAL.**
Quid ꝑ pax iam dudum celebrata est. et amicitie confirmate.
ANJMA. Mundi pacem dixeris: nō qualē suis cristus dedit
apostolis. O laude et voce cristi sacra pax. Et o beati vt ipse
inquit pacifici. quoniam filij dei vocabuntur mathei. v. Non
pacidici aduertite. sed pacifici ait Nam apud suum quod non
fleditur iudiciū non voces. sed res: non verba. sed opera atten
duntur. Juxta illud a nescio quo versificatore satis apposite
dictum. Non vox sed votum. non cordula musica sed cor. non
clamoꝝ sꝫ amoꝝ resonat in aure dei. Sed quid miraris o belial
tam atrocis et acerbe iniurie. tam grauis horrendiqꝫ troiani
excidiꝫ: hominū item diuerse sede. diuersozū climatum pacem
violari? Cum apud nos atqꝫ hisce diebꝫ. vniꝫ religionis. vniꝫ
tribus. et vnius ore principū: tū pacem tū sacramēta. tū federa
turbari ac disrumpi feceris. Que licet pax vere fracta violataqꝫ
ac mortua facietenus reuixerit: cordetenus an hoc etiam sit. a
multis non sine magna ratione vertitur in dubium. Te enim
noctes atqꝫ dies procurante o sathana adeo iam mūdus impra
uatus est fere totus atqꝫ in maligno positꝫ ꝑ nūc vel maxime
iuxta glorioſam ouidiꝫ poete sententiã vere possum hoc dicere

20

Diuit ex rapto non hospes ab hospite tutus. non socer a genero
rara est quoque gracia fratrum. Imminet exicio vir coniugis: illa
mariti. Lurida terribiles miscent aconita nouerce. Filius ante
diem patrios inquirat in annos. Dicta iacet pietas. et virgo cede
madentes vltima celestem terras aetrea reliquit. Deus bone quod
id vere sancteque michi dictum videtur. et quod id cupide nunc quod
altius latiusque differerem. nisi quosdam mundi huius rectores seu
princeps formidarem. Neque enim exigua res est feda illorum facta
attingere. quibus ut voluntas pessima: sic pars maxima. et
flagitiorum omnium impunitas in penam humani generis data
est. Quotidie enim videmus ut ait crisostimus ledi quod plurimos
opprimi affligi cum omni iniuria humiles et infirmos a potentibus
et fortibus. et pauperes a ditioribus inuadi. Et sicut non est
possibile numerare fluctus maris: ita nec hi qui affligunt possunt
numero comprehendi. Quibus neque leges velle subueniunt. neque
iudicium metus. neque vllavis alia morbum hunc potest ac pe-
nicentiam cohibere. hec crisostimus. At vero tales quanto potenci-
ozes in malis perpetrandis fuerint in hoc seculo: in penis quoque
luendis potiores in alio erunt. Quare? Quia scriptum est. Po-
tentes potenter cruciabuntur. Sed mecum primo nolens quicquam
aut loqui aut scribere in eos qui possunt prescribere. Postre-
mo ad id venio o belial quod tanta nuper ancille mee carni cete-
risque tuis sequacibus amara bona et dulcia spondebas mala
Magnum te esse et dapilem bonorum largitorem iactitas: sed
nullus es. Validum te esse et potentem inimicorum vltorem
predicas: sed debilis profecto es atque infirmus hostis qui nisi vo-
lentem vincere nescis. Ex te namque nichil omnino potestatis vel
imperii in homines habes: qui nec in porcos nisi iussus intrahere
potuisti. luce. viij. quanto minus in homines. Et cristo dum ad-
uersus eum bellaturus deserta campi cum signis eredis. cum appa-
ratu. cum tubis infernalibus. et potestate tua quam maxima ingressus es

mitte te deorsum dixisti. tu deorsum non misisti. mathei. iij.
In me si nō do: quicquid nō habes. **A**t ego cristianis iniciata
sacris religiosissimam cristi professionem intrans. tibi tuisque
operibus ac pompis renūciaui omnibus. **A**mpresentia quoque
ne me forte alienatā putes. etiā atque etiā voce tibi cordeque
renūcio. detestor. renego. despicio. **S**acrū vero baptismi laua
chrū quō olī etate paruula fide suscepi nō propria iā nunc me
suscepisse ratifico. gaudeo. leto. approbo! **E**t quia temptare
incipiens paruus adhuc in me es ac debilis hostis ideo quātū
in me est super te basiliscum ambulo. te leonē conculco. teque
draconem quantū possum iterimo. **S**criptum est enim. **D**um
paruus hostis est interfice. nec eū crescēdo vires acquirere
sine. **T**e quidem ne me temptando. et prauas suggestiones
offerendo sepe et multū inquietes vitare non valeo: sed ne
temptatione vincas. diuina fauente gracia prohibebo. **Q**uē
admodū volitare auiculas circū domū meam impedire nūc
possum: at nidificare maxime. **Q**uatuor vt ait bernardus sunt
dominorum genera quorum subesse imperio in hac vita suademur
mundus. caro. demonia. et deus. **C**aro suis largitur affectis
momentaneā voluptatē. mundus transitoriam sublimitatem
demon perpetuā calamitatē. et deus interminabilē felicitatē
Confer adinuicem o homo. et pondera tam diuersa variaque
obsequiorum premia. **S**i voluptate attraheris. aiaduerte quod
momentanea est. **S**i mūdāna sublimitate alliceris: transitoria
est. **S**i te vero dyaboli perpetuitas inducit calamitosa est.
No deum ergo conuertere qui felicitatem daturum se nobis
eternā atque infallibilē reppromittit carnis ac mūdi. sed et dy
aboli quod maxime pmissa donaque reiciens. **B**landa equidem sunt
ac dulcia horū trium in hoc seculo dona: sed in futuro esse di
noscent mirra felleque amariora. **F**orsinsecus apparent sensibus
hūanis: placida intrinsecus aut sunt veneno aspido confecta

Hinc latini fulgor eloquij virgilius sub honesta quadam metha
fora ad insipientes vt pueri terrenorum amatores quae alta voce
inclamat ita dicens. Qui legitis flores atque humi iacetia fraga.
Fugite o pueri fugite hinc: latet anguis in herba. **E**xempla de
hoc habemus quae plurima. vnu vero et illud precipuum quo domino ab
re in fine huius defensorij forsitan collocabimus. de persepia cereris filia
que dum veneri et alijs sociata nymphis in vallibus ethne legedis
floribus operam dat: a plutone rapta atque ad inferos deducta est.
Attendite o mortales attendite. attendite inquit quod non caro animaz: sed
anima et se et carnem perdere potest. **N**olite igitur o mortales
nolite carni magis obedire quam anime. nec terrenis magis in
hiare quam celestibus. **N**olite inquit terra fieri. ne et cibus dyaboli
sitis. **Q**uando enim serpenti dixit deus. terram manducabis:
peccatori dixit. cibus dyaboli es. **N**on sitis ergo terra si non
vultis manducari a serpente. **T**alis quidem es o homo: qualis
est dilectio tua. **S**i terram diligis: terra es. **S**i mundum diligis
dyabolus es. **S**i deum diligis: non audeo dicere deus es. sed audi
psalmistam. **E**go dixi dominus estis et filij excelsi omnes. **Q**uod fina
lit dicis o belial quam in hoc mundo felicitatem seu miseriam habet
homo. in futuro etiam non defuturam. illud virgilianum eneidos
vi. inducens. **Q**ue gratia curruum armorumque fuit viuis. que
cura intentes pascere equos. eadem sequitur tellure repositos
Adde si vis et illud ouidiij mutacionum libro quarto. **E**rrant
exangues sine corpore et ossibus vmbre. **P**arsque forum celebrat
psimi tecta tyrani. **P**ars alijs artes atque imitamina vite exercet
alia parte sua peam cohercet. **V**erumtamen audi etiam quid tandem super hac
re sentit ipse ouidius virgilio quoad hoc. immo et sibi metipso
contrarius in illo non poetico non scurrili. sed diuino magis quam
humano de vetula libro tercio sic dicens. **N**ec me quorundam
deturret opinio vana qui dicunt animas apud infernalium regna
exercere quod hic exercuerunt. quia verum si foret hoc: non

exiliū fugerem moriendo. Dñ melius. Quod se dixisse redar
guar illud: nō fuit hoc quia sic sentirem. sed quia vulgo cum
loquerer: vulgi decreta tenere volebam. HELVIV. Magnā
profecō et nescio qua nisi subterfugij causa digressionem ad
mirabilem quidem et magno doctore dignam habuisti. Sed
age ad rem redeas. et dicito michi o anima. Quid cause est.
quid ve obstaculi. q̄ sicut olim fieri solebant: amodo nō fiūt
in tua lege miracula? An quia tui sit abbreviata manus aut
debilitata legiferi? An et quod magis reor: quia vos ipse deus
et legifer vester sola voce solisq; labijs. non corde non opere
cristianos. vel p̄ncipum vestrorum ambitioni. inuidie. se-
uicie: vel sacerdotum vestrorum luxurie. vanitati. auaricie:
vel populanū detractioni nequicie. nimis inbiantū culpa pro-
derelictis proq; oblitis habuerit? Et hanc suam olim caram
et delectam plenas antea ac perdulces vuas. sed iam sarmen-
tis impeditam nimis acerbis et graciles labruscas ferentem
vineam incultam quidem ac desertam. michi amputandam
vindemiandamq; reliquerit? ANIMIA. Nulla harū queuis
causa huius est o belial: sed ea potius quam supra si me au-
dire voluisti tetigi. quāq; maximū ille tum doctor tum pastor
gregeius in sua quadam omelia refert. Orticulam quippe nō
semper vt longe antea dixi fruticem clespedrare oportet.
HELVIV. Cur inq̄ etiam nunc miracula illa que predicas
facta esse: non fiunt? ANIMIA. Si tibi gregorij auctori-
tas ac ratio non sufficit: augustini saltem ratio verbaq; ista
sufficiant. possem inquit dicere necessaria fuisse miracula
p̄iusquam crederet mundus. ad hoc vt crederet mundus.
Quisquis vero adhuc prodigia vt credat requirit: magnum
est ipse prodigium qui mundo credente non credit. hec au-
gustinus. HELVIV. Sed miraculorum nonnunq̄ operatio
plerosq; ab eusebia in ydolatriā: a veritate in errorem traxit

ANIM. Tuorum videlicet que falsa sunt: at verorum mīme
Ex falsis enim vt ait phūs verum aliquando sequitur: sed ex
veris nō nisi verū. Hinc richard⁹ parisiensis doctor admodū
egregius non minus deuote q̄ suauiter ita scribit. **O** deus vni
uersum tuis orbem miraculis conuertisti. antiquam abrogasti
legem. et vetera recentibus obruere sacrificia voluisti. Quod
non alias certe q̄ ex tuorum mirabilium virtute effectum est.
Hinc nos tamen falsos et fallentes. seductos quoq; et seducētes
tue fidei emuli impudenter nimis atq; inuerecunde garrunt. Si
falsi igitur. si seducti a tuis miraculis sumus: a quo seducti nisi
a te domine deus sumus? **BEZ.** At saltem vt princeps ipse
turchorum cuius in tuos victorias ac triumphos memi. suisq;
similes et salui fierēt. et tuā in pace gentem linquerent: signoz
iam et prodigiorum choruscacio q̄ oportuna foret. **ANIM.**
Si miracula signaq; glorioza turchis vt alijs nationibus deus
pro nostra lege suo tempore non fecisset. Si cristi discipuli per
omnes sparsi mūdi angulos nō fuissent. Si legem hanc turchi
et sui similes non suscepissent. multisq; annis non obseruassēt
Si deniq; se iacētes itenebris illuiri. et sacrū euāgeliū denuo
sibi ānūciari pmitterēt: nōnulla certe foret tua argumētacio.

**De mirabili orbis conuersione ad cristum. de sedis et legibus
et. de comparacione earum adinuicem. Dialogus quartus.**

BEZ.

Orbis igitur conuersionem ad cristi fidem quam
memoras per apostolos et reliquos primitiuos
tuos olim factam: a miraculorum effectione operum et
non ab astutia et calliditate humana factā fuisse
o anima putas? **ANIM.** Non utiq; velut ambiguum puto
sed id potius verum certumq; firmiter ac indubie credo. **BEZ.**
BEZ. Et an conuersionē istā illā esse existimas de qua scribit

ysa. ij. Conflabūt gladios suos in vomeres. et lanceas suas
in falces. Illam quoq; de qua in eodem. capitulo. xi. dicitur
In diebus illis habitabit lupus cum agno. et pardus cum
edo accubabit. Vitulus et leo et ovis simul morabuntur. et
puer paruulus minabit eos. ANIMM. Etiam. BEZAL.
Attamen illud contigisse nusquā adhuc aut in tua. aut in
hebreā. aut in alchorana lege compertum est. ANIMM.
Non omnia que scribuntur a prophetis o belial sunt lit-
terali sensu intelligenda. Alioquin ipsemet ysaias non ho-
minem saluatorem. sed cornutum quadrupedem expectaret
cum ait capitulo. xvi. Emitte agnum domine dominatore
terre de petra deserti ad montem filie syon. BEZAL.
Et quomodo queso te ad predicationem paucorum et sim-
plicium ac pauperum cristianoꝝ tot sibi cristus vbiq; po-
pulos acquisisset nisi eos mira interius sapientia repleuiss;
exterioribusq; verborum rationibus. atq; eloquentie gra-
tia insignisset? Sicut enim in ipsa rethorice fronte tuus
cicero meminit. Nemo nisi sapientia admodum atq; elo-
quentia peditus homines a iocunda sua consuetudine
que presertim iam nature vim optinet propter vetustatem
conuertere. et ad diuersas rationes vite traducere posset.
Quo autem difficiliora videntur ac sublimiora cristi pre-
cepta: maior eozū predicatoribus discretio atq; eloquentia
conferenda erat. ANIMM. Assentioꝝ vtiq;. Nam nichil
verius ac magis consentaneum rationi. q̄ q̄ optimis tum
scientie tum eloquentie munirentur armis quozum predi-
catio ad vniuersum cōuertendum orbem destinata erat vt
cum fiducia verbum omnibus predicarent. Quos et ipse
cristus dum mittit confortat dicens. Cum fueritis ante re-
ges et presides nolite cogitare quomō aut quid loquamini
Dabitur enim vobis in illa hora quid dicatis. Mar. xij.

Verumtamen eloquentia ac sapientia hoc agere sole absq̄ ope-
ribus miris non sufficiebāt. tanta erat et tantū īueterata mūdi
peruersio. Cui⁹ etiā conuersio tanta tamq̄ admiranda extitit
vt tullianam prozsus ac demostenis omniumq̄ tam grecozum
q̄ latinoz facūdia. salmonis et sibillarum. platonis ac ceteroz
phōzum sapiēcia defecisset: nisi potiozem sibi locum virtutes et
miracula vendicassent. Quis enim queso intollerabilem grecoz
superbiam atq̄ inuidiam. insaciabilem romanozum auariciam
gallorum. germanozum. anglozum. cetrozumq̄ occidentaliū
luxuriam. ebrietatē. petulanciā: ad humilitatem. frugalitatē
castitatem. sobrietatem. et ceteram vite rectitudinē absq̄ mira-
culis conuertisset? Sed hec olim facta sunt ī primitiua ecclesia
Olim siquidem olim cristi vicarij eiusq̄ discipuli sancta ipsius
uestigia imitantes signis chozuscantes et virtutib⁹ degentes
sub quadam paupere vita suis predicacionibus atq̄ operibus
miris et vita sancta orbem fere omnē a tue o belial: tyrannidis
iugo ad suam doctrinam pariter et vitam conurterunt. iniquā
tuam ledere ptātem. et terrificam tui principatus ostendere cru-
delitatē non verentes. Illo namq̄ ipso tēpoze peuca recipiebas
a mundo tributa o belial. nec concursu solito cateruati ruebat
ad tui baratri limina animarū flebile vulgus. sed via decliuis
et lata que ducit ad mortem sine vllō strepitu manebat paucis
ad modū miserozū gressib⁹ conculcata. totusq̄ tua vacāte curia
vlulabat infernus gemens anxius spoliatus. Ducebant hñ pri-
itiui apli et reliqui eozum sequaces. factozes quidem verbi et
non auditozes vel prolatozes tantum humilem ac d̄spicabilem
et inopem vitam in continuis laboribus erumpnis ac p̄secuci-
onib⁹. Vos autem o moderni ecclesie rectorozes ut plurimum nō
sic. Venenum diu est q̄ effudit iste dyabolus ī ecclesia: iā estis
īlati **BEVIL.** Vera igit̄ miracula vt ex verbis tuis accipio
in et pro sola tua lege retroactis iam seculis facta: et non alias

arbitraris: **NRMA**. Ita sane arbitror. **BEVAV**. Solam
ergo ipsam tuam legem deo gratam o anima. solam immacu-
latam et non aliam existimas: **NRMA**. Solam. **BEVAV**.
Nullamque prozsus aliam legis noie dignam censes: **NRMA**
Nullam prozsus. **BEVAV**. Et nullam nisi in ea salutem in-
ueniri posse autumas: **NRMA**. Etiam nullam. **BEVAV**
Hebreozū vero legem digito dei scriptam qua fronte quaqz
fiducia dampnare audebis: **NRMA**. illa quippe nostra est
et ea quidem bona: sed incompleta. Complementū vero suū
est cristi euangelium. **BEVAV**. Quid cristi euangelium?
Addere siquidem legi mosaice euangelium quid aliud queso
est q̄ legē aggrauare? Sunt enim aggrauantia additamenta
omnia. Consilia insup euangelica graua sunt: at sacramenta
grauiora. Et tamē euangelifer tuus cristus ait. iugum meum
suauē. et onus meum leue. math. xi. Quid isto magis contra-
rium esse potest. igitur si discordantia hec accordare. si has
explicare ambages. et hīs te eripere laqueis potes: magnā
profecto dederis huic certamini pacem. **NRMA**. Moyse
precepta. cristi cōsilia. ymmo leuia faciliaqz omnia nolentibz
pergrauia quidem sunt ac difficilia valde. Legisti ne comicos
affri therencij libros. nulla inquit res tam facilis est. quin
difficilis sit quā inuitus facias. Hoc ad primum. Quod vero
dicis graua esse additamenta omnia fasum est. eumentum
est. Sunt enim additamenta plura que nedum nō sunt gra-
ua: sed plurimū quoqz afferentia leuitatis. **BEVAV**. Que?
NRMA. Vela in nauibus. rote in curribus. penne in vo-
lucris. Sic cristi euāgelium mosaice legi additū cristianozū
animas vt sursum volare queant diuina virtute alleuiat.
quod minime lex mosaica sola prestare poterat. **BEVAV**.
Arabum quoqz legem vnissimū et absqz socio deum coli iubentem
nullam dices: **NRMA**. Nonmodo nullam sed fidam

sed ridiculam. ineptisq; et fabulis ac scurritatibus plenam. et
dei blasphemam dico. **BEZIAL**. Que vnū et absq; socio deū
predicat: tu blasphemā dicē nō erubescis? **ANZMA**. Que deū
finitū. vtpote corporeum. manū ptes caput. et reliqua mēbra
habentem. que diuinam prouidenciam nichil ista curare bassa
que deum peccatorum omnium causam esse. que celum ex fumo
factum. que celestes angelos ex flāma ignis creatos. et peccare
et mozturos esse. malos vero angelos per alchoranū saluādos
que humanas animas portionem anime dei. plura quoq; alia ab
sona. et celse derogantia maiestati ponit: qualiter excusari a
blasfemia potest? **BEZIAL**. Que virtuosos in paradiso. vicio
sos ī baratro locat: lex illa deo digna nō censebit? **ANZMA**.
Neq; hoc satis est. Venos enim bone locari. malos male perdi
omni secte omni legi coē est. In hoc tamē et ipsa turpiter errat
que sumam hominis beatitudinē in voluptatibus vt ī cerere
potu et venere. multaq; alia nō dicā deo. sed nec sapiēti homiē
digna tradit. **BEZIAL**. Perpetua tamen paradisi gaudia
machomet? ī suo alchorano describit. **ANZMA**. In alchorano
perpetua sed tantum carnalia promittuntur bona. Euangeliū
vero promittit āgeliformitatē. homiēs scilicet cōformes futuros
angelis nichil habentibus carnalitatē. Quid corporale optari
quid concipi in hac vita potest. cuius desiderium non vilescit?
Omnia quippe corporalia vilescunt: sola intellectualia nunq̄.
Comedere bibere luxuriari et hmoi que paradisi gaudia arabib?
sunt. et si aliquando quidem placent. aliquando etiam displicēt
ac instabiliter se habent. Scize autem et intelligere atq; oculo
mētis intueri veritatem semper placet. Et quāto plus senuerit
homo tanto magis ista placent. et talium quanto plus huērit:
eo magis feruor habēdi crescit. Si igitē ī futuro seculo desiderū
oportet esse perpetuū et continuū. cibationem puoq; perpetuā
et continuā: non erit corporalis neq; carnalis. neq; sensibilis.

sed intellectualis vite cibatio. **P**reterea quāuis in alchorano
describitur paradus habens vini pariter et mellis ampla
flumina. virginum quoq; multitudinem: plures tamen in hoc
seculo talia abhorrent ac vilipendunt. **Q**uo igitur pacto dici
isti felices poterunt: si assequantur in paradiso: que esse qui
nollent in hoc mundo? **S**cribitur in alchorano virgines in
paradiso pulcherimas atq; nigras iueniri cum oculis haben
tibus albuginem albissimum et magnum. **Q**uis gallus. quis
ptalus. aut germanus quantumlibet in heri luxu perditus
tales in hoc seculo: in futuro vero longe minus appeteret? **M**
choranus insuper concubitus et cetera carnis delectabilia in
templis fieri aut mesquitis prohibet. **E**rgo mesquite. quod
nec ipse machometus diceret. sunt paradiso sanctiores. **B**ruto
rum est. non hominum hecine humana fictaq; tradicio. **R**em
pe vt ait boeti⁹. **S**i voluptates beatos efficere possent: nichil
cause est quin pecudes beate dicerentur. **N**on sic profecto est
de nostra sancta atq; immaculata cristiana lege. **H**anc enim hu
mana subtilitas non adinuenit. nec ratio reperit naturalis.
nec fluxit sapientia ista de terra. sed celitus e infusa. diuinitus
reuelata. per signa etiā ac prodigia innumerabiliq; miracula
soli deo possibilis copiosissime ac certissime confirmata. **M**a
chometus insuper legis sue tam absurde latoz ausus immane
nephas se dei prophetam ac nuncium falso dicere. non est aus⁹
dampnare euangelium: sed laudare potius. dans intelligi feli
citatē in eo promissam non esse illa corporali inferiorē. **H**oc
enim docti apud eos et sapientes verum esse non dissimulant
Eteī arabs auicenna p̄clarivir ingenij multo preferendā iudi
cat felicitatē intellectuālē fructiois dei et veritatis. felicitati in
lege arabū descripte in qua tñ nat⁹ 2 ipse erat. **S**ic plato. sic aris
totiles. et reliqui sapientum existimant fere oēs. **VEL** **Q**
anima tu iueheris in alchoranū deo mēbra attribuentē corpea

sed inuehere potius in tue fidei symbolū. vbi fili⁹ ad dextram
sedere patris voce libera profitetur. Nunquid enī deus pater
habet latus dextrum aut sinistrum veluti corpora? ANIMU.
Nec nos hoc de deo patre sentimus. Nulla enī forma corporis
deus finitur atq; concluditur. Sed dextera patris vt ait aug⁹.
est beatitudo perpetua que sanctis datur: quēadmodū sinistra
eius recte miseria perpetua appellatur. Dextrū namq; habere
aut sinistrū. desari ac rarefcere. cōtrahi ac dilatari. ī minucias
deteri. et grandescere in molē nō nisi corporis est. Longe enim
aliud est anīe natura q̄ corporis: quāto magis dei qui creator
est et anime et corporis. Non sic deus a nobis dicitur membra
habere corporea quēadmodū nos: Nec sic dicit̄ implere mūdū
velut aqua. velut aer. velut ipsa lux. vt minore sui parte mino
rē mūdi impleat partē. et maiore maior. Nouit vbiq; tot⁹ eē: et
nullo cōtineri loco. Nouit veire nō recedēdo vbi erat. Nouit abire
nō deserēdo q̄ venerat vt ait aug⁹. HELIV. Si nō est a deo lex
sarracēnica: quō tot ac tātas populoz turmas ad se. totq; hoīm
legiones traxit? ANIMU. Vis scire breuiter: Vicētia vicioz
creuit lex sarracēnozum. vt ait pius pontifex nuper maximus
Vis scire vltērius quomodo ad predicationē machometi et sui
instructoris sergij: tā breuiter et tā facile sarracēni a cristiana
religione sunt auersi. Reuoluantur cronice veteres. legantur
ānales historie: et quod dictura sum verū certe atq; idubitatū
reperies. Paulo antea q̄ machometus nasceretur. arabia et siria
longis ātea seculis cristianis iniciate sacris ab ea fide nemine
cogēte: sed sola sua prauitate ac perfidia recessere. Sed assūpt⁹
ad imperiū heraclius princeps cristianissim⁹ armis et brachio
forti apostatas huiuscemodi. veritatem quam pri⁹ susseperant
et quam postea abnegarant denuo resumere. cosozoe rege eorū
interfecto compulit. At heraclio cesare sublato e medio. vel vt
ali⁹ dicunt senio confrauto: callidus surrexit machometus. Qui

Multi vocati pauci vero electi. math. xx. Et iterum. Intrate
per angustam portam. quia lata porta et speciosa est via que
ducit ad perditionem. et multi sunt qui intrant per eam. math.
vii. O miser peccator. quod mala inquit tibi noua annuncio? Tu certe
malles quod dicerem omnes saluandos: ego non possum. quia veritas
contradicit michi. Igitur o belial si lex saracenicam eo censenda
est melior quia extensior: consequens est malos bonis. et stultos
sapientibus fore meliores. **BEZV.** Multi inquit saraceni: sed
christiani in respectu eorum sunt pauci. Ergo saraceni potiores
ergo et meliores: **ANMA.** Quid multitudinem naras? Mul-
tudo ut ait cicero non vincit: sed paucitas bene ordinata. Cui
dicto applaudit quod de leonida thebano alexandride filio tradit
Nam cum eidem egressuro ad bellum. suorum aliquis dixisset. O
leonida aduersus multos cum paucis dimicaturus sic ades? Si
me inquit multitudini fidem habere existimatis. nec omnis grecia
satis est: si autem virtutibus. vel hic numerus satis est. **BEZV.**
AL. Legem inquit machometi tota fere asia. totaque affrica. et pars
europae magna tenet. Ea igitur secta multo extensior et multo
populosior existat quam aut tua aut hebraea aut queuis alia secta.
ANMA. Non quod veri aliquid affert: sed quia multos popu-
lares ut dixi nomine voluptatis inuitat. Nemo enim non in
vicia promptus est ut ait lactantius. **BEZV.** Non est macho-
metica lex que disputationi subiaceat. In arabia ortum habuit
que paruo principio quantum creuerit vides. Egiptus huic legi
addita est. et syria. et mesopotamia. et libia. et numidia. et mau-
ritania. et pars magna hispanie. et diues asia. et docta grecia
cum forti tracia. et nobili macedonia. Sunt et alie quam plurime
regiones sub imperio dicte legis que armis non verbis ut tua
quesite sunt. **ANMA.** Si armis: ergo violencia. Nostra vero
neque armis neque verbis: sed operibus miris ut iam dixi quesita
est. Dixi etiam supra o belial cur ipsa lex arabica in tantum creuerit

Plebis voluptas allexit. **BEZAL.** Si non esset lex arabica
vera non dedissent superi successus eius imperio tantos. Amat
ros deus. et legis odorem sentiens congratulatur et sternit iter
victoris suis. **ANANI.** Non quod amat eos deus victorias in
nos plurimas habent: sed quia forte nos propter vicia nostra
plurima non amat. Vultque ipse suo more temporaliter malos
punire per peiores. quos tandem. ut pater correctricem filii
virgam. in ignem eternum proiciet. **BEZAL.** Victorias in
quod plurimas sarraceni habuere in vos. Ergo meliores vobis
ipsi sunt: aut saltem feliciores. **ANANI.** Fuerunt etiam ali
quando victi. Parua christianorum manus suas ingentes copi
as apud confluentes sanum et danubium paucis ante annis
deleuit. Sed non his argumentationibus stat nostra fides. Victi.
fudi hostes. imperium teneo. Si sic licet arguere. vera fuit ab
alexandro tot victoris illustrato et sub eis successoribus reli
gio qui regnauere imperio armis quesito. Vera etiam roma
norum fides usque ad priorem constantinum qui orbem sibi fer
ro subiugarunt. et omnes domuere quas adire gentes. Sci
mus tamen et alexandrum et eius heredes. et romanos. et qui
sub eis erant. iudeis exceptis ydola coluisse. Ergo et deos eo
rum recipiemus. et veram eorum religionem fatebimur. quia
vicerunt. Absit ut propter victoriam meliorem esse credamus
religionem victorum. Sic enim fatendum esset omnes qui to
tiens vicerunt hebreos melius de eo sensisse quam ipsi victi. Quod
neque tu diceret neque tuus quem sustines machometus. qui de
fensionem sue tradicionis totam in armis collocat. et omne ge
nus ratiocinationis effugit. O pessimum signum et maximum
iniquitatis iudicium. Lex ista primo perfidia ista atque insa
nia falsa ab armis incepit. armisque tuetur et gladio. Non sic
humilis et vera christi religio. Incepit enim a paupertate et
ab humilitate. concomitante virtute miraculorum non gladii.

Cuius rei gratia. ut est apud iohānē caplō. x. cum indei cristū
rapere in regem vellent: fugit ab eis. duo nobis salubria docu
menta relinquēs. vnum fugiēdos honores ac dignitates: aliud
appetendos labores ac tribulationes huius seculi. Fugit enim
spreuitq; regale sceptrum quesitus in regem: quesitus autē ad
passionem nō fugit. ymmo se querentibus vltro obtulit. et pro
ipsis in cruce pendens misericorditer exoravit.

De vera et falsa religione. probatio q̄ de⁹ est. et q̄ vn⁹ et non
plures. et quo querēd⁹ seu iuestigād⁹ e de⁹. Dilog⁹ quintus.

BEZZIV.

Quam ergo ipsam quā defendis cristianā religionē
ceteris omnibus quasi nulle essent preponendam
ut video arbitraris o anīā. religione tamē gloriā
sua ut aiunt vera. tum hebrei. tum arabes. tū reliq;
totius orbis innumera gentiū turba. ANVM. Religio optiā
ac perfecta vna est super cristi nomen superq; petram firmissi
mam fundata. Reliquae omnes supersticiones vane. et deuia.
et errores sunt. quibus iter paratur ad inferos atq; ad mortē.
Et quot putas quanti q; viri huius vere religionis inopiam
miserabilem passi sunt. cunctis in rebus alijs altiores? Habent
illi quod eternum gemant: habes tu cristiane vnde gloriaris et
gaudeas. nō in te quidem. sed in eo qui te summa in re tāto ma
iorib⁹ preferre dignat⁹ est quo nil maius tibi vel melius tribui
poterat ī hac vita. De quo loqui aliquid vltius nō grauarer
nisi res ipsa celesti lumine plena fere iam omnibus nota esset
BEZZIV. P̄ijs sacris iniciantur et ali⁹ in religione sua. sicut
et tui iniciantur in tua. ANVM. P̄ia sacra huius religionis
sunt tantūmodo: reliquarum omnium sunt furores. ritusq; sacri
legi. Neq; tamē iūciatum esse sufficit. Maius est forte q̄ putat
huiusmodi negocium. Non enim deum nosse satis ē. quod et

tu et reliqui demones faciunt qui oderunt. Amor et cultus
exigitur his ex rebus constans que utinam tam bene imple-
rentur ab hominibus quam sciuntur. Custodi autem bene hanc
quisquis habes religionem ab erroribus a negligentia a pec-
catis. et bene profecto atque optime tibi erit. Affirmat enim
trimegistus hermes ut ait lactantius eos qui cognouerunt
deum atque honorarunt non tantum ab incurribus demonum tutes
esse: verum etiam ne fato quidem teneri. Una inquit custodia
pietas. Etenim pius homo neque demoni pessimo. neque fato
subiacet. Deus namque liberat pius ab omni malo. Nempe
unicum atque solum bonum est hominibus pietas. Quid vero
sit pietas alio in loco ostendit his verbis. Pietas enim scien-
tia dei est. Eandemque sententiam asclepium in sermone quodam
latius explicasse confirmat. Vides ut constantissime duo pagani
nostra circumvolant veritate. Tanta est veri vis ut linguas
sepe hostium ad se trahat. hec lactantius. **HELVII.** Quid
vero quam ipsa arabum lex siue religio unissimum ut dixi supra et
absque socio: tua vero unum deum coli atque adorari imperat:
ARABUM. Et nos quoque unissimum ut sic loquar ymmo et
simplicissimum fatemur deum. nec ullum proorsus deo socium qui unum
ac solus deus. unus ac solus dominus. unus ac solus altissimus
est: tribuimus. In deo namque est indivisibilis unitas. et in-
sociabilis pluralitas ut ait anselmus. Et licet nos christiani
quibus auctore iheronimo nichil felicius personale in diuinis
trinitatem ponamus: non tamen adeo hebetes sumus ut igno-
remus in deo veram esse unitatem propter eius simplicitatem
immutabilitatem. singularitatem. et propter unitatis creare
similitudinem. Nam sicut unitas a nullo descendit numero.
sed omnis pluralitas ab eo defluit: sic deus a nullo. et omnia
ab ipso tanquam a primordiali diriuantur exordio. Memimus
etiam eius quam sapienter ait perallegatus hermes trimegistus

veterū phōzum doctissimus. In supercelesti est vnitas. ī celesti
alteritas. in subcelesti pluralitas. Is vero trimegistus hermes
vt ait lactantius scripsit libros equidem multos ad cognicionē
rezum diuinarū pertinentes. in q̄b⁹ maiestātē sūmi ac singlaris
dei asseruit. Quē his deniqz nomibus appellat quibus nos deū
ac patrem. At ne quis nomen eius proprium requirat: anomiō
esse dicit. eo q̄ nominis proprietate nō egeat ob ipsam scilicqz
vnitatē. Ipsius hec verba sunt. Deus autē vnus. vnus autē
nomine non eget. est enim qui sine nomine est. deo ergo nomen
non est. quia solus est. Nec enim opus est proprio vocabulo:
nisi cum discrimē exigit multitudo. vt vnāquamqz personā sua
nota et appellacione designes. Deo autē quia semper vnus est
propriū nomen est deus. hec trimegistus. Deus insuper vt ait
lactantius qui est eterna mens ex omni vtiqz parte perfecte
cōsummateqz virtutis est. Qd si verū: vn⁹ sit necē est. Potestas
enim aut virtus absoluta retinet suam propriam firmitatē. hec
lactantius. Cui rōcinationi similis est ista que sequitur. De⁹ est
excellentissimus. sed teste phō quod per excellentiam dicit vni
soli cōuenit. Igit de⁹ vnus et solus est et nō plures. Memim⁹
insuper eius qd sapienter super illud gen. iij. Eritis sicut dij. a
petro damiani scriptū est. Ecce frater si vis dyaboli grāmaticā
discere: discite deum pluraliter declinare. Artifex enim doctor dū
artem inobedientie nouiter condit: ad colendos etiā plurimos
deos inauditam mundo declinationis regulā ītroducit. **BEVJ**
AL. Hmoi verba olim nostra. eritis sicut dij. non modo nostra
sed eximij prophāz dauid. sed et ipsi⁹ dei verba sunt. Ego dixi
inquit prophā dij estis. Et in exodo ait ipse dominus. Dijs
non detrahes. Quomodo igitur hec in verba falsa vel icōgrua
erunt. que tū a prophā. tum ob ipso viuente deo sunt prolata.
MMII. Hoc nomen deus in sensu triplici a sacre pagine
doctorib⁹ cōiter accipitur. vere scilicqz. participatiue. et abusiue

De primo habetur deutro. vi. Audi israhel. deus tuus vnus est
De secundo scribit in psalmo. lxxx. Ego dixi dñs estis. De tercio
similiter in psalmo. xcvi. Omnes dñs gentium demonia sunt. Quid
itaque habetur in exodo. Dñs non detrahes. et quod in psalmo
Ego dixi dñs estis. dñs id est diuini participatione quadam in-
telligendum est. Quoadmodum et omnes intelligentie dñs appellant.
dicente platone. O dñs deorum quorum opifex paterque ego natura
quidem mutabiles estis: sed mea voluntate sic permanetis. dñs
inque participatiue solum et non per essentiam. quod quidem im-
possibile est. quia summum bonum plurificari non potest. **BEZEL.**
Sic etiam intelligebam cum dixi. **ERITIS Sicut dñs. AMM.**
Requaque. Jam enim quia iussi erant prothoplausti: dñs utique
erant intelligendo ut nuper exposui. nichil ergo si sic intelli-
gebas eis tibi obedientibus accreuisset. **BEZEL.** Plures
opinanti deos necio deum unum esse acute satis atque apposite
demonstrasti o anima. Omnino autem deum esse neganti quid
responderes? **AMM.** Quod princeps phorum aristoteles per-
pulchre ait in sua monastica. Non oportet omne problema
nec omnem propositionem considerare: sed quam dubitat aliquis indi-
gentium rationis. et non pene vel sensus. Nam qui dubitat utrum
oporteat deum vereri. et parentes honorare vel non: pene indiget
qui vero utrum nix alba vel non: sensus. Error quidem iste
dubitare deum esse non modo insipientia est. sed insania falsa.
sed perfidissima dementia. **Ut namque propheta in psalmo. xii.**
Dixit insipiens in corde suo non est deus. Sup quo verbo ait
augustinus. Nec ipsi sacrilegi et detestandi quidam phii qui puer sa-
et falsa de deo sentiunt ausi sunt dicere. non est deus. Ideo ergo
dixit in corde suo. quia nemo hoc audet dicere: etiam si ausus
fuerit cogitare. hec augustinus. Et ambrosius. Nemo inquit prudens qui
deum nescit. Denique insipiens dixit quia non est deus. nam sapiens non
diceret. h ille. Que vero maior insania. quam furia intollerabilior

quod dicere illud non esse quod est causa omnibus ut sint. Cum
insano vero nemo solet phari ad sui destructionem erroris. Ut
ait idem aristotiles. Magna profecto temeritas magnaque et
bestialis obtusitas atque inscitia est dubitare de fonte ex quo
apparet fluuius continue perseverans. Fonti namque indeficienti
attestatur fluuii continuitas. et certum indicium creatoris est
continuus fluxus creaturarum. Augustinus quoque ait. O phi-
losophe totum considerasti rerum ordinem: et non vis attendere
quod mundus opus dei sit. Ydolum est opus fabri. si faber ydolo
sicut dedit figuram daret et cor: ab ipso ydolo faber adoraret
Quod sequitur ait ambrosius. Sicut ex motibus et administra-
tione corporis animam quam non vides intelligis. sic administra-
tione totius mundi et regimine omnium creatoris phi intellexit
Et gregorius quod longe supra allegatum est. Deus suo potentia
esse dat omnibus rebus esse. ita quod si se rebus vel ad momentum
subtraheret. sicut de nichilo facta sunt: sic in nichilum defluerent
vniuersa. Concordat quod pulchre a quodam pho sentitum est
qui ait. Deus est anima mundi. Et alius item. Deus est spera
cuius centrum est vbiq. circūferentia vero nusquam. Nec mirum si
deus. sane tamen intelligendo. sit anima mundi. id est verum esse
ac purus actus dans omnibus alijs esse. quare non ex equo omnia
entia aiatur. Nam et ego non omnia mei corporis membra equaliter
animo. vni gustum. alteri auditum. visumque alteri distribuens
Rursum vero ambrosius his apertissimis rationibus deum esse luce
clarius ostendit. Creatura inquit facta est. et non est facta a
seipsa. ergo ab alio. illud autem voco deum. Qui si esset creatura
facta esset ab alio. et de illo quereretur. Vel ergo est abire in infini-
tum vel est dare deum. Secunda ratio. Omne mutabile cum
incipit esse habet aliquid inmutabile primum principium existendi
Sed omne ens notum nobis sine corporeum siue spirituale est
mutabile. Necesse est igitur ipsum habere primum aliquod existendi

immutabile principū hoc autem dicimus deum. Tercia. nō con-
tingit esse vel intelligere in rebus bonū et meli⁹. nisi sit aliq̄d
optimum q̄d sit causa bonitatis illoꝝ. Sed in rebus contingit
inuenire bonū corpus. et meliorem spiritū. Ergo oportet esse
aliquid optimum. et hoc dicimus deum. Rursus. vbi est dare
pulchrū et pulchrius est dare pulcherrimū. Sed in creaturis
est dare pulchrū et pulchrius. intelligibilia namq̄ sunt pul-
chriora sensibilibus. Ergo est dare pulcherrimū. q̄d vocamus
deum. Sic igit̄ creature arguūt vnū primū immutabile optimū
et pulcherrimū principium. q̄d est propositū. Facit optime q̄d
ait augustin⁹ in libro de trinitate. Qui fecit magna: maior ē
qui fecit pulchra: pulchrior est. qui fecit bona: optimus est. Et
iterū. Deum verissime esse totus mundus clamat qui nō esset
nisi creatus esset. et qui hunc creauit deus est. Que omnia a sa-
lomone sapie. xiiij. his paucis explicantur sermonibus. Vani
sunt omnes homines in quibus non subest sciencia dei. et de
his que videntur bona non potuerunt intelligere eum qui est
Neq̄ operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex. s̄
ait ignem. aut spiritū. aut citatū aerem. aut girum stellaz. aut
aquā. aut solem rectores orbis terrarū deū putauerunt. Quoz
si specie delectati deos putauerunt: sciant quanto his dñs eoz
speciosior est. Aut si virtutem et opera eoz mirati sunt: intelli-
gant ab ipsis quoniā qui hec constituit fortia fortior est illis
A magnitudine enī speciei et creature: cognoscibiliter poterit
hoꝝ creator videri. hec ibi. **SELYA.** Quid q̄d prothagoras
qui et phūs et sapientissimus suo tempore habebatur dicere
erat solitus non liquere sibi an deus aliquis esset? **ANNA.**
Que disputatio adeo impia iudicata est. vt ab atheniensibus
auctoz eius eiectus sit. et libri in quibus ea continebat̄ exusti
Sed q̄s obsecro tam rudus tam demens. et tā insipiēs esse pōt
vt celū credat rēre carere. et hāc pulcherrimā mūdi machinā

casu emeruisse. et oia fieri fortuito: **Stultorum** est hec assertio
 dicente propheta quod modo allegatum est. **Dixit insipiens** in
 corde suo non est deus. **Hmo** enim dampnatissime secte legitur
 fuisse epycur⁹ grec⁹: similiter et suus imitator lucreci⁹ roman⁹
Quorum quia deterrima et pniciosa. et falsissima erat doctrina
 libri ea continentes fere ones diuina gra aut exusti aut suppressi
 existunt. adeo vt nec vn⁹ quide tot⁹ toto in orbe reperiri queat
Scriptit eni sz post epycuru dapnat⁹ cu suo dogmate lucreci⁹
 oia fieri ex athomis. oiaq; resolui i athomos. mudu quoq; istu
 a casu. sed tamen p natura factu. humanas aias naturaliter in
 ipsa ifudi corpora. et naturaliter emori cu eisdem. Apud iferos
 neq; estus neq; algozes. pmo nec ipsum infernu. nec campos
 elisios. nec quitq; taliu: sed coficta omia et medosa et fabulosa
 existere. **Sed** ipse nimiru tot⁹ cum sua doctrina ineterit. **Que**
 q; falsa q; reproba q; absurda sit: demonstratum est supra:
BEVLJAL. Quare ergo si deus est o anima: videri ab homib⁹
 vt reliqua entia non potest? **ARJMA.** Quare ego o belial
 quare tu. quare et reliq; spirituales creature videri no possum⁹
Quia spituales sum⁹. et spitualia videri a corporib⁹ nequeut
 subtili eorum natura corporeum superexcedente ituitum. Nam
 sicut icreaturis quedā hominē minime sentiunt. vt lapis. quedā
 vero sentiunt vt canis. sic in itellectuali creatura angelus bon⁹
 et munda anima deū intelligendo videre atq; agnoscere possūt
Ipsa attestante qui ait math. v. **Beati** mudicordes. quoniam
 ipsi deū videbunt. **Animalis** autem homo qui terrena tantum
 sapit. nullomō que dei sunt percipit. vt ait apostolus .i. cor. ij.
BEVLJAL. Quo igitur modo potest intelligi deus? **ARJMA.**
Per creaturam. Omnia enim que sunt bona sunt. **Boni** sunt
 lapides qui tatum sunt. **Meliores** his plante que sunt et viuūt
His meliores bestie que sunt viuunt et setiunt. **Meliores** his
 homines qui sunt viuunt sentiunt et intelligūt. **Sed** his onib⁹

adhuc meliores angeli qui sunt viuunt intelligunt. et cum hoc
incozpozei sunt et mozi non possunt. **R**ationalis ergo mens
sapiencia et pietate fulta per hunc discursum intelligit. q̄ hic
vere deus sit qui omnibus esse. quibusdam sentire. alijs uiue-
re. alijs intelligere tribuit. **E**t summum bonum desiderandū ab
omnibus p̄culdubio hic est. **Q**ui vnus tantum deus credend⁹
est. et nō plures. vt supra deductum est. **E**tenim si duo vel plu-
res essent : alter alterū. et ille istum potēcia excelleret. vtriqz
igitur bonoz plenitudo dēssēt. amplius quicquid deus est: infi-
nitum esse oportet. at duo parites īfinita esse non possunt. **R**e-
linquit ergo ex p̄missis nccio deum eē. et ipsum quidem solū
atqz vnum esse. **I**n quo bonum omne simul sit. et nichil quod
in alio ad sui perfectionem requiratur ei desit. **C**um itaqz non
duo. nō tres. nō plures. sed vn⁹ dūtaxat deus ē: isqz plenitudo
omniū bonoz. p̄cipiū q̄ et origo et finis oīs creature existat
solus hic ē pura mēte colēdus. metuend⁹. adorand⁹. appetend⁹
inquirend⁹: et si recte querat p̄culdubio iueniend⁹. **BEVJZU**
Cum scriptum sit. **Q**uerite deum et viuit aīma vestra. amos. v.
Et iterum. **Q**uerite faciem eius semp. i. parali. xvi. **E**t rursus
Deum nemo vidit vnq̄ io. i. **Q**uomō queri debet qui nō potest
videri? **A**ut vbi queret q̄ totus vbiqz esse affirmat? **ANZMA**
Per creaturā gradiamur. et ī ipsa creatione queram⁹. si forte
p̄ ipsam creatorē iuenire merebimur. **I**p̄m enī reuera inueniēt
qui eū fideliter querūt. **P**rimū dic michi o terra **N**un tu es de⁹
Non. s3 creatura dei sum. **E**t quō ergo tam potēter tāqz efficaci-
ter ex te p̄ducis tot segetes. tot arboz. tot herbaz. tot bestiaz
tot lapidū. tot metalloz species? **C**ūda h̄ ex me p̄ducit de⁹. **N**ū
vero ex te surrexerūt tot vrbes. tot castella. tot meīa? **D**el vñ
creuere sup te. tot populi. tot gētes. tot natioēs. tot lingue? **H**o-
mines quidem deus ex me formauit. ipsi autē dono dei ingenio
p̄diti maximas edificiozū moles ex me et super me erexerūt

Que vniuersa itereunt: et ego transibo. deus autē noster ieternū
manet. **O** mare tu ne igitur es deus? Nequaquā. **C**reatura nāq;
eius sum. **E**t qua ex te potentia tot belluarum. tot piscium.
tot auium. tot reptilium species genuisti. **H**ec omnia deus ex
me ptulit. **E**t quō tuas procellas sic horribiliter in altū tollis
vel qua virtute oīa ad te fluūa continue attrahis? **P**er me crea
tor omniū h̄ operat̄ de⁹. **D**ic tu vero aer. es ne deus? **M**inie. sed
creatura ei⁹. **E**t q̄ igit̄ virtute fulgura chozuscatioēs. tonitrua
vētos. pluuias. niues. grādies pruinas. cōetas. ballones etcetera
hmoī profers? **H**ec oīa de⁹ quō et quādo vult p̄ me agit. **S**ed
nonne tu causa secunda es proxima quidem horum effectuum
atq; imediata. **S**ū equidē: sed causa prima de⁹ proximior causa
est atq; imediatior. **P**otior enī et proximior causa est scripture
vel edificij manus hominīs. q̄ calamus aut securis. **Q**uēadmo
dum et de te s̄xte quarte pontifex maxime. et de quolibet alio
pontifice romano dici solet. **S**unt enī per vniuersam eccliam
varij sperſi et distincti episcopi. quos ordiarios atq; imediatos
vocant. **C**um eo tamen stat qd romanus pontifex vt. primas
vniuersalis ecclie ac cefas. vbi cumq; ipse fuerit. et quocūq; se
trāstulerit: cōm epūs. oīm ordinarius et quidem immediatus de
iure censendus est. adeo quidem vt nullus se ab eius potestate
eximere. seu forūm ei⁹ declinare possit. de quo est textus et cas⁹
in terminis ī capitulo licet. iuncta sua glosa extra de fo. compe.
et. xxi. di. in nouo. et caplo sequenti. **E**t qd de prima causa et
sua preminentia dixi. satis inuit: aristotiles vt refert hostiensis
in summa libro primo titulo primo circa finem. **P**rima causa
inquit aristotiles est superior omni narratione. et ideo deficiunt
lingue a narratione ipsius. quoniam ipsa est super omnē causā
et non narratur nisi per causas secundas que illuminantur a
lumine prime cause. quoniam prima causa non cessat illuminare
suū causatū. et ipsa illuminatur a lumine suo. quoniam ipsa est

lumen supra quod non est lumen. hec aristotiles. **O** sol qui totum splendore tuo mundum illuminas. tuis omnes qui terras ignibus vris. qui longum metiris annū. omnia qui vides. per quem videt omnia tellus. et qui mundi oculus ab ouidio diceris: michi dicito. **N**onne tu es deus? **N**on. sed seruus et creatura eis. Ipse me tam rutilum et tam splendidum fecit. vt tu vides. Cuius rei gracia olim in sua quā in assumpto homine mortiferam passionem tulit. ego factura eius se meum factorem tam indigna patientem cernere non valens: hos radios. huncq; ad tempus malui splendorem abicere. et claudere quos debeo mundo oculos. q̄ hominis tam innocentis. q̄ mei conditoris tam nefandam atq; iniustam mortem cernere. **N**on numq; tamen homines te simul ac deus esses adorauere. teste virgilio in sua eneide sic dicente. **S**ol qui terrarum flammis opera omnia lustras. tuq; harum interpres curarum et conscia iuno accipite hec. **Q**ua igitur ratione si tu non es deus o sol: pro deo tamen a plerisq; hominibus adoraris? **E**t qua ratione homines stulti vt plurimū. vltro citroq; pariter stulti existūt? **V**etus hec fuit gentiliū insania. ydolatrā hec fuit opinio. ne dicam rabies. diuinos michi exhibere honores. **Q**uonam vero pacto tāto fungi debeo honore. qui pars mundi existo: quo nec totus ipse etiā dignus est mundus. vt ait apuleius? **O** celum tu ne ergo es deus? **N**on sum deus: sed creatura atq; opus manū eius. **V**nde ergo producis tot preclara stellarum lumina quibus tua facies tam miro decorat scemate? **H**ec deus formauit sidera quib; me tam pulchro vt cernis artificio redimiuit. **E**go quidem mobile sum. ego volubile. et non secus ac terra cōcreatura mea transibo atq; resoluar. **D**eus autem noster in eternū permanet. **O** angeli. nū aliquis vestrum deus est? **A**bsit. **M**inistri namq; et nunci; ac precones dei sumus. et cum omni creatura eius imperio seruiamus. et in eo sicut et vos viuimus

mouemur et sumus. Hic ubiq; est presens. et totus quidem. et
tamen a solis. certi estote. inuenitur mundicordibus. **BEZJ**
VL. Ecce totam seorsum creaturam percurristi o anima. et que
profecum cedo sic faciedo reportasti. **ANIMM.** Multum. Ja
enim deum inuenire tandem potui. quem inter creaturas sic de
ligenter perquirendo non inueni. Cuncta enim que mente lus
trauimus creature sunt. teporalia sunt. mutabilia sunt. Creator
autem horum deus est. et ipse quidem imutabilis. ipse eternus.
magis autem ipsa imutabilitas atq; eternitas. Qd vero non
ociose in hoc discursu laborauerim: liquet ex verbis augustini
sic dicentis. Tolle hoc et hoc. et quod relinquit deus e. Et rur
sus. Tolle hoc bonum. et illud bonum. et quod reliquitur sum
mum bonum est. Intelligamus tamen deu cum eodem augustinio
quantum possumus sine qualitate bonum. sine quantitate mag
num. sine idigentia creatorem. sine situ presentem. sine habitu
omnia continentem. sine loco ubiq; totum. sine tempore sem
piternum. sine vlla sui mutatione mutabilia faciente. nichilq;
patientem. Quisquis deum ita cogitat. et si nondum potest om
nino inuenire quid sit: pie tamen caueat quantum potest ali
quid de eo sentire quod no sit. **BEZJVL.** Quia vero difficillie
ac multum laboriose inuenitur cuius nescitur habitatio: si que
ratur abs te vbi habitat deus. o anima quid dices? **ANIMM**
In sanctis suis habitat vt ait idem aug. In templo iquit suo
habitat deus. videlicet in sanctis qui sunt templum dei. modo
scdm fidem ambulantes. et templum dei erunt aliquando scdm
speciem. qualiter etiam nunc templum dei sunt angeli. **BEZJ**
VL. Sed dicet aliquis. Anteq; deus faceret celum et terram.
ateq; faceret sanctos. vbi habitabat? **ANIMM.** In se hitabat
deus: apud te habitat o quicumq; es iustus. et apud se est. No
sic tamen sunt sancti domus dei. vt ipsa subtracta cadat deus.
ymmo sic habitat deus in sanctis. vt si ipse discesserit cadant.

Opinari autem aut dici nisi stultissime nequit. spiritum sanctū
nō habere locum in nostro corpore quod totum anima nostra
impleuit. Stultius etiam dicitur angustis aliquibus impediri
trinitatem. vt pater et filius et spiritussandus alicubi simul
esse non possint. Hec certe mira quibusdam videntur. et non
facile credibilia. Verum illud est profecto longe mirabili⁹. q̄
cū deus sit vbiq; totus: non tamen in omnibus habitat. Quis
enim audeat opinari nisi inseparabilitatem trinitatis penitus
ignoret: in aliquo posset habitare patrem aut filium ī quo nō
habitet spiritussandus: aut in aliquo habitare spiritum sanctū
in quo nō habitet pater et fili⁹: hec aug⁹. **BEVJAL.** Si de⁹
vbiq; ē totus. quō stare in veritate pōt. q̄ in aliquib⁹ habitet
et in aliquibus non habet: **ANJMA.** Fatendū est vbiq; esse
deū per diuinitatis presentia. sed non vbiq; per inhabitationis
graciam. vt ait augustin⁹. Propter hanc enim habitationem
non dicimus. Pater noster qui es vbiq;. cum et hoc verū sit:
sed qui es in celis. idest in sanctis in quibus est quodam excel
lentiori modo vt ait idē augustin⁹. Illud quoq; mirabile est
vt ipse ait. Quia deus est inhabitator quorūdam se nondum
cognoscentiū. et nō quorūdam se cognoscentiū. Illi namq; ad
templum dei non pertinent vt ait apostolus qui cognoscentes
deum non sicut deum glorificant. ro. 1. Ad templum vero dei per
tinent paruuli sanctificati sacramento cristi. et renati ex spū
sancto q̄ nondū valent cognoscere deum. Igitur quē potuerūt
illi nosse nec habere: isti potuerunt habere anteq̄ nosse. Bea
tissimi autem sunt illi quibus hoc est deū habere quod nosse.

De peccato originali quomodo contrahitur. et quomodo expiatur. Et de baptismo paruulorum Dialogus textus.

BEZAV.

Quoniam sermo de paruulis baptisatis conuenienti quodam incidencia nostre concertationi sese obtulerit: opere precium duxi querere abs te o anima si talium paruulorum baptisma de facto. collatum. de facto eis quicquid proffit. **ANNA.** Et quis nisi amens dubitat? Hesitare quidem aut disputare fidelium debet nemo super eo quod iam dudum constat esse ab ecclesia. definitum. Iniuriam namque facit iudicio reuerentissime synodi qui semel iudicata ac recte disposita reuolueret et publice disputare contendit. **l. nemo. C. de sum. tri. et fi. catho.** **BEZAV.** Si tamen ab ecclesia triumphante hoc processerit que veritati innititur. et ob hoc nec fallit nec fallitur. Militans vero ecclesia plerumque opinionibus regitur. hinc fallit plerumque et plerumque etiam fallitur. capitulo a nobis de senten. excommunicationis. **ANNA.** Quod ecclesia militans errare aliquando possit: hoc de particulari fortasse. non de vniuersali ecclesia dici potest. **BEZAV.** Immo etiam vniuersalis in facto errare potest: eamque in facto errasse sepe numero compertum est. **ANNA.** Sed non in iure. non etiam in fide. nec in his que rationi subiacent. cuiusmodi est casus per te modo in controuersiam deductus. **BEZAV.** Si mecum rationibus contendere uoles: quam multas hanc tuam perimentes opinionem afferre in medium possem. **ANNA.** Immo vero non alias quam ratione contendere uolo: que rationalis dei gracia existo. **BEZAV.** En tibi statim plurimas. Quarum prima et ea quidem fortissima erit iuliani dudum ab augustino querentes quomodo peccatum inuenitur in paruulo. Ait enim sic. Non peccat ille qui nascitur. non peccat ille qui genuit. non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas iter tot presidia innocencie peccatum fingis ingressum: Ex quibus

verbis talem formo rationem o anima. Quod pollutum non est ablutione non indiget. Paruuli in nullo quoad animam sunt polluti. Ablutione igitur quoad animam indigent nulla. Est autem baptismus anime ablutio. frustra ergo datur paruulis quod eis in nullo suffragatur. **ANIM.** Et tibi et tuo iuliano heretico respondet sacra pagina ut ait magister in secundo. Per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors. Et ita in omnes homines mors pertransit per unum in quo omnes peccauerunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo. peccatum autem non imputabatur cum lex non esset. Sed regnauit mors ab adam usque ad moysen etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem preuaricationis adae qui est forma futuri. Sed non sicut delictum: ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia dei et donum in gratia unius hominis ihesu christi in plures habundauit. Et si unius delicto mors regnauit per unum: multo magis habundantia gratiae christi et iustitiae accipientes in uita regnabunt per unum iesum christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines mors intrauit in condemnationem: sic et per unius iustitiam in omnes homines uita in iustificationem. hec paulus. ubi supra. Quid queris amplius. quid queris apertius. Hec omnia sunt tibi notissima. Tu enim illic aderas. tu radix atque origo mali. tu peccati fomes. et mortis causa fuisti o belial. Temptatio namque et mundi perditio a te incepit. et per te hoc modo facta est. ut ait magister in secundo. Stans coram femina hostis superbus non audet in uerba persuasionis exire metuens deprehendi. sed sub interrogatione eam aggreditur ut ex responsione colligeret qualiter in malicia procedere posset. Cur inquit precepit uobis deus ut non comederitis de omni ligno paradisi. Cui respondit mulier. De fructu lignorum que sunt in paradiso uescimur

de fructu vero ligni quod est in medio paradisi precepit nobis
deus ne comederemus. et ne tangeremus. ne forte moriamur. In quo
verbo. dedit locum temptanti. cum dixit. ne forte moriamur. Unde
mox dyabolus. subiunxit. Nequaquam moriemini. Scit enim deus
quod in quacumque die comederitis aperiuntur oculi vestri. et eritis
sicut domini scientes bonum et malum. Attende ordinem ac progressum
perditionis tue o homo. Primo deus dixerat. Quacumque die co
mederis ex eo: morte morieris. Deinde mulier dixit. Ne forte mo
riamur. Novissime serpens dixit. Nequaquam moriemini. deus affir
mavit: mulier quasi ambigendo illud dixit. dyabolus negavit.
Que igitur dubitavit: ab affirmante recessit. et neganti appro
pinquavit. Transgressionem autem mulieris statim secuta est
viri transgressio. Super quo redarguitur a deo vir. Mulier inquit
quam dedit mihi illa michi dedit. et comedi. genesis. iii. O res
ponsum excusationem non habens ut ait crisostomus. Illa inquit
comede. et deus dixit. ne comedas. Quare ergo mulieri obsecun
dare. deum vero spernis? Sed non eiusmodi fuit sanctus iob
Qualis ergo. Cum terrore inquit o mulier quasi una de stultis
mulieribus locuta es. iob. iii. BEVIAU. Si per hominem pecca
tum intrauit in mundum ut tu dicis: peccatum illud ex volun
tate vel ex natura est. Si ex voluntate est mala est voluntas que
facit peccatum. Si autem. ex natura: mala etiam est natura. In
paruulis autem mala voluntas non est: quibus nulla est volun
tas. ANNA. Ex voluntate peccatum est etiam originale ut ait
augustinus. Hoc enim ex voluntate primi parentis seminatum est. ut
in illo esset: et in omnes transfret: Nud debimus aliquid ultra au
gustinum dicere et magistrum sententiarum. Crimen humane ma
gestatis lese humano iure transit in posteros. C. ad. le. iuliam ma.
l. quisquis. Quid igitur mirum si lese magestatis diuine crimen
iure diuino transeat in posteros: BEVIAU. Quam vero diuinam
super hoc legem habes? ANNA. Hanc scilicet. In quacumque

die ex eo comederitis: morte morieris. gen. ij. id est mortalis fies
et mortis penam experieris. **HELIAL.** Sed ad solos pro-
thoplaustos lex illa et pena legis reflectitur: non autem ad
posteror. **ARM.** Dirigēdo verba sua ad illos dñs ad totā
humanā speciē quā presentabāt eadē etiā dirigebat. Quēad
modū et ipse loquens in nouo testō ad suos discipulos. Ego
inqt vobiscū sum vsq; ad cōsumationē seculi math. vltimo. Qd
verbū de presentia eucaristiali nō absurde a nostris exponitur
Nunquid enī vt ait paschasius apostoli semper in hoc seculo
pmansuri erāt? Vel nūquid posteris eoz fidelib; sacramētalis
cristi presentia erat denegāda? **HELIAL.** Quō ergo stabit in
veritate qd alibi ipsemet cristus ait. Pauperes vobiscū semp
habebitis: me aut nō semp habebitis. io. xij. **ARM.** Primū
intelligi debet sacramētaliter vt iā dixi. seu inuisibiliter: aliter
vero qd mō allegasti. visibiliter. ad obseq; videlicet vndionis
et lotionis exhibēda. **HELIAL.** Multa queri possent in hac
materia. e quibus hoc vnū dūtaxat interrogo. Si peccato ab
eua cōsumato. adam in obedīa pstitisset: an originale labem
sua soboles contraxisset? **ARM.** Minime. eo qd ipse adam
actiuū totius humane speciēi principium existens. impollutus
quidē: posteror nequaq; polluisset. **HELIAL.** Ut mulier eua
principium humane propaginis etiā erat. **ARM.** Sed
passiuū. Ab actiuo autem principio. nō a passiuo fit denoiatio.
vt ait doctor sanctus. **HELIAL.** Sed esto habeāt paruuli ori-
ginālē maculā: baptismo tñ qd diu paruuli sunt abluī non pnt.
Dicente petro in sua eplā. i. ca. iij. Caritas operit multitudinē
peccator. Et cristus in euangelio de peccatrice penitente ait.
Dimissa sūt ei peccata multa qm dilexit multū. luce. vii. Cōstat
igit nō nisi i caritate et p caritatē crimina dimitti. Paruulis
ergo q nec sentiūt quid agat in baptismo. caritatē nō hntib; q
sentiētib; et cōsentiētib; tm ifudis: pccm i baptismo nō reittit

Preterea scriptum est in euangelio vestro. Qui crediderit et
baptisatus fuerit saluus erit. mar. ultimo. Vtrumq; ergo re-
quiritur fides et baptisus: et primo fides. Paruuli igit nec
fidem nec spem. nec vllam prozsus aliam virtutem habentes.
baptisari quidem de facto possunt: sed baptismo saluari non pos-
sunt. **M. M. M.** Materia ista pulcherrime atq; amplissime de-
ducta est atq; definita in capitulo maiores de baptismo et eius
effec. ex quo me quicquid in ea re dicenda sum: hausisse confi-
teor. Tibiq; iuxta textum et verba illius decretalis cuius in-
nocentius tercius auctor est. catholice respondeo. qd baptisma
circumcisioni successit. absit enim vt in illam dampnatam he-
resim incidamus q perperam affirmabat legem cum euangelio
et circumcisione cum baptismo seruadam. Quoniam scdm aplm
Si circumcidimini cristus vobis nichil prodest. gala. v. Cum
itaq; circumcisio tam adultis q; paruulis ex pzecepto domini
conferebatur: ne baptisus qui successit loco ipsius. et genera-
lior en existit. cu ta viri q; femine baptizent. minoris videat
effectus. tam adultis est q; paruulis conferendus. Sicut enim
sine distinctione qualibet mosayca lex clamabat. Anima cuius
pzeputi caro circumcisa non fuerit peribit de populo suo. gen.
. xvij. ita nunc indistincte vox intonat euangelica. Nisi quis re-
natus fuerit ex aqua et spiritu sancto non intrabit i regnum dei
io. iij. ab hac generalitate nec sexu nec etate excludens. Cautem
tamen aduertendum est quantum hodie plus baptisus con-
ferat cristianis q; quondam iudeis circumcisio coferebat. Dic-
tum namq; est in fine predictae auctoritatis inducte de veteri
lege. Peribit de populo suo. In euangelica vero veritate sub-
iunctum est. Non intrabit in regnu dei. Nam etsi originalis
culpa remittebatur per circumcisionis mysterium. et dampna-
tionis periculum vitabatur: non tamen perueniebatur ad reg-
num celozum. quod vsq; ad mortem cristi fuit onino obseratu

Sed per sacramentum baptismi culpa remittitur. periculum vitatur dampnationis eterne. et ad regnum celorum etiam peruenitur. Cuius ianuam cristi sanguis fidelibus suis misericorditer reseravit. Absit enim vt vniuersi paruuli pereant quoz quotidie tanta multitudo moritur. quin et ipsis misericors deus qui neminem vult perire aliquod remedium procurauerit ad salutem. Ceterum ex vi littere satis patet predictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis qui habent multitudinem peccatorum. cum de paruulis non posset intelligi qui peccato tantum originali tenentur. Similiter et illa auctoritas est soluenda. Qui crediderit et baptisatus fuerit hic saluus erit. cum non possint credere paruuli sed adulti. Adde qd cristus hec verba proferens adultis duntaxat loquebatur. et non paruulis. Et ob hoc tota auctoritas intelligenda est de adultis. nec ad alios prima: et ad alios secunda clausula referatur. Quamuis nonnulli concedant qd paruuli credunt non per vsum. sed per habitum fidei quem suscipiunt in baptismo. sicut et alia multa verba scdm communem vsum loquendi non ad actum sed ad aptitudinem referuntur. hec omnia in dicto capitulo maiores. Illud vero quod opponis o belial. fidem caritatem aliasqz virtutes paruulis vtpote non consentientibus non infundi: a nostris non conceditur. assidentibus et dimitti peccatum et virtutes infundi. et gratiam informantem habentibus illas quoad habitum. non quoad vsum. donec peruenerint ad etatem adultam. hec rursus in dicto capitulo maioris. iuncta cle. vna de su. tri. et fide catholica. Adde autem pro ampliacione materie quod pulchre admodum ait beatus augustinus. de mirabilibus sacre scripture libro tercio in hec verba. Johanne cristum baptisante tria noua et magna apparere mirabilia. Spiritus sanctus super se in specie columbe descendere visus.

VoX paterna confitens filium esse suum audita. et celum eor-
am se apertum est. Non q̄ ante baptismum suum hec omnia dei
filius non haberet: sed vt baptismi sacramentum. quid valeat
ostenderet. Non enim tunc spiritum sanctum ille cepit accipere:
qui eandem cum spiritu sancto substantiam habere creditur. **Rec**
tunc illum pater filium professus est: cui dixit. **Ex** vtero ante lu-
ciferum genui te. ante vedelicet omnem angelicam naturam que
luciferi appellatione per scripturas sepe designatur. **Neq̄** tunc
illi aperiri ceperat thalamus celorum: qui ait. **Celū** michi sedes
terra autem scabellum pedum meorum. **Sed** idcirco hec: sancta
trinitas in baptismo domini congescit: vt sciret vnusquisq̄ quid
muneris in sacri baptismatis mysterio suscepit. Tunc enim spi-
ritum sanctum quisq̄ peccator sordibus ablutus accipit. a deo pa-
tre filius profiteri adoptionis gracia incipit. et tunc sibi regni
celorum ianua aperiri. et ciuis celestis patrie. angelorum consortis
intelligit. hec **aug⁹** **BEZII**. Si paruulis in baptate pecca-
tum originale dimittitur qui sensum non habent neq̄ consensum:
non video cur adultis dormientibus. vel amentibus peccatum
si baptisentur ratione simili non dimittatur. **ANZI**. Hic
distinguere oportet. Peccatum enim duplex est. originale et
actuale. seu alienum et proprium originale quod absq̄ consensu
contrahitur. actuale quod committitur cum consensu. **Originale**
igitur et alienum. quia sine consensu contrahitur: sine consensu in
paruulis per vim remittitur sacramenti. **Actuale** vero et propri-
um quod cum consensu committitur. sine consensu nunc relaxatur.
In adultis autem non baptisatis non solum originale sed etiam
actuale peccatum reperitur vt habetur in dicto capitulo maiores.
BEZII. Et quare saltem originale peccatum amentibus et
dormientibus in baptismo sicut paruulis non relaxatur? **ANZI**
ANZI. Dominus qui totum hominem sanum fecit in sabbato opus imper-
fectionis non nouit. et ob hoc non ex parte: sed in toto dimittit

Juxta illud. **L**arga dei pietas veniam non dimidiabit. Aut
nichil aut totum te lacrimante dabit. **P**reterea pena origi-
nalis peccati est carentia visionis dei. actualis vero pena
peccati est gehenne perpetue cruciatus. **U**nde si originale
dimitteretur alicui non dimisso actuali: talis non careret vi-
sione dei propter originale dimissum. et tamen cruciaretur
in gehenna perpetua ob reatum criminis actualis: **H**ec vero
tanquam opposita sese minime compatiuntur. immo sibi mutuo
a tota specie aduersantur. **U**t hec omnia pulchre multumque
fideliter ac plene traduntur in capitulo maiores superius al-
legato. **BEZIIA.** De his vero hadenus. **U**t si quispiam
de quantitate pene quam sustinent paruuli decedentes im-
baptizati interrogaret o anima quid tu ipsa responderes?
ARMA. Quemadmodum a doctore sancto ceterisque accipi
theologis ea et leuissima quidem et mitissima pena est. **BE-**
ZIIA. Quid sibi ergo vult quod ait crisostomus. **Q**uamuis
plurimi gehennam pertimescunt: ego illius glorie amissio-
nem amarius dico. quam ipsius gehenne supplicium. **U**nde subdit
Si quis michi mille proponat gehenas nichil tam amarum
quam a vita illius glorie propelli. et esse exosum cristo. hec ille
ARMA. **H**ic distinctione opus est. **N**am pena dampni vno
consideratur modo prout est subtractio tanti boni cum sensu
et merito subtractionis. vt contingit in adultis. cuiusmodi
erant patres veteris testamenti. et isto quidem modo censetur
grauissima. **U**el sine sensu et merito subtractionis. et sic est
vt dixi mitissima atque leuissima pena. **Q**ua prochdolor susti-
nent paruuli decedentes imbaptizati. **BEZIIA.** **S**ed longe
tamen grauior esse videtur hecine pena dampni in paruulis
quam in illis adultis patribus. de paruulis enim nulla est spes.
et nullum omnino salutis refugium. secus autem erat in ipsis
antiquis patribus. **ARMA.** **E**t hoc verum vtiq; esset:

si paruuli quicquid huiusce rei sensum noticiam ve haberent.
Modo sic est quod nullam prozsus neque de deo. neque de mundo
neque de luce. neque de tenebris noticiam paruulorum anime ha-
bent. Nichil enim penitus ignotum appetitur. Sunt utique po-
ma apud indos quorum preguustationem cum non hapeamus:
ea non appetimus. **BEZII.** Sed quare peccatum originale
anime imputatur. cum illud contrahatur ex carnis corruptione
que caro ab adam traducitur in posteros. anima vero minimus
ARZI. Dicant theologi quomodo voluerint: Bartholome-
us brixensis in capitulo placuit de conse. di. iij. optime ad hanc
questionem sic respondet. Ideo inquit hoc fit ut quidam volunt
eo quod ipsi carni anima cōdelectatur. Alij dicunt et forte. meli-
us. ut ibi quedam digna retributio notetur. Anima namque
primi hominis prius peccauerat. et ita corrumpit ipsam carnem.
Vnde et modo viceuersa corruptio carnis corrumpit ipsam ani-
mam. hec ille. **BEZII.** Sed de his hactenus satis. Quod super
est adhuc certamis huius plurimum exorta lux crastina expediet.

**De summa trinitate et fide catholica. Dialogus septimus in
septem tractatus seu capitula diuisus.**

**Introductio pbabiliū rationum quod in deo stāte simplicissima vni-
tate essentie. vere consistat psonarum trinitas. Tractatus primus.**

BEZII.

Esto vero lex tua deum fateatur simplicissimum
atque vnum o anima: ipsum etiam trinum fronte
nescio qua libere profitetur. Eni uero si iuxta ca-
nonistarum sententiā duo sunt multa. tria adhuc
magis erunt multa. Cum itaque deum fatearis vnum esse ac trinum:
tu fateri michi proculdubio aliud non videris. quod simplicem ac
multiplicem deum esse. Quā ego certe minime capio theoziam

2127221. Mirum certe, cum et ipsi angeli atq; archan-
geli hocine deitatis capere archanū hylario teste non suffi-
ciant. De hac enim summa atq; excellentissima trinitate cū
modestia et timore agendum est, et attentissimis auribus
atq; deuotis audiendum vt ait augustinus. vbi queritur
vnitas trinitatis patris et filij et spiritussancti. Quia nec
periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid indaga-
tur nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui
audit et legit ea que de inaccessiblei atq; ineffabili deitatis
luce dicuntur: studeat imitari atq; seruare quod idem vene-
rabilis doctor augustinus de seipso bellissime quidem atq;
elegantissime dixit. Non pigebit sicubi hesito querere, nec
pudebit sicubi erro disce, re. Quisquis ergo hec audit vel
legit vbi pariter hesitat: quesat mecum. Vbi errorem suum
cognoscit: redeat ad me. Vbi meum: reuocet me. Ita ingre-
diamur simul caritatis viam tendentes ad eū de quo dictum
est. Querite faciem eius semper, hec augustinus. Omitto ita-
q; ego plurima que de hac ipsa superexcellenti materia et a
moyse et a prophetis, et a beatissimis apostolis, a nostris
quoq; tam grecis q̄ latinis autoribus pulchre atq; egregie
scripta sunt, tum etiam quia dyalogaris angustia longius
euagari non permittit. Omitto inquam plurima, e quibus
pauca hec singularia quidem vt michi videtur atq; electa, et
memoratu digna recensio. **¶** Deum siquidem vnum esse
oportere ac solum in precedentibus maiorum meorum ver-
bis et doctrina innixus, me satis euidenter ostendisse arbi-
troz. In quo si tibi non satis aut cuiq; alij fecerim: addi hoc
ipsum volo quod sacros voluendo codices profectum vt vi-
detur ex verbis et mente dyonisi: nuper didici. Exemplar
inquit totius creationis in numeris continetur. Et maiorem
profecto glorie primatum dabimus illis, si intellexerimus.

quomodo ad ymaginem et similitudinē eorum vniuersa effluxerunt. mundus. angeli. et nos. **E**tenim quecumq; natura vel pars nature a primordio constōnis antique processit ad ortū: artifex altissimus numerorum ratione produxit. **P**roduxit autem sic. **U**nus enim et solus erat. propter quod sine ipso. et nisi in ipso quicq; esse nequibat. **Q**uod enim erat futurum: ab vno et in vno erat futurum. **A**b vno quidem vt esset: in vno autem vt permaneret. **N**ec principiū nisi ab vno: nec stabilitatem potuit habere nisi in vno. **I**nde angelicus splendor. inde homo. inde mundus exiuit. **I**bi angelus. ibi homo. ibi mundus subsistit. **N**am vti numerus omnis exit ab vnitāte. et non conficit nisi ex vnitāte: ita vniuersi ordo naturarū visibiliū et nō apparētū ab vno processit. et in vno inicit vt sit. **D**eme nūeris monadē et ecce nō erūt. **A**ufer creaturis vnitātē: et vniuersa peribūt. **E**t hīdeo quia oīa vīculant vnitāte. angelus. homo. mundus. **E**t q̄ ita sit series prima numerorum eleganter ostendit. **N**am quaternariū mūdi significatiuū. ternariū hominis. biariū angeli. omnes ab vnitāte oriuntur. et terminātur in vnitāte. **I**d quod preminet eis vnitās est. **S**i enim ad quatuor tria et duo adieceris: peruenis vsq; ad nouem. quibus denarium supplet solius vnitātis adiectio. **U**t eum monas vnitās est: ita denarius vnitās est. **S**ed illa incipiens. et ista terminans. **S**ed ista et illa significans illum qui est alpha et ω. primus et nonissimū **H**ec de simplicitate atq; vnitāte dei vna cum alijs supra in quinto dyalogo habitis. dicta sufficiant. **Q**uod vero trinitatem stante huiusmodi vnitāte in diuinis esse sancta mater ecclesia predicat: hoc ad. personas solas: non ad ipsam deitatem que vnā vt iam dixi. que simplicissima atq; indiuisibilis est: referri oportet. **E**t quas personas non dicimus essentia diuersas. sed solis originalibus intramānentibus que ex processione verbi et amoris proueniunt relationibus distinctas. **BEATISS.**

Unitrinū aliquid esse dum asseris. impossibile quiddam atq;
implicans dicis. Quis enim nisi obtusi peccatoris tria vnum. et
vnu tria esse dixerit? **ARJMA.** Unitrinū complexū quoddā
vocabulum est. Ipsum in suas resolue particulas. et singula
refer singulis. vnu deitati. tria personis: et nullus pñ peccatoris
quid impossibile seu implicās in vocabulo unitrinū inuenerit
BEVIA. Jamnūc duplicem in deo aiebas processionē verbi
scilicet et amoris. Quod q̄breuiter atq; obscure dictum quis
porro etiam doctissimus intelliget? Adeo rem ipsam sua satis
obscuram magnitudine tuis etiam truncatis ac inuolutis ser-
monib; multo quidem obscuriorē reddis. **ARJMA.** Ita multa
dicuntur a nostris theologis que non sine difficultate magna
et labore intelligi possunt. Obscura enim quedam esse cōfiteor
Nec ab illis ita dicuntur de industria: sed inest rebus ipsis ob-
scuritas. **BEVIA.** Quid igitur hoc sibi velit. eya si potes
aperi nobis atq; illucida. Auditu ei pulchra licet forsan mēte
inattēgibilia huiuscemodi verba esse apparent. **ARJMA.** in
deo est verbum idest conceptus siue noticia qua seipsum et
omnia vnico et simplicissimo adu intelligit. In deo est amor
quo se. verbum. spiritum sanctū. et omnia diligit. Cum ergo
deus pater intelligebat se: certū est itellectum seu conceptū aut
verbū hmōi procedere a se solo. Cūq; intelligendo se. amet se:
liquet amorē ipsum a se atq; ab itellectu q̄b ē verbū pcedere
Amare enī p̄supponit itelligere. et amari itelligi. Et in talib;
ordo est non minus in deo q̄ in nobis. Sed aliter atq; aliter.
In nobis quidē tēporis atq; originis ī deo aut solius originis
Ad te vero belial superbe vanitatis amator archana h̄ tā sub-
limia nō loquor: verū ad huiles veritatis catholice amatores
verba hec sacramentalia dirigo. Nullus itaq; verbi hui; audi-
tor via sit. nulla petra. et nullus deniq; spina. vt ait crisostom;
Faciam; nobis ipsis nouellas plantationes. ita enim et nos cū

desiderio semina submittemus si viderimus terram mundam.
Si vero petrosam et. asperam: ignoscite nobis o homines no-
lentibus inaniter laborare. Si vero spinosam: rursus vane la-
boramus. Ultime namque insipientie est semina submittere in
illaboratam terram. Date igitur nobis in bona seminare ter-
ram. Date ut nos amplius attrahatis. Et si quis nostrum spi-
nas habet: ignem superimittat sancti spiritus. Si quis duram
et renitentem habeat terram: pinguem faciat eam et mollem.
eodem utens igne. Si quis autem secundum vias seculi ab
omnibus conculcetur cogitationibus: ad interiora intret. vi-
as huiusmodi linquat latronibus et discrimine plenas. et non
adiaceat ulterius volentibus ad rapinam superuenire. hec cri-
sostomus. **BEZAR.** Reganti vero in deo seu verbum seu amorem
esse: o anima quid diceres? **ANIMA.** In me. inque omni ratio-
nali seu intellectuali creatura est verbum. est etiam amor. et ea
quidem perfectionem important. Sed quicquid perfectionis
alicui inest creature: per omnem modum inest et ipsi creatori.
perfectiori tamen et superexcellentiore modo. Igitur in deo est verbum
est etiam et amor. **BEZAR.** Volo iam non solum refellere: sed vel
omnino destruere. vel saltem ineptam ostendere hanc tuam ra-
tionem. Prudentia est virtus. virtus inquam talis quod moralium vir-
tutum nulla consistere absque ea potest. ut ait aristoteles in li-
bro de moribus. Prudentia autem soli inest homini. teste eodem
aristotele ubi supra sic dicente. Itaque et consilium et electio pru-
dentia est. resque agende omnes consilio et electione penduntur
Videtur autem electio non alijs ferme vllis quam homini convenire
Nam neque bestijs que sunt infra hominem. quoniam ratione
carent. nec rursus deo. quoniam ille puro intuitu singula discernens
nulla de re ambigere potest. At consilium et electio de re dubia
est. hec aristoteles. **ANIMA.** Pulchre admodum et re. ut ce-
tera plurima aristoteles. Quid tu vero o belial? **BEZAR.** Quid

deus erit absq; prudentia. **ANIMU.** Sed non erit absq; sapia
que longe prudentiam antecellit. Nam vt ait idem aristoteles
libro p te allegato. In rebus agendis recta illa ratio que mora
libus moderatur virtutib; queq; extrema refugiens in medio
critate laudabili consistere facit nichil aliud q̄ prudentia est.
Prudentia igitur de his est que aliter esse possunt. Scientia
vero cōtra de his est rebus que semper eodēmodo sunt. et aliē
esse non possunt. Principia tamen non tractat. sed ab illis iā
cognitis discurret. **I**ntelligentia. vero principioꝝ est. et circa
illa versat. **A**t sapia vtrūq; cōplectit. **N**ā et de p̄cipijs ē. et de
his q̄ a p̄cipijs manāt iudicat et discernit. Itaq; recte diffini
ta ē rex diuinaz humanarūq; cognitio. hec aristo. **BEZIV.**
Si deus erit absq; prudentia: o aīa. ergo et absq; illa virtute
que est prudentia. **ANIMU.** Quid mirū o belial. Multa enī.
sunt hominibus digna que non deo. Nam nedum virtus pru
dentia indigna deo est: sed fides sed spes. et relique multe. **E**t
non solū indigne deo sunt modo: sed erunt etiam ymmo et iā
sunt idigne beatis āgelis. et aīabus sanctis. Nichil enī beati
fugiunt. nichil eligūt. nichil credūt. nichilq; vltērius sperant.
quia veram adepti sunt felicitatem. que teste boecio status est
omniū bonoꝝ aggregatione p̄fectus. **BEZIV.** Tu ne modo
dixisti. Quidquid perfectionis creature inest: per omnē modū
inest et ipsi creatori. **ANIMU.** Dixi. **BEZIV.** Prudentia
in q̄ virtus est. omnis autem virtus perfectionem importat.
prudentia inest homini. igit̄ et deo. per tuā rationē. **ANIMU.**
Sunt virtutes que perfectionem absolute important. vt cari
tas. fortitudo. sapientia. et relique similes. alie solū respectiue
cuiusmodi est prudentia. Inest enim homini prudentia perfecte
et imperfecte. perfecte quidem in comparatione ad bestias. in
comparatione verum ad deum: imperfecte. Sic etiam loqui
et per se moueri. et rationari perfectum atque imperfectum

40

homini eadem ratione dici potest. **BEZIV.** Cum absq; prudentia nulla vt supra deductum est virtus moralis consistat: in deo vero non sit prudentia. ergo nec aliqua moralis virtus in deo erit. **ANNA.** Immo profecto erit. Est enim iustus. est magnanimus. est fortis. est etiã liberalis. sed alio modo q̄ nos **BEZIV.** Quo modo ergo? **ANNA.** Incomprehensibili. ideoz; idicibili modo. Est enim intellectus noster circa diuina sicut oculus noctue ad radium solis. vt ait aristotiles. Attamen prout humana i talibus ceca obtusitas capit. balbutiendo quidem et cum timore atq; humilitate dico. virtutes esse in homie qualitates: sed in deo sunt sua simplicissima essentia. immo et ipsemet deus. Virtutes homini accidentaliter insunt: et separabiliter quidem. virtutes autem naturaliter deo insunt atq; inseparabiliter. Virtutes in homine varie sunt. et abinuicem discrete. In deo vna et simplicissima est virtus que omnes cõpletur. nec diuersificatur nisi penes suos effectus. Dicerem plura de hac re: sed non conuenit tantisper a principali intento digredi. Redeamus ergo vbi reliquimus. cesseturq; a modo quantum erit possibile a digressionibus. **BEZIV.** Placet. Esto igitur in deo sit verbum o anima: sit etiam amor. quomodo ea sic distincta esse poterunt. q̄ personale faciant alietatem? Dictu difficile. auditu mirabile. creditu vero impossibile e. **ANNA.** Generatio esse non potest eiusdem ad seipsum. sed est semper alteri ad alterum. Vbicumq; ergo est generatio: ibi est distinctio. Sed i diuinis generatio est. vt in sequentibus ostendetur: igit et distinctio. **T**rinum vero in personis deum. in essentia q̄ vnum. ipsas etiam personas coequales et coeternas esse: tali tibi demonstro similitudine. Aspice solẽ in quo sunt tria. ignea substantia. splendor. et calor. Que sic sunt inseparabilia. vt cū velis inde splendorem segregare: priues mundum sole. et si iterum calorem temptes seiungere. careas sole. In ignea ergo sbã

similitudinarie intellige patrem. in splendoze filium. in calore spiritum sanctū. Ideo autem pater: pater appellatur. quia fons et origo ipse est a quo omnia patrantur bona. Cuius sapientia verbum aut conceptus: filius non inconcīne dicitur. quia ut splendor a sole. ita a patre sapientia gignit. Ambozum autem amor spiritus sanctus non improprie appellat. quia ab utroque semper atque eternaliter procedens ab ipsis mutuo quodam et ineffabili amore spirat. Illa itaque vis diuinitatis que potentia omnia patranso creat pater vocatur. Que vero sapientia ne resoluantur in nichilum omnia gubernat: filius appellat. Et que bonitate omnia spiranda viuificat et decorat: spiritus sanctus nūcupatur. Ex patre omnia. per filium omnia. in spiritus sancto omnia. Patri memoria. filio intelligentia. spiritus sancto voluntas. Patri potentia. filio sapientia. spiritus sancto bonitas decentissime attribuit. Et hee tres persone vnus deus. vna substantia: vnique simplicissima essentia est. Cuius essentie simplicitas ac sinceritas tanta est: quod non est in ea aliquid quod non sit ipsa. sed idem est habes et quod habetur. ut ait augustinus. Pro quorum intelligentia verborum non est omittendum quod ait thomas in libro de perpetuitate eternitatis in hunc modum. A Iohanne in suo euangelio scriptum est. Pater diligit filium. ioh. v. et de filio scriptum est. Ego diligo patrem. ioh. xv. Nec autem dilectio non est minor quam diligens ipse et dilectus. quia spiritus sanctus amor est patris et filii. Nec minus amatur ab amante et amato ipse amor. quam amans ab amato. vel amatus ab amante. Et hec est illa serenissima iocundissima et perfectissima trium personarum in vna substantia dilectio. Vbi amans idem est quod amatus. amatus idem est quod amans. amor idem est quod amans et amatus. amatus et amans idem est quod amor. Vbi amans amatus et amor penitus vnum esse conueniunt. in vno velle conueniunt. vnum nolle habent. idem posse participant: ymmo totum possident. Ibi enim vnum summum bonum quod est omne

bonum cōmuniter: et tamen insolidum possidetur. Nullius ibi
boni sine dilectione est possessio. In hac dilectione nullus est
omnino defectus. nulla ommissio. nulla turbatio. et nulla īterpel
latio. De qua dilectione. et alijs que supra nos sunt diuinis in
tramentibus effectibus totum mutum est quod loquimur.
eciāsi summo studio loqueremur.

Probatio eiusdem secunda rationibus alijs. et luculentissimis
sacre scripture testimonijs. Tractatus secundus.

BEZIV.

Olta de summo illo atq; ineffabili vnitrino prin
pio differuisti o anima. auditu sane pulcherrima.
sed captu difficilia atq; incōprehensibilia valde.
Quis enim iudeus aut sarracenus non dicat trini
tatem personarū cum simplicitate diuine essentie. cum indiui
sibilis deitatis vnitāte stare non posse? Et si ibi est inquit
vera trinitas psonarū: necessario est ibi realis distinctio. totūq;
aggregatū non est vnum nisi scōm itentionem. sicut auerrois
et auicenna excellentis philosophi probauerunt. ARMA.
Scire cōuenit o belial q̄ diuine ille eterne icreate sancte atq;
adorande persone in essentia vnum omnino atq; idem sunt. vt
iam dixi. sed relationibus distinguuntur. De qua distinctione
ac ydemptitate plura forte vt plures dicerem: sed freno malas
malo cohibere meas q̄ q̄ tantam dedecat maiestatem inepte
aliquid seu temerarie loqui. vere ac humiliter sentiēs cum lac
tantio sic dicente. Quoniam in rebus diuinis sensu deficiamus
et verbis. quia neq; tante intelligentie lucem pedus humanū
neq; explanationem tantarū rerū capit lingua mortalis: idipm
tacere magis expedit q̄ dicere. BEZIV. Ille relatiōes quas
modo tetigisti quid superaddunt diuine essentie? ARMA.
Nichil reale. pmmo fundantur in ea sicut relatiuū in absoluto

et sunt idem realiter cum ea. **E**ssentia namque diuina in seipsa infinite vniuersaliterque perfecta omnium in se rez omnium generum ac specierum perfectiones cum imensa opulencia et incomprehensibili simplicitate complectitur. Et quod in rebz creatis fit per plura in deo per vnum simplicissimum constat. Sicque in diuina essentia continetur tam id quod est ratio distinctionis. quam quod conuenientie atque idempnitatis. Sicut et alia conueniunt deo ratione iusticie. alia ratione misericordie. alia ratione sapientie. alia ratione intellectus. et alia ratione voluntatis. et tamen ista omnia in deo sunt vnum et idem realiter solum duntaxat ratione distincta. Que tamen ratio fundamentum habet in re. quoniam esse diuinum ex sua superinfinita plenitudine opulenta. et omnifaria perfectione verissime satisfacit vniuersis talibus veris considerationibus atque conceptibus nostris de ipso. **BEZIL.** Stupor in hijs iudeos piter ac sarracenos non mediocriter apprehendet. eosque non rapturos scio qualiter vna simplex essentia patris sit vere in filio aut in spiritu sancto. aut qualiter inuaziabili deo sit ad intra processio. aut quo tres persone sint vnum subsistentes. **ARIST.** Nec ego hec comprehendere valeo. sed que intelligere nequeo credo. Nam veritas idest archanum summi dei qui fecit omnia a proprijs sensibus non potest comprehendere. Alioquin inter deum hominumque nichil referret: si consilia et disiones illius maiestatis eterne cognitio assequeret humana. vt ait lactantius. Ego tamen aliquatenus et ex parte capio ista. scilicet membra tuorum sarracenorum videlicet et iudeorum atque hereticorum contrarijs assueta doctrinis grauius potest ad illa assurgere. Id itaque eis o belial per maximo directorio reuocatorioque a suis erroribus dico quod sicut deus est penitus incomprehensibilis: ita et actio seu productio illa ad intra videlicet eterna generatio atque spiratio imanens a nullo potest intellectu creato plenarie comprehendere. quoniam immo infinite distat infiniteque deficit omni intellectu creatus ab homini comprehendere. Hic est vt pulchre ait,

hilarius lingue humane deficiunt. rerū similitudines non attingunt. Et hoc reprobis hereticis iudeis et sarracenis p̄cipua fuit occasio deuiandi a recta fide q̄ ex generationibus et productionibus que sunt in creaturis voluerunt imoderate procedere ac iudicare de emanatione diuina adit̄ra. hoc ē de eterna filij generatione ac spiritus sancti p̄cessione. **BEVJAL.** Maior q̄ antea eos circumuoluet admiratio. Et quomodo inquit poterimus vel ex parte intelligere. q̄ tres persone distincte numero sunt vna et eadem essentia numero? **ARJMA.** Nonne quarundam creaturarū essentia est vna genere. quarundam est vna specie. quid ergo impossibile eis videtur. vt diuinarum increatarumq̄ personarum essentia sit vna numero? Neq̄ enim vt iam dixi vniuersitas creaturarū perfectionem proprietatem excellentiam simplicitatem distinctionem p̄emptitatemq̄ creatoris plene representare imitari participare ve potest. **BEVJAL.** Edissere michi qualiter essentia patris possit esse in filio. **ARJMA.** Filius dei est patris ymago naturalis plena atq̄ omnino perfecta. et verbum eius eternum. ac sapientie patris immanens et completa expressio. In quo filio quicquid patris est plene resplendet totaq̄ in eo patris perfectio representatur ac lucet. Nā et in creaturis essentia rei intellecte in verbo mentali quodamō relucet et continet. res q̄ in naturali sua resplendet ymagine. Sicq̄ essentia patris vere et sb̄naliter habet in filio nec multiplicat neq̄ diuidit in p̄sonis. **BEVJAL.** Qualis est emanatio diuina adit̄ra: seu generatio illa eterna? **ARJMA.** Plane non carnalis aut materialis neq̄ ex cōmixtione cū femina put ymagna ē rudissim⁹ tu⁹ pseudo ac delirissim⁹ machomet⁹ sed intellectualis simplicissima ac superpurissima. Quoniā deus fecunditatis ac cōmunicabilitatis immense seipsum eternaliter inuariabiliter plenissime ac clarissime it̄uendo ac intelligendo suip̄sus conceptum ac verbum intra se profert gignitq̄ suo

ineffabili ac indicibili modo. Quod quidem verbum est naturalis
ymago sui. splendor glie. cadoz lucis eterne. caracter paterne
substantie. Verbum quippe e emanatio intellectus. Pater vero
et verbum vt supra tetigi seinuicem diligendo intra se spirant
amorem imensum eternum plenissimum qui spiritus sanctus vo
catur. Amor naqz e emanatio voluntatis. Hinc puichre admo
dum ait dyonisi9. Deus pater qui ex naturali fecunditate sua
no potuit ee sine germine ab eterno seiauit in agro pectoris
sui germē verbi eterni et spū sancti. qd mox ita pfecte fructifica
uit q totā seiantis naturā sibi pōnia ydeptitauit. Et hoc est
germen dñi qd e i magnificētia et gloria ysa. iij. Nā germē
illud equalis e magnificētie et glorie cū suo seiatore. **P**re
terea vt iā dixi qd quid pfectionis in creaturis cōsistit certū e
in creatore eminentissime repiri. Cū ergo virt9 causalis seu fe
cūda pprietas ac generatiua ptās sint maxie et p̄cipue creatu
raz pfectiones. adeo vt vnūqz dicat pfectū cū potuerit simile
sibi generare. Cumqz suo effectu causa dicat pstantior: necesse
est ista sup excellentissime consistere in creatore. quemadmō et
sapientia sanctitas potentia bonitas iusticia pietas. et reliqua
huiusmodi denotātia pfectionem sublimi9 nobiliusqz cōueniūt
creatori q̄ creaturis. Generare ergo cum icōperabili excellētia
et sine omni mutabilitate competit deo. Quod et ipse ysaias
capitlō. lxvi. innuit sic. Nūquid ego qui alios parere facio ip̄e
non pariam? Si ego qui ceteris generationem tribuo sterilis
remanebo? Vnde et apostol9 ephe. iij. De9 et pater domini nr̄i
ihesu cristi a quo omnis paternitas in celo et in terra nomiat̄
BEZAR. Nonne satis grandis fecunditas dei est q̄ mundū
hunc condidit. **ARMA.** Que cōparatio finiti ad infinitum?
Nonne deus incircūscriptibilis et imensus plus excedit totum
mundum maiestate pfectione et gloria: q̄ totus mund9 vilis
simā nūmāqz arenā? Productio ergo et melos mūdi pūctalis e

seu punctū quoddam respectu infinite excellentie causalitatis
fecunditatis coicabilitatisq; dei. **BEZII** Disputationē tuā
prosequere. Nam quod enūciasti modo magni aliquid futurū
prenunciat. **ARMA**. Vides ne qualiter in creaturis vnum
quodq; sit tanto plus coicatiuū diffusiuūq; sui: quanto maior
est bonitas eius. et in caritate feruentius estuat. Quēadmodū
ergo deus excelsus et gloriosus incomparabiliter infinite ac in-
effabiliter est bonus amosus opulētissimus et supluminosus
sic competit ei diffusivitas seu coicabilitas proorsus infinita. et
cui nullum germen finitum potest correspondere. cū sit infinite
inferius minusq; illa. Nec dici potest q; infinita coicabilitas
non possit in actum et germen sibi pporcionatū correspondens
ac infinitū procedere. cum vnicuiq; sit naturale et iocundū pro-
ducere actum et germen ad quod habet naturalem aptitudinē
et ordinem. alioquin aptitudo seu potentia illa inanis et sup-
vacua videretur. Ampli⁹ cum deus sit summe infiniteq; perfect⁹
felix et inuariabilis: certū est q; eternaliter in optima sui dis-
positione cōsistit. Idcirco diffusio talis tam naturalis tā iocūda
liberalissimaq; ac plenissima eternaliter actualiter est in ipso.
Bonum namq; tam superoptimum supliberalissimū et in cari-
tate tam supestuātissimum nil pprium sibi reseruat incōmuni-
catum. ymmo se totum super affluentissime atq; infinite coicat.
Preterea cum primum et summum bonū sit naturaliter sui
diffusiuum et coicatiuum cōmūicatione perfecta atq; immensa
ad beatitudinem et perfectionem ipsi⁹ ptinet vt se indefinēter
ita coicet. Nulla namq; intellectualis substantia beata est aut
perfecta vel in optima sui dispositione consistens absq; actiōe
cōnaturali et conuenientissima. **I**n super delicijs sincerissimē
caritatis nichil extat suauis nichil. iocūdi⁹. Caritas autē pprie
tendit in in alium et magis sentitur circa illum cum sit vis
vniūua et nexus amantis et amati. pfectissima. quoq; dilectio

condilectum requirit qui sit velut nexus et vinculum amoris
amboꝝ. Ad plenitudinem ergo deliciarum beatitudinis dei spec
tat vt deus pater habeat filium infinite amabilem et sibi tam
carum vt diligat eum tamq̃ seipsum. Pater itē et filiꝝ habeāt
condilectum ab vtroqꝫ procedentem et vtriqꝫ supercarissimum
quem non minus q̃ seipso diligant. Quid sublimius. quid glo
riosius hñs delictis superbeatissime trinitatis. in qua nulla po
test interuenire dissentio nulla discordia. cum in tribus pfectis
psonis sit vna eademqꝫ voluntas. In qua trinitate vna psona
manat ab alia. tertia ab vtraqꝫ. In qua ē omnis ratio pure et
sancte dilectionis. videlicet mutua cognicio supclarissima. sum
ma conformitas. propinquitas maxima. p̃emptitas in natura.
bonitas infinita. pulchritudo. dulcedo. perfectio illuminata.
In qua quelibet sancta atqꝫ adoranda psona seipsam et alias
ambas clarissime ac iocundissime eternaliter intuetur. accum
dilectione intensiue imensa diligit atqꝫ amplectitur. Sicqꝫ per
sone ille supdignissime se inuicem suauissime p̃fruiūt cū sancta
et incomutabili cōplacētia p̃sus imensa. **BEVJAL.** Caritas
illa summi et misericordes dei in creaturaz et mūdi dilectione
satis supqꝫ relucet. Nā et scōm te. sic deꝝ dilexit mundꝝ vt filiū
suū vnigenitū darz. io. iij. Et tuꝝ ap̃ls paulꝝ ait. ro. v. Caritas
dei diffusa est in cordibus ṽris. **ANJMA.** De tpali et finita
caritate loq̃ris: ego de eterna illa ac infinita caritate loq̃z. Nū
quid gꝝ añ mūdi creationē p totū illud eternū ociosa māsit di
uina caritas. p̃naqꝫ itellectualis fecūditas: **BEVJAL.** Immo
et creaturas deus ab eterno dilexit: quaz p̃deas in sua mēte p
petuo habuit. vt ait plato. **ANJMA.** Qd nō est: diligi quō po
test. Porro creataz p̃de reꝝ sane intellecte qm̃ in deo sunt: nō
aliud certe q̃ deus eē possunt. Diligēdo ergo deus p̃deas: quid
aliud queso q̃ seipm̃ diligit. **P**ostremo vt cōmuniter dici
solet. Nulliꝝ boni possessio plene iocunda est absqꝫ consortio.

Quod dictum ut ait thomas non solū habet locū in creaturis
sed etiam in diuinis. Deus enim ex seipso hoc est ex propria
bonitate caritate liberalitate perfectione et opulencia mouetur
ad diffundendū cōicandūq; diuicias bonitatis perfectionis ac
glorie sue. nec aliquid sibi reseruat incōicātū. nō plane ob suā
indigentia. sed ex liberalissima amozosissima et optima exube-
rantia bonitatis glorie et opulencie sue. **BEZII.** Satis sub-
tilis et profunda est ista doctrina. sed incōprehensibilis valde
ARIST. Non recolis qualiter auicenna phūs ait. primam
intelligentiā producere secundam. et primā animam mobilem
primū mobile. Cuius tamen inuentio ac subtilitas non ē vera
Hanc autem nostre fidei sapientiā ut longe antea dixi hūana
subtilitas non inuenit. nec ratio repperit naturalis. nec fluxit
sapientia ista de terra. sed celitus est infusa. diuinitus reuelata
ac per signa et prodigia innumeraq; miracula soli deo possibilia
copiosissime ac certissimē cōfirmata. ut ait lactātius. **BEZII.**
Longe distat ab hīs et vehementer discrepat alchorani doc-
trina. Id enim quod supexcellētissimū deo gloriosissimū decen-
tissimūq; esse predicas: consubstantialē videlicet coequalem
et coeternū sibi filiū genuisse. magnus ille machometus turpe
atq; inconueniens deo esse existimat. Rempe secundo dicti al-
chorani capitulo ita scribit. Omnes dicentes marie filiū deum
esse mendaces et increduli sunt reperti. Cū cristus dixit. Filij
israhel in deum meum et vestrū credite. **ARIST.** Ita pfecto
scripsit tuus venerius et libidinofus machometus. At contra
iohannes apostolus virgo a deo electus. Quisquis inquit con-
fessus fuerit. quoniā ihesus ē filius dei: deus ī eo manet. et ipse
in deo. i. io. iij. Verum ad tua sic obiecta respōdeo. Cristus in
vnitate persone deus et homo existens deum vniuersitatis vo-
cauit deum suum scōm q; ipse est homo. **BEZII.** Eodem q;
capitulo sic loquit. Quisquis deo sociū aut participē posuerit

ignem intrabit perpetuū. **ANIMU.** Filius dei cristus ihesus
proprie loquēdo non ē particeps patri. Non enī accipit ptem
deitatis seu essentie patris. est enim imptibilis. sed omnē eius
plenitudinē. similiter et spiritussanctū. **REC** insup quīs vnum
ac solum fateamur deum: ī tāta eum solitudine ponim⁹. vt sup
dulcissimo consortio careat filij sui supercarissimi ac dulcissimi
spiritussancti. **HELIAL.** Preterea in. xiiij. alchorani caplo sic
habet. Deo dicente ad ihesum. o ihesu marie fili psuade hoib⁹
ne dei loco te et matrē tuā tāq̄ duos deos habeāt ac venerent
rōdit ihesus. **ROLIT** de⁹ vt ego quid pter verū dicā. **ANIMU**
Ita sunt cōficta sacrilega et falsissima verba. rñsioneq̄ ymmo
narratione idigna. Et planū qm̄ xp̄s nō docuit suā dignissimā
matrē deum eē aut deā tāq̄ cultu latrie adorādam. **HELIAL**
Item. xxviij. eiusdem libri caplo ait. Dicētes deū sumpsisse filiū
turpe verbum se protulisse cognoscent. **Ob** hoc quippe dicitur:
celū se cōfundit tellus aufugit. omnisq̄ mons cecidit. Hoc enī
importunium et inhonestum est deo. **ANIMU.** Ecce q̄ falsum
q̄ viciosum ac ifidelissimum verbum. Non enim dicimus deū
sumpsisse de nouo aut ex feia generasse filium. prout falso yma
ginatus est ipse pfidissimus machomet⁹. sed ab eterno ex sua
ppria genuisse substantia. **Ram** in psalmo. cxix. loquens deus
pater ad cristum eius filium ita dicit. Tecum principium ī die
virtutis tue in splendorib⁹ sanctorū. ex vtero an̄ lucifex genui
te. in quo vt ait lyra ostenditur equalitas cristi ad patrē que
cōuenit ei ratione nature diuine que ē eadem cū patre et filio
Et hoc est qd̄ dicit. **Tecū** principiu. **Hic** autem principiu pro
deo patre accipit. sicut et io. i. dicit. in principio erat verbū
idest filius erat in patre. **Dicit** ergo pater filio. **Tecū** principiu
idest eadem auctoritas dnādi et principandi est michi tecum
Est enim filius cū patre vnus in natura et distinct⁹ in psona
Et hoc iportat hec dicitio tecū scilicet vnionē distinctoz. **h** ille

Sed tamē vt ait cassiodorus sancti quēadmodū sit p̄ncipiū
in p̄ncipio videlicet pater in filio nequeunt intueri in via.
q̄d manifestū t̄n erit omnibus electis in patria. Deinde ōndiē
generatio ī diuinis et cons̄bālitās filij cum patre cū subiūgit
pater. Ex vtero idest ex archano substantie mee. ex ipsa videlz
deitate. totum ex totum. omnipotentē de omnipotente. lumen
de lumine. summū de summo. hec cassiodor⁹. Ieronim⁹ vero sic
dicit. Ait pater ad filiū. Ex vtero genui te. Non habeo vterū
sed ex vtero genui. Dico sic: quia non possum me aliter patrē
indicare nisi hominū more locut⁹ fuero. hec ille. Q̄d sequitur
ait nicholaus. Ante luciferū genui te. idest ante productionem
stellarum que luciferi nomine designantur. sicut totum a parte
nobiliori. vt homo ab anima sepenumero denotat⁹. Generatio
ergo filij p̄cedit creationē celi cū quo facte sunt stelle. Tēp⁹
autē sequitur motū celi: et ante tempus non est nisi eternitas
Ergo in eternitate et eterna ē filij generatio. **BEZJAL.** Vos
cristiani predicatis patrē et filium et spiritūsanctū q̄uis tres
personas: vnū tamē atq; idem esse. allegantes illud. io. x. Ego
et pater vnum sumus. Et illud. Tres sunt qui testimoniū per-
hibent in celo. pater. et verbum. et spiritussanctus. et h̄j tres
vnum sunt. i. io. xv. Cum igit̄ multi sunt vnitatū modi: quero
abs te quonam eorum tres iste persone diuine vnum sunt?
ANJMA. Ad hanc bernardus questionē multū eleganter ac
proprie sic respondet. Multi inquit sunt vnitatum modi. Est
enim vnitās collectiua. constitutiua. coniugatiua. consentanea
votiua. dignatiua. Supra que omnia arcem tenet vnitās tri-
nitatis qua tres persone sunt vna substantia. Secundo loco
est illa qua econuersio tres substantie vna in cristo persona
sunt. hec ille. **BEZJAL.** Qua igit̄ vnitatis specie sunt vnum
pater et filij et spiritussanctus? **ANJMA.** Essentiale sine sub-
stantiali. **BEZJAL.** Vmmo potius collectiua. Nam cristus in

euangelio de suis fidelibus ait. **D**olo pater vt sint vnū in no-
bis sicut et nos vnum sumus. i. xvij. **S**ed hōines plures vnū
esse non possunt vnitae ppria et vera. sed quasi collectiua et
similitudinaria. Nam sicut multitudo lapidum vnus dicitur
aceruus: ita multi homines dicuntur vnus populus. et multi
fideles vna ecclesia. Juxta illud. **M**ultitudinis credentiū erat
cor vnum et aīa vna. actuū. iij. Et qui adheret deo spiritus vnus
est cum illo. i. corin. vi. **I**tem. Qui plantat et qui rigat vnus
sunt. i. corin. iij. Et omnes vnū corpus sumus in xpō. ro. xvij.
Et itez. **P**opulus meus et populus tuus vnum et idem sunt. iij
regū. xxij. **A**NDREAS. Hec fuit oli quorūda hereticorū et ipsius
abbatis ioachī opinio dāpnata siquidem p ecciam et re pbata
vt est textus ad tua obiecta rñsiuus. in caplo secundo de sū. tri.
et fide catholica. in hec verbo. **C**um veritas pro fidelibus suis
orat ad patrem. **D**olo pater vt sint vnum in nobis sicut et nos
vnum sumus: hoc nomen vnum pro fidelibus quidem accipit
vt intelligatur vnio caritatis in gratia pro personis vero di-
uinis. vt attendatur ydemptitatis vnitas in natura. **Q**uemad-
modū alibi ipsa veritas ait. **E**stote perfecti sicut pater vester
celestis perfectus est. math. xv. **A**c sic diceret. **E**stote pfecti per-
fectione gratie. sicut pater vester celestis perfectus est pfectiōe
nature. vtraqz videlicet suo modo. **Q**uia inter creatorem et cre-
aturam non potest tanta similitudo notari: quā inter eos maior
sit dissimilitudo notanda. hec ibi. **B**EATVS. **Q**uid vero sentis
de illa substantia siue essentia diuina in qua tres persone vnū
sunt: an sit generās vel genita. spirans vel spirata? **A**NDREAS.
Ego certe cum ecclesia et cum magistro sententiarum quem
in hoc tenet ecclesia sentio q̄ quedam summa res. s. eētia di-
uina est pater et filius et spūssandus. et illa non est grnerās
neqz geita. spirās neqz spirata. **B**EATVS. **P**ropterea magnus
ille abbas ioachin petz lombardum quem mgrm sententiarū

dicis appellauit hereticū et insanum. asserens q̄ ille non tam
trinitatem q̄ quaternitatē astruebat in deo. videlicet tres per-
sonas. et illam coēm essentiā quasi quartam. **ANIM21.** Nos
autem vt est in preallegato capitulo credimus et confitemur
vnacum dicto petro lombardo q̄ vna quedā res est incōpre-
hensibilis que veraciter est pater et filius et spiritussanctus
tres simul persone. ac sigillatim quelibet earundū. Et idcirco
in deo solum trinitas est. et non quaternitas. Quia quelibet
triu personarū ē illa res videlicet substātia essentia seu natura
diuina. Et illa res nō est generans nec genita. spirans nec spi-
rata. Sed est pater qui genuit. filius qui gignit. spiritussanctus
qui spiratur vt distinctiones sint in psonis. et vnitas in natura
Licet igitur alius sit pater. alius filius. alius spiritussanctus: nō
tamen aliud. Sed id quod est pater et filius et spiritussanctus
idē omnino natura est. vt scōm orthodoxā et catholicā fidem
cōsubstantiales esse credantur. Pater enim ab eterno filium
generando suam ei dedit substātiā. Juxta illud. Pater quod
dedit michi maius omnibus est. io. x. Nec dici potest q̄ partē
substātie illi dederit: et partem sibi ipsi pater retinuerit. cum
substātia patris indiuisibilis sit. quia pater simplex ē omnino
Sed nec dici potest q̄ pater in filium transtulerit suā substā-
tiam generando quasi sic dederit eam filio q̄ non tenuerit eam
sibi. alioquin desisset esse substātia. Patet ergo q̄ sine vlla
diminutione filius nascendo substātiā patris accepit. et ita
pater et filius eandem habent substātiā. quare eadem res est
pater et filius necnon et spiritussanctus ab vtroq̄ procedens
hec rursus in dicto capitulo secundo. In cuius fine et tota con-
clusionē sic habetur. Si quis autem sententiā vel doctrinam
prefati ioachin i hac parte defēdere vel approbare p̄sumpserit
tanq̄ hereticus ab omnibus euitetur. **DE LVIIII.** Saltē dicit
michi o anima. quid est illa essentia diuina: **ANIM21.** Deus.

BEVIAV. Et quid est deus? **ANIMIA.** Illa essentia diuina
BEVIAV. Tu non circulatione modo. sed nugatione quoque
vteris: ignotum per eque ignotum diffiniens. Ideo clarius di
cito michi quid est deus? **ANIMIA.** Quo ad vniuersum spectat:
principium. quo ad delectationem finis. quo ad se nouit. vt ait
bernardus. **BEVIAV.** Quid est deus? **ANIMIA.** Non minus
peruersorum pena quam gloria humilium. vt ait idem bernardus.
BEVIAV. Quid est deus? **ANIMIA.** Longitudo latitudo. sub
limitas. et profundus. Longitudo propter eternitatem interminabilem
Latitudo propter caritatem inmensurabilem. sublimitas propter
maiestatem inattingibilem. profundus propter sapiam inscrutabilem
vt ait idem ipse bernardus. **BEVIAV.** Quero iterum quid est
deus. **ANIMIA.** Vt ait iohannes damascenus. Deus immateri
alis existens in circumscribibilis est. quia loco non continetur
Ipse enim sui ipsius locus est. omnia implens super omnia existens
omnia continens. vniuscuiusque naturam impermiscibiliter pertransiens.
omnibus suam operam et operationem secundum susceptibilem tribuens. Ipse est
solus omnipotens. solus incomprehensibilis et interminabilis. et a
nullo propter quod a seipso cognitur. Nam ipse solus est sui ipsius maximus
contemplator. Non ad eum totale comprehensionem nulla potest attingere
creatura. Qui cum sit infinitus in se: virtute tamen sua infinita finit et
terminat vniuersa. Propter quod trimegistus vt est apud lactantium de
scribens deum put potuit ait sic: Deus est sphaera intellectualis cuius
centrum est ibique. circulerentia vero uisus. Diuina enim essentia
in se considerata perfecta est ad modum sphaere. quia non habet prin
cipium neque finem. Sed put. considerat vt causa deducens res in
eum et eas limitans et finiens: dicitur esse centrum quia sicut centrum finit
lineas. et ab ipso linee deducuntur. ita deus deducit creaturas. limi
tatque et finit eas. hec lactantius. **BEVIAV.** Quero iterum et non a
plius quid est deus? **ANIMIA.** Deus est quod nulla attingit opinio. Plus
est enim quam quicquid dici potest aut cogitari. vt ait augustinus.

Probatio eiusdem tertia alijs et fortioribus sacre scripture
testimonijs ac rationibus. Tractatus tercius.

BEZII.

Rationes haecenas multas. et humanas similitudines
atque auctoritates pro tue defensione fidei produxisti
o anima. Sed non sum qui ratiunculis humanis
flecti. aut vacillantibus manuduci debeam simili
tudinibus. Indoctis hec et credulis hominibus psuaderi facile
possent: nobis vero et nature subtilitate et longeva etate. et su
morum spirituum reuelatione perdoctis: minime. In antiquis eni
ut ait iob est sapientia. et in multo tempore prudentia. Igitur
si quis absolute negauerit trinitatem in diuinis esse: quid
huic tandem poteris o anima respondere? **ARJMA.** Sufficit
ad destructionem huiusmodi erroris testimonia sacre scripture
adducere personarum trinitatem ac essentie unitatem ostendentia
Nullum enim genus ostensionis conuenientius est in his que supra
rationem sunt: quam per sacram scripturam. In talibus enim soli deo
de se credendum est qui se solus nouit. ut ait hilarius. Taliu
vero testimoniorum pleni sunt libri theologorum. Quare superuacuum
esse arbitror ea ipsa denuo repetere. Ex plurimis tamen non
nulla que sequuntur notabilia quidem ac memoratu digna re
ferre institui. Illud primum quod recipitur tam a nobis quam a iudeis
et sarracenis. et habetur gen. primo capitulo. In principio cre
auit deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua:
et spiritus domini ferebatur super aquas. Tria commemorat. deum
principium et spiritum. in deo patrem intelligimus. in principio
filium. in spiritu domini spiritum sanctum. Et accipiat hoc in loco
principium pro filio. ut est illud ioh. viij. Tu quis es. quem te ipsum
facis? Respondit ihesus. Principium qui et uobis loquor. Et
in psalmo quem nuper allegaui de filio inquit deus pater. Tecum
principium in die uirtutis tue. Nec obstat quod supra post nicholaum

dictum est per principium debere intelligi deum patrem. Nam
secundum cassidorum principium nedum predicatur de patre. sed etiam
de filio. et eadem ratione de spiritu sancto. Sic itaque in exordio
nascentis mundi trinitas ipsa in diuinis personis adducitur. Prop-
ter quod temptans dyabolus primos patres. Eritis inquit sicut
dominus scientes bonum et malum. gen. iii. Quod postea accipiens est ac-
si diceret. Eritis sicut diuine persone quibus ignotum est nichil. Et
cum eicitur adam de paradiso inquit dominus. Ecce adam factus
est sicut vnus ex nobis. Quibus nobis: scilicet patre et filio et spiri-
tus sancto. Idem et psalmista canit regi dum ait. Verbo domini
celi firmati sunt. et spiritus oris eius omnis virtus eorum. psalmo. xxxiii
Quid manifestius dici potuit. In condicione celorum tres persone
concurrunt. dominus verbum et spiritus. dominus patrem exprimit.
per filium verbum intelligimus. spiritus est quem sanctum voca-
mus. Nec eos audiamus vt ait augustinus qui preiudicatas sacre
pagine auctoritates extorere nituntur exponere dicentes. Patrem
tantum esse. nec habere filium. nec esse cum eo spiritum sanctum: sed
ipsum patrem appellari aliquando filium. aliquando spiritum sanctum. Nesciunt
enim quid dicunt ignorantes principium ex quo sunt omnia.
et ymaginem eius per quam formantur omnia. et sanctitatem eius
in qua ordinantur omnia. hec augustinus. Sed quid moror et non illud
manifestum sed a paucis cognitum angelicum testimonium luce in
primo capitulo contentum refero. vbi sic habetur: Hic erit magnus
et filius altissimi vocabitur. ecce filium. ecce patrem. Spiritus
sanctus superueniet in te. ecce spiritum sanctum. et virtus altissimi ob-
umbrabit tibi. ecce iterum patrem. Quod nascetur ex te sanc-
tum vocabitur filius dei. ecce adhuc filium. ecce adhuc pa-
trem. Quid queris amplius. quid vis ulterius o iudee o sarra-
cene o belial. Nonne satis superque vobis trinitatem in diuinis
esse ostensum est: **BEV. 12.** Satis quidem cristiano: sed iu-
deo aut sarraceno non satis. **AN. 12.** Altiuola iohannes qui

et filius tonitruū dicitur circa hanc ipsam quā deduco materiā
adeo valide adeo potenter in tonuit. vt per omnem terram. per
superos quoq; et vsq; ad inferos huius tonitruū sonus exierit
Tonitruū siquidem attonitas facit nostras animas inarticulatū
habens sonū. Sed huius tonitruū vox non solū nullū turbat
fidelium: sed etiam reducit a turbatione et tumultu. Attonitos
autem facit demones solum. et eos qui seruiunt illis. Quod vt
luce clarius perpendamus: multum o homines tribuamus at-
tentionē tam extrinsecus q̄ intrinsecus. et hoc maxime. Que
enim utilitas ore quiescente: cum anima turbetur. et multam
habeat fluctuationē. vt ait crisostom⁹. **N**am ego quero quietē
que est ab anima: quia et auditu hoc indigeo. **A**ttēdite igitur
queso et multum iam prebeat auditorum vnusquisq; silentiū
Quādoquidem non cuiuslibet scripture: sed euangelij. et ipsius
quoq; iohannis verba adducturi in mediū sumus. **H**eda nāq;
venerabilis de iohanne et de suo euangelio scribens ita dicit.
Sanctū euangeliū omnes sacras scripturas nō solū auctoritate
sed utilitate precellit. **N**am que lex et prophete predixerunt
in euangelij gracia constat esse completa. **S**ic et euangelium
beati iohānis apostoli triū euāgelistarū dicta precellit. **Q**uoniā
ipse facundius atq; profundius celestium mysterioꝝ archana cō-
prehendere et scribere promeruit. hec beda. **S**ed tandem ipm
iohannem sua magis autem diuina verba resonantē audiam⁹
In principio inquit erat verbum. et verbum erat apud deum. et
deus erat verbū. **A**ttende vim vocabuli o belial. **N**ichil apud
seipsum est. **I**gitur vocabulum apud personalem de sua natura
alietatem importat. quare et pluralitatē. **I**ure enī etiam cano-
nico duo sunt multa. c. forus de ver. sig. **E**rgo in diuinis stāte
vnitate essentie pluralitas et distinctio personarum inuenitur
BEV. IAL. Iohānes rustic⁹ erat. et piscator iudo⁹. ARJMA.
Et vnde obsecro illa vox. **I**n principio erat verbum. et verbū

Nā hoc quidem potencie ē: illud vero vñtionis. **P**etrus itaq; de dispensatione et de humanitate intelligens verba per te allegata protulit. **E**t quid miraris si hoc petr⁹ ait. **A**theniēsi⁹ enim loquens paulus virū eū solum vocat ita dicens. **I**n viro quē determinauit fidem tribuēs omnibus. suscipiens eū a mortuis et nichil de ea que dei est dicit forma. neq; quoniā par ei neq; quoniā splendor ei⁹. **D**ecenter. **N**ondum enim hor⁹ temp⁹ verboꝝ erat. sed amabile erat eos suscipere interim quoniam homo est. et quoniā surrexit. Ita et ipse fecit cristus. a quo et paulus discens res hoc modo dispensabat. **N**on enim confesti sui ipsius deitate cristus reuelauit. sed primū quidem estimabat propheta esse et simpliciter homo. postea vero apparuit p opa et per verba hoc quod erat. **P**ropterea et petrus in principio nascentis ecclesie hoc vtitur modo. vt hñs auditus exercitat⁹ relique viam faciat doctrine. **S**ed et paulus cum dicit. eius qui factus est ex semine dauid scdm carnem: nichil aliud nos erudit q̄ q̄ illud factum esse de humanitate itelligit q̄ et nos fatemur. **S**ed qui tonitruū est filius hic iohannes de ineffabili et p̄terna nobis existentia loquit⁹ nūc. **P**ropterea fecit dimitte⁹: erat posuit. **N**on est. igit⁹ dei filius factus a patre vel creatus. sed genit⁹. ab eterno tamen. **A**n non vides eum vt null⁹ ingenitum existimaret. omnia hoc inuentia dicentē. et indigna fere eius loquentem dignitate et substantia. et in prophete humilitatem descendere. **H**oc enim. **S**icut audio iudico. **E**t hoc. **I**lle michi dixit quid dicam et quid loquar. et quecūq; talia pphetay solum sunt vt ait crisostomus. **S**i igit⁹ vt ipse crisostom⁹ dicit. hāc volens suspicionē destruere: ita humilia loqui crist⁹ non de dignatus est verba. multo vtiq; magis si creabilis erat vt non increabilem quis eum putaret. multa nimirum talia dixisset. puta vt ait idem crisostom⁹. **N**e estimetis me genitum a patre. factus sum ego: non genitus. neq; sum substantie illius

Nunc autem omne contrarium facit. Illa enim loquitur verba que et volentes et nolentes cogunt contrariam suscipere intelligentiam. puta. **Q**uia ego in patre. et pater in me est. **E**t philippe qui videt me: videt et patrem meum. **E**t ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. **S**icut pater suscitatur mortuos et vivificat ita et filius quos vult vivificat. **P**ater meus usque modo operatur: et ego operor. **S**icut cognoscit me pater: et ego cognosco patrem. **E**go et pater unum sumus. **A**ntequam abraham fieret: ego sum. **D**ominus est filius hominis et sabbati. **S**imilitudinem itaque sui crisostomus ad patrem per hec et similia manifestat: dominationem autem et per hec quidem sed et per alia plura demonstrat. ut cum dicit. **T**ace refrena **V**olo: mundare. **T**ibi dico demonio surdo et mutuo exi ab eo **E**t audite quoniam dictum est antiquis. **N**on occides. **E**go vero dico vobis quoniam qui irascitur fratri suo inaniter: reus erit. **E**t que cum talia promulgat et mirificat sufficientia demonstrare eius potestatem. **M**agis autem minima eorum particula sufficiens est eos qui non valde insensibiles sunt adducere et suadere. hec omnia crisostomus. **BEV. 7. 22.** **A** similitudinibus antea rocinabar. nunc ab audiente pharis humana similitudinibus inbecilliori domestico etiam testimonio vteris ipso iure nullo. **I**n talibus autem que supra hominem sunt: quid humanum adducis testimonium. quia rationem forte non habes. **AN. 7. 22.** **I**n tam rationabilibus non deest nobis domino largiente ratio. **N**am petrus apostolus de ea quam predicabat fide rationem paratam reddere omnibus erat. **J**ohannes vero cuius ut humanum et domesticum improbas testimonium nichil nobis humanum in suo euangelio dicit. sed omnia spiritualia ab abyssis spissandi. ob occultis illis thesauris. et que neque angeli antequam hec dixisset noverant. **N**obiscum enim et hinc per iohannis vocem et per nos didicerunt. ut ait crisostomus. **Q**uod beatus ostendit apostolus. ephe. iij. ita dicens. **U**t nota sit nunc principatibus et potestatibus per ecclesiam multiformis sapientia dei

50

Si igitur et principatus et potestates. et cherubin et seraphin
per ecclesiam dedicerunt hec: certū est quoniā et ipsi cū multa
alacritate circa hanc occurrerunt auditionem. Ergo multum et
nos tribuam⁹ silentiū donec loquitur iohānes. non hodie solū
sed et per omnem vitam. quia et semper eum audire bonū est
vt ait crisostom⁹. Si enim vt ipse etiam crisostomus dicit ea
que in regijs fiunt cupimus scire. puta quid dixit. quid fecit.
quid cōsiliatur de hīs qui regunt rex. q̄uis multociens nichil
ad nos sunt: multo magis que de⁹ dixit cōcupiscibile ē audire.
et maxime cum omnia nobis cōpetant. Hec autē cū certitudine
hic nobis in suo euāgelio dicit amicus ei⁹ qui regnat. magis
autē et ipsum habens in seipso loquentē. et ab ipso omnia au-
diens que a patre ille. Vos enī inquit amicos dixi qm̄ omnia
que audiui a patre nota feci vobis. Quēadmodū igitur si quē
de super a vertice celi descendente repente videremus. et pro-
mittentē ea que illic sunt cum certitudine dicere: omnes vtiq̄
curreremus. ita et nunc factū arbitremur. Illinc enim nobis
vir hic loquitur his qui illic conuersantur. Et si enim in terra
manserimus: nichil hinc magnū lucrabimur. Nichil enim ad
eos qui nolunt eripi a porcina hac vita ea que iohannis: quē
admodū neq̄ ad illum ea que hic sunt. hec omnia crisostomus
Tu vero o belial qui virginis et imaculati discipuli veracem
q̄uis humanā respuit vocem magistri saltē et virginis et ex
virgine nati. miraculis clari. singulari quadam vite sc̄imonia
ad eo predicti. q̄ a quibusdā pro admirabili in hōibus pr̄antia
non quidem vt est homo deus. sed vel deus purus. vel angelus
vel fantasma quoddam. aut aliquid vltra hominē ymaginat⁹
fuerit: diuinā te audire vocem. et illi proorsus acquiescere sum-
mota rebellionē oportet qui ait. Euntes docete omnes gentes
baptisantes eos ī nomine patris et filij et spiritus sancti math.
ultimo. Ecce trinitatem. ecce distinctionē personalem. Et itez

Rogabo patrē et alium paraclitum dabit vobis. io. xiiij. Nul-
lus seipsum rogat. nullus seipsum mittit. et nullus a seipso alius
est. **HEV JAL.** In sua quantūcumq; iusta causa: nemo iudex.
nemo testis esse potest. **ML M.** Non sua est ista causa opside
sed potius nra. Nobis enim cristus: non sibi natus ē. nobis datus
nobis circumcisus. nobis oblatus. nobis baptizatus. nobis temp-
tatus. nobis captus. nobis vincus. nobis trusus. nobis cesus. no-
bis sputis illitus. nobis corona spinea sceptro arundineo adora-
tione salutatione illusus. nobis accusatus. nobis sententiatus
nobis denudatus. nobis flagellatus. nobis crucifixus. nobis de-
nique mortuus est. nobis tumultatus. nobis suscitatus. nobis a
dydimo palpari iussus. nobis in celum motu proprio latus. nobis
a nube clara susceptus. nobis paterno lateri proximus. nobis tam-
dem ad iudicium venturus est. Ecce qui peccatum non fecit pec-
cata nra pertulit. et languores nros ac dolores suo dolore et suo
languore sanavit. Disciplina namque pacis nostre super eum. et livore
eius sanatus sum. inquit ysaias. liij. caplo. Velis nolis o belial
paululum digredi atque exclamare libet. Electe puer dei mei
quid tanta amaritudine. quid tanta confusione. et tam horri-
bili morte dignum commiseras? Proxus nichil. Ego ego homo
peditus totius contritionis totius confusionis tue causa fui. Ego
domine tuam acerbam comedi. et tui dentes obstupuerunt. Que
enim non rapuisti: tunc exsoluebas ut ait propheta. Heu dolor.
heu pudor. heu lacrima. Parum erat illis sacrilegis crucifi-
gere te: nisi prius et ipsi repleuissent amaritudinibus animam
tuam. O si pater quoniam pro me indigna hec paciebaris affuisses. quid
fecisses ego misera aut quid dixissem o benedicta ihesu? Quid
dixissem nescio: scio tamen quid dicere debuisses. Illud scilicet
quod propheta de semetipso. ij. regum. xxvij. dixisse legitur.
Qui cum vidisset angelum cedentem populum ego sum inquit
qui peccaui. ego inique egi. iste que oves sunt quid fecerunt?

Vertatur obsecro manus tua contra me et contra domū patris
mei. Et illud quoque quod de niso scriptum est atque eurialo. **M**ente
allium qui feci: in me conuertite ferrum. **E**nī uero o belial si
preinducta et alia filii dei tum uerba ueritate. tum opera ad-
miratione plena que michi fidei basis. primaque et firma princi-
pia existunt. et que quonia abs te audita uisumque ignorare nō
potes. inficiari proterua quadam atque obstinatione uolueris
tecū non erit amplius de hac aut quauis alia ueritate discep-
tandum. **C**ristū namque qui lux et uita est tu princeps tenebrarū
et mortis comprehendere si non uales: negare attamen in tuam
perniciem non debes. **B**ene dixi quia lux et uita cristus. **R**ā
de ipso quidem scriptum est. **I**n ipso uita erat. et uita erat lux
hominū. **io. i.** **S**ic enim legi debet. ut ait crisostomus. et nō sic.
Quod factū est in ipso uita erat. **I**llud uero. quod factum est.
cum precedenti uersu legi hoc modo oportet. **E**t sine ipso factū
est nichil quod factum est. hec crisostomus. **C**ui satis opinioni
si romana ecclesia uoluerit. ego assentior. **BEV. I. II.** **N**ūquid
non cristus a iudeis et a pylato quos tenebras uocas cōpre-
hensus ligatus et crucifixus est. **A**pprehēdit enim pylatus ihm
ut ait iohannes. et rursus apud matheum. **T**anquam ad latrone
existis cum gladijs et fustibus cōprehēdere me. **E**t in luca dicit
Comprehēdentes autem eum dixerunt ad domū principis sa-
cerdotum. **AN. III. II.** **C**omprehēderunt eum in manibus utique
non fide. **C**omprehēderunt ut crucifigerent: non ut crederent
ut ait beda. **R**edeo ad crisostomū quod secus ac nos supradictū
euangelij uersum legi atque intelligi docet. **E**t sua ipsa quo-
modo in latinū e greco traducta sunt uerba repeto. ut quisque
videre queat eius qui potior an noster legendi modus existat
Nit enim sic. **E**t sine ipso factū est nichil quod factū est. **H**oc
est factibile et si uisibile quid. et si intelligibile. nichil sine
uero ad esse deductū est. **N**on enim finale punctū huic id est

nichil apponemus scdm aliquos. **S**i enim vtiq; confessi fuerit
qm̄ verbū et deus. et lux. et vita erat. et non punctauerint neq;
legerint sicut nos: ipsum a seipso factum verbum esse dicent.
Si enim vita verbū: quod vero factū est in ipso vita erat. ipm̄
in seipso et p̄ seipsum factum est scdm hanc lectionē. Videte qm̄
euoluit sermo veritatis: vbi evertitur et quot generat incon
uenientia. **S**ed cū eis ex his et alijs concluderimus: hñ rursus
vbiq; aduersus veritatem stare id dicunt. adhuc eidem lectiōi
adherentes. **Q**uod factū est in ipso vita erat. Quocirca et que so
domitaz passionēs et diluuium. et gehenna: et infinita alia
vita erant. **S**ed de condicione sermo nobis aiunt. Igitur max
ime quidem et illa condicione sunt. **S**ed vt ex superhabun
dantia sermonem eorum refellamus: interrogabimus eos. **V**ig
num dic michi vita: et lapis vita inanimata hec et immobi
lia: sed homo totū vita. **E**t quis vtiq; hoc dixerit: Non enim
vita est homo: sed vite susceptibilis. **V**ide rursus et aliud in
conueniens scdm eandem lectionem. et hic sermonem produce
mus vt discatis insipientiam eorum. **V**ita hic creatio dicitur
scdm eos: quare et lux. et de ea venit testaturus iohannes.
Propter quid igitur non et ipse est lux? **N**on enim erat ille
lux ait: attamen et ipse creationis erat. **Q**uare igitur non est
lux? **Q**ualiter autem in mundo. et mundus per ipsum factus
est? **C**reatio in creatione erat. et creatio per creationē facta est
creatio creationē non cognouit. **S**ed satis de derisione. **V**obis
enim dimitto de reliquo inuehere in verborū horum prodigiū
vt non hoc ipsi videamur elegisse deridere. et tempus inaniter
consumam⁹. **I**deo hanc dimittentes: ad decentem veniamus lec
tionem et expositionē. **Q**ue est autem hec. **V**sq; ad factum est
quiescere facere sermonem. deinde ab ea que deinceps est dicti
one incipere. que dicit. **I**n ipso vita erat. hec omnia crsostom⁹.
Cui in quā opinionē. si romana ecclesia voluerit: ego assentior

HELIAL. Nun cōuenisti mecū o anima digressionibus te nō
vsuram amplius: et ecce abstinere a digressionibus non potēs
ARMAN. Conueni tecū fateor: sed de inutilib⁹. et que nichil
ad salutem anime. nichil ad morū edificationē prestant. Quid
vero inutile. ymmo quid nō salubre et valde fructuosum dicit̄
dum verba crisostomi in mediū adducuntur. **U**erū uero
ut inchoatam inter nos disceptationem finiam: tu superbe ac
proterue belial qui pprias rerū similitudines. q̄ dicta p̄ aīas
sanctas qui veracē audire nō vis neq; magistri neq; discipuli
neq; dei neq; hominis vocē: rationi cedens. rationē ipse efficacē
inconcussam inexpugnabilem ad duriciem cordis adq; tuum
interitū accipias. Et ista qui nunq̄ sapuit: iam sapere incipiat
qui vero sapit: audiendo sapientior fiat. **Q**uo hec verbum
et amorē in deo esse satis antea me declarasse arbitror. Verbu
aut̄ et amorē distincta esse nemo ambigit. alioquin diuersis
non designarētur vocabulis: sed vno. Ipsa vero scilicet verbū
et amor ut sunt in deo: accidentia esse nequeunt. In deo enim
nullū est accidens. obstante eis simplicissima ut ita dicam sim-
plicitate. Sunt ergo substātie siue subsistentia. substantie dico
indiuidualēs. Quia omne quod est aut ē substantia aut accēs
ens enim a phīs prima sui diōne sic diuiditur. Omne vero sub-
sistens in natura intelligibili apud nos persona dicitur: apud
grecos ypostasis. Cōsequens igitur est ut in diuinis tres sint
personae relatiue abinuicem distincte. pater. verbū. et amor. hoc
est pater filius et spiritussanctus. Et hec ē fortissima ratio atq;
efficacissima qua moderni vtuntur theologi. et quam assignat
precipua nicholaus in sua postilla iohānis in primo capitulo
HELIAL. Tua hec argumentatio pulchra satis. et ea quidem
si repugnantia careret: audienda certe atq; acceptanda foret
Sed ecce. In te inq; omni humana anima tria esse dinoscunt̄.
anima ipsa. noticia. et amor. Quē licet ita sint distincta q̄ vnū

non predicatur de altero: non tres personas tamē. sed vnā solam
constituunt. **ANIMATA.** Hoc certe ex imperfectione et insufficientia
nature nostre puenit. que non potest tribus hīs distinctā dare
personalitatem. **BEZEL.** In deo multa sunt alia quā verbum et
amor. utpote fortitudo potentia virtus. sapientia veritas prudentia
pietas misericordia bonitas. et sic de alijs innumerabilibus. que
tamen accidentia in deo esse nequeunt. ut iam satis acute dedux
isti. sunt igitur subsistentia. Quare tot erunt in diuinis supposita
vel persone seu hypostases: quot talia potero enunciare attributa
ANIMATA. Attributa huiusmodi omnia ad tria illa subsistentia
petere verbum et amor sunt reducibilia. videlicet. Potentia for
titudine virtus patri. Sapientia veritas prudentia verbo. Pietas
misericordia bonitas amori. et sic de reliquis omnibus. **BEZEL.**
AL. Cum deus ens vnicum sit simplicissimum quidem atque absolu
tissimum: quare tot vocabulis vnissima res atque omni simplicissima
designatur? **ANIMATA.** Memini legisse me crisostomum super
iobannem de hac ipsa questione sic dicentē. Vocat autē euange
lista iobannes hoc verbum quod in principio. quod apud deum. quod
deus erat. et vitam et lumen. quoniam id quod a cognitione est
lumen nobis largitus est et eam que huic est vitam. Et vni
uersaliter non est nomen vnum sufficiens neque duo neque tria. neque
plura docere ea que dei sunt. Sed amabile demum per multa
posse saltem obtuse comprehendere ea que deo insunt. Dixi hec
post crisostomum: dicam adhuc alia post augustinum. Dominus christus
qui et altera in diuinis persona dicitur deus de deo. et lumen de
lumine. Deus ergo qui non ex deo. et deus equalis qui ex deo
simul vnus deus. non duo. Dicitur etiā lumen de lumine. Lumen ergo
quod non ex lumine. et lumen equale quod ex lumine simul vnum lumen non
duo lumina. Quod autem de filio diximus. idem et de spiritu sancto dicere non
ambigimus. Si intelleximus: deo gratias. Si quis autem parum intellex
erit humana fecit putat quosque potuit. cetera videat vnum sperz

Forinsecus ut operari possim plantare et irrigare: dei est incrementum dare. Sed audiat, qui dicit. **N**ondum intellexi. **I**ntelligere vis: crede. **I**n intellectus enim merces est fidei. **E**rgo noli querere intelligere ut credas: sed crede ut intelligas. **D**eus enim ore prophetico dicit. nisi crederitis: non intelligetis. hec aug⁹. **H**ELIUS. **A**t vero transcendentia h⁹ et alia longe difficili aabs te enuciata qui capere non potest: quid faciet? **A**MMI. **C**um paulo apostolo. **O** altitudo diuiciaz scientie et sapientie dei quod incomprehensibilia sunt iudicia eius. et inuestigabiles vie eius humiliter exclamet. **Q**uod si duri adu cordis superbiq; ingenii fuerit. ut hoc tam dulci apostolico verborum fauo pasci renuerit augustinum mira de trinitate locutum ipse audiat. **Q**ui potest inquit capere capiat. qui non potest capere credat. qui credere autem facile non potest: instar illius patris de quo mat^h. ix. scribitur deum oret ut suam incredulitatem adiuuet. **D**icat etiam deo post beatum hylarium mente humili que sequuntur. **M**agnum est trinitatis mysterium. arduum est. inexplicabile est atq; inattingibile. **Q**uod etsi sensu non percipiam. tamen teneo conscientia. **I**n spiritualibus enim rebus tuis hebes sum o sancta et glorioza ac indiuidua trinitas. **N**on igitur de tuo confisus ingenio presumas o homo quantumcumq; philosophus aut theologus existas: non dixerim plene. sed nec semiplene intelligere quid est ipsa ineffabilis et glorioza trinitas. **D**ic michi queso si nosti quid est tua anima o philosophe **S**cio quid statim dices. **A**nima cum tuo aristotile sic diffinies. **A**nima inquit est actus primus corporis organici phisici potentia vitam habentis. **O** quantum ista diffinitio longe distat a suo diffinito. **A**ristotiles ut ait greg⁹ nazaren⁹ quia eurippum fretum quoddam fluens septies in die ac refluens circa insulam nigropontis quam euboeam vocant. ammirans intelligere non potuit: pre angustia animi. magis vero pre multa ingenii superbia sese precipitem in eurippum dedit inquit. **Q**uia aristotiles non

In sermone non iam infirmitate: sed silentium confitebor. Magnū certe ē quod querit arduū est. inexplicabile atque inattingibile ē. Quod quidem etsi sensu non percipiā tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuus hebes ego sum o gloriosa trinitas. Periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid ultra prescriptum celeste proferre. ut ultra predefinitionem dei sermo de deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est: sed modus constituendus audacie. Quicquid ultra queritur: non intelligitur. hec hilarius. **ELIIV.** Consequenter interrogo. Cum he proprietates non possint esse in personis quin eas determinent: quomodo in essentia diuina esse possunt. ita ut non eas determinent. **ANIMA.** Respondeo tibi et hoc cum prefato hilario. Ego nescio. nec requiro. et consolabor me tamen. Archangeli nesciunt. angeli non audiuerunt secula non tenent. propheta non sensit. apostolus non interrogauit. filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum. Non putet homo sua intelligentia trinitatis sacramentum posse consequi. Absolute tamen intelligendus est pater et filius et spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius a patre qui est unigenitus ab ingenito. progenies a parente. uiuus a uiuo. non natura deitatis alia et alia. quia ambo unum. Hoc credendo incipe percurrere. persiste. et si non peruenturum sciam tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita persequitur. etsi non contingat aliquando: tamen proficit procedendo. Sed ne te inferas in illud secretum. et archano ineffabilis trinitatis ne te immergas summam intelligentiam comprehendere presumens. sed intellige incomprehensibilia esse. hec hilarius. Cui deo applaudit quod ait bernardus in libro de consideratione ad eugenium. Deus trinus et unus est. Quomodo autem pluralitas in hac unitate: et ipsa in pluralitate. scrutari temeritas est. credere pietas. nosse uita eterna. hec ille. Facit quod pulchre satis atque apposite a nescio quo versificatore

Si natus est: erat quā nō erat filius. **AMM**. Qui hoc dicit
nō intelligit etiā natū esse deū sempiternū. vt sit coetern⁹ patri
fili⁹. Sicut splēdor qui gignit⁹ a sole vel ab igne atq; diffūdit⁹
coeuus ē illi. et esset coetern⁹. si sol aut ignis esset eternus. vt
ait aug⁹ ī libro de trinitate. Et alibi cōformiter ait idē aug⁹
Quid possum⁹ in creatura inuenire coeternū. cū nō inueniam⁹
ī ea eternū. Sufficit vt ad similitudinē iueniam⁹ coeuū. Splēdor
est de igne. et tñ coeua sunt. Similiter ymago in aqua et vir-
gultū natū sup aquā coeua sunt. Da michi ignē sine splēdore.
et credo patrē fuisse sine filio. Ad hoc etiā aliter abro⁹. sed tñ
cōcorditer sic respondet. Ego filiū ex deo natū esse cōfiteor. qđ
reliquū est impietatis horresco. Scriptū nāq; est in veteri testō
vt vel vnū e plurib⁹ dicā. An me nō fuit ali⁹ deus. et post me
nō erit. Quis igit⁹ hoc dicit. pater an filius? Si filius: ante me
inqt nō fuit ali⁹ deus. Si p̄r post me inquit nō erit. Hic priorē
ille posteriorem non habet. hec ambrosi⁹. Rursum quoq; aug⁹
īdipsum rationabili hac humana comparatione probat. Homo
pater si potuisset equalē sibi filiū genuisset. Quis ergo audeat
dicere qđ hoc omnipotens nō potuit? Adde etiā quia si posset
homo maiorem melioremq; seipso filiū gigneret. Sed maius
vel melius deo quicq; esse nō potest. Deus ergo cur nō equalē
vt falso opinatur. arrius filiū genuit? Cui nec anni necessarij
fuerunt. quibus adīpleretur equalitas: nec omnipotētia defuit
An forte noluit. ergo qđ ablit inuidit? Sed nō inuidit. equalē
igitur genuit. hec aug⁹. Et conformiter ad augustinū rōcinat⁹
eximi⁹ doctoz richard⁹ parisiēn ita dicens. Si deus pater nolit
quod perfecta volūtas exigit: vbi est plenitudo bonitatis? Si
autem velit qđ fieri non potest: vbi est plenitudo potestatis?
Vult igitur et potest filiū sibi coeternū et coequalem generare
hec ille. **BEV**. Si licet ita arguere: simili rōne dici posset
qđ hō esset equalis et consubstantialis deo. et qđ creatura fuerit

ab eterno. et alia absurda hmoi pene dixeri infinita. Arguendo
sic. Vel deus hoc potuit et non voluit. vt tu modo arguebas.
ANIMM. Non est simile o belial. Nam ratio generatiōis exigit
q̄ equale et simile generet̄. si sit generatio p̄fecta. ratio autem
creatiōis hoc nō exigit. vt ait doctor sanct̄. **HELIAL.** Quid
michi de generatiōe creaturaz ad p̄bans generationē in diuis
Non enī habet quid cōe deus ad creaturas. sed separat̄ est ab
ea que sc̄dm creaturas cōmuniōe. vt ait crisostom̄. **ANIMM.**
Sed ea que sc̄dm s̄bām non ea que sc̄dm h̄itudinē vt ipse idem
ait crisostom̄. **HELIAL.** Finiti ad infinitum nullā esse p̄por
tionem oīs lingua simulq̄ oīs secta clamat. **ANIMM.** Vex
est sc̄dm substantiā: sc̄dm h̄itudinē nō est vex. **HELIAL.** Cō
grua non est hec. fortissimus est leo hincū. Creature lince: cre
ator leo recte dici potest. Dei igit̄ ad creaturā apta nulla satis
ē aut digna cōparatio. **ANIMM.** Idipsum q̄ assentioz. et cū
augustino dico non posse cōparari tp̄alia eternis integra col
latione. sed tñ possunt aliqua tenui et pua similitudine coeua
coeternis cōparari. Nec mix. cū nō sit vmbra similis corpi cui
est vmbra. nec vestigiū simile est oīno pedi. In rebus sensibili
bus vt ait idem auḡ iuenim̄ subiectū et varietatē accidentiū
que circūuestit illud. et naturalē amorē subiecti ad naturalia
accidentia. Subiectū habz similitudinem cū patre. cū sit causa
accēncium. sicut pater ex se p̄ducit filiū. Varietas vero accēnciū
subiectū manifestans ē quasi verbum. Amor vero subiecti ad
naturalia accidentia assimilat̄ sp̄ūsando. hec auḡ. **HELIAL.**
Si aut̄ quisq̄ obstinate negarit iudē aut sarracē̄ generatio
nem in diuinis aut filiationē esse: quid dicis? **ANIMM.** Hoc
p̄mū. Si dei filiū iqt̄ auḡ virt̄ et sapiā dei ē. nec vnq̄ fuit dē
sine virtute et sapiā: coeternus ē deo patri filiū. Dicit aut̄ ap̄ls
x̄pm eē dei virtutē et dei sapiāz. Aut ergo nō fuit qn̄ nō fuit fi
liū aut aliqn̄ dē nō habuit virtutē et sapiāz. q̄ de mētis ē dicē

Cōstat enim quia semper habuit sapientiā. semper igit̄ habuit
filiū. hec aug⁹. **Q**ue verba ad tale breuiter sūmariū reducunt̄
Filius est virtus et sapientia patris scōm apostolū. **S**ed pater
semper habuit virtutē et sapientiā. ergo et filiū. **S**uper quo
apostoli verbo pulchre a quodā ex nostris in analetica nume
rozum scribit̄ in hec verba. **P**redicam⁹ ait apostolus dei vir
tutem et dei sapientiā. 1. corin. 1. dei virtutē: tāq̄ cui a nullo re
sistatur: dei sapientiā: tanq̄ cui nichil occultatur. **I**deo dicam
ei. **S**ic in sancto apparui tibi vt viderem virtutē tuā et gloriā
tuam. virtus referē ad virtutē. gloria ad sapientiā. **E**t rursus
Similis est dilectus meus capree hinnuloq; ceruoz. can. viij.
Capreā que ob acumen pupille. et oculoꝝ perspicuitatē voca
bulum sui sortitur ydiomatis. dicitur enim dorchas qđ grece
est videre siue cōtemplari: ad dei sapientiā comparabo. **H**inulū
qui serpentes interficit. qui plana discurret. qui obstantia trā
silit. qui alta conscendit: ad virtutē cōparabo. **I**deo habet ipsa
dei virtus et dei sapientia cristus ihesus in vestimento et in
femore scriptū habet. rex regū et dñs dñantiū. apo. xix. Regis
est scire. honoz enim regis iudiciū diligit. ps. xcviij. quare et
scientiam. scientia enim acuit iudiciū. **P**osse vel potentia dñi
est. **A**mplius ipsemet cristus ihesus ait. **V**os vocatis me magr̄
et dñe. et bene facitis: sum etenī. io. xij. **V**os vocatis me magr̄
ecce sapientiā. et domine: ecce virtutem siue potentiā. **E**t in
ysaya capitulo. lxij. sic habetur. **E**go qui loquor iusticiam et
propugnator sum ad saluandū. **L**oquor iusticiā: dei sapientia
sum. propugnator sum ad saluandum: dei virtus sum. hec ille
BELIAR. de questione tali interrogo. **S**i deus pater genuit
filiū: an natura. an volūtate. an necitate genuerit? **ANIMAR.**
Dicim⁹ verbū dei esse filiū dei natura nō volūtate aut necitate
vt ait aug⁹ i libro de trinitate. **V**bi quēdā catholicū heretico
rudentē cōmendat in hec verba. **A**cute sane quidam e nostris

respondit heretico versutissime interroganti. **U**trum deus filium nolens an volens genuerit. ut si diceret nolens: absurdissima dei miseria sequeretur. Si autem volens: continue quod intendebat concluderet. scilicet non nature esse filium: sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quesivit ab eo. **U**trum deus pater nolens an volens sit deus. **H**ic hereticus obmutuit. Si enim respondisset nolens: sequitur absurditas et miseria. quam de deo credere magna est insania. Si autem dixisset volens. statim intulisset. ergo voluntate sua deus est: non natura. Et ob hoc concludit augustinus. non esse concedendum quod deus voluntate vel necessitate. vel volens vel nolens sit deus. Accipiendo tamen voluntate eo modo quo nos aliquando volumus. quod antea non volebamus. Sic ergo intelligendum est verbum augustini. ut vult magister in primo sic dicens. Pater non genuit filium volens. subaudi voluntate precedenti vel accedenti. Volens tamen genuit sicut potens et sicut sapiens et sicut bonus. Si enim per sapiens et bonus dicitur genuisse filium: cur non et volens. **BEZZA.** Sed quomodo filium generatum esse putas: si nosti o anima queso ut michi dicas. **AMBROS.** Ego ne tibi dixerim quod se ignorare apte fateatur ambrosius. Michi inquit impossibile est generationis huius scire secretum. Mens ibi deficit. vox silet. non mea tantum. sed angelorum. Supra potestates et supra angelos. et supra cherubin. et supra seraphin. et supra omnem sensum est. Quia si ut scriptum est. pax christi supra omnem sensum est: quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio. Tu ergo quisquis ista queritas: ozi manu admoue. Scrutari non licet tanta mysteria. Licet scire quod natus sit: non licet discutere quomodo natus sit. Illud negare michi non licet. hoc querere metus est. Ineffabilis est enim illa generatio. Unde ysaias. Generationem eius quis enarrabit hec ambrosius. **BEZZA.** Quidam tamen de suo confisi ingenio dicunt illam generationem posse intelligi. et alia homini

Inherētes illo dicto ieronimi sup ecclesiasten. In sacris inquit
scripturis quis sepiſſime non pro impossibili. sed pro difficili
vt ibi. Generationē eius quis enarrabit? ANIMIA. Sed hoc
non dixit ieronim⁹ ideo q̄ eterna fili⁹ generatio plene itelligi
seu explicari a quoquā mortaliū possit: sed quia de ea aliquid
dici seu intelligi potest. Quidam tamē hoc accipiunt dictū de
tēporali cristi generatione. vt ait magister sententiarū in primo
De illa vero eterna ac ineffabili generatiōe fili⁹ sobrie laquēdū
pure cogitandū. et simpliciter credendū esse tradit bonauentura
doctoz exim⁹ in hec verba. Cum filiū audis ex deo genitum
caue ne mētis tue oculis aliqd carnalis cogitationis occurrat
quī potius columbino et si potes acquilino intuitu simpliciter
crede ac perspicaciter contēplare. q̄ ab illa eterna luce imensa
simplicissima et fulgētissima ac sūme archana. coetern⁹ coeqlis
et consubstantialis splendor oritur qui est virtus et sapientia
generantis. In quo pater omnia disposuit ab eterno. per quē
fecit et secula: factaqz gubernat et ordinat ad gloriā suam.
partim per naturam. partim per grāciam. partim per iusticiā
partī p̄ misericordiā. vt nichil ī hoc mūdo iordinatū reliquat

De sempiterno spiritus sancto. et de sua eterna ac ineffabili
spiratione. Tractatus quintus.

BEZIA.

DE filio dei haecēn⁹ satis. Nam q̄ a patre solo per
generationem procedat: nulli cristianoz. nec ipsi
etiā greci negāt. Nō sic vero est de spiritus sancto.
Quidā enim eum a patre solo. ali⁹ a patre filioqz
pcedentē credunt. tu vero quō sentis? ANIMIA. Ut magister
sententiarū in primo. Dicendū est inquit spiritus sanctū esse a
patre et filio. et a patre et filio pcedere. q̄ multi hereticine
gauerunt. Sed q̄ de vtroqz pcedat multis diuinorū eloquiōz

testimonijs cōprobatur. Dicit enī apōstol⁹ gala. iij. Misit de⁹
sp̄m filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spirit⁹ filij. Et
ibi. Qui autē sp̄m cristi non habet: hic nō est eius. ro. viij. Ip̄e
etiā fili⁹ de sp̄sando ait. Quē ego mitto vobis a patre. io. xv
Et ibi. Accipite sp̄m sanctum. io. xx. Patris autē spirit⁹ dict⁹ ē
vbi legit⁹ ro. viij. Si spirit⁹ eius qui suscitauit cristum a mor
tuis habitat in vobis. Et ip̄se cristus ait math. x. Non enī
vos estis qui loquimini: s; spirit⁹ patris vestri qui loquitur.
Et io. xiiij. Quē mittet pater in uomine meo. Et item io. xvi.
ip̄e fili⁹ de spiritu sancto ait. Qui a p̄re p̄cedit. Hīs alijsq; plu
ribus auctoritatib⁹ on̄dit⁹ spiritū sanctū patre et filio p̄cedere.
BEV. I. II. Attē greci dicunt sp̄m sanctum p̄cedere a patre solo
Et hoc ideo quia cristus in caplō qđ mō allegasti de p̄cessiōe
spiritū sancti loquens solum patrē cōmemorat dicens. Spirit⁹
qui a patre p̄cedit. Nec etiā ideo quia in principalibus con
cilijs que apud eos celebrata sunt. ita symbolat eoz subiunctis
anathematibus sanctita vt nullus de trinitatis fide aliud di
cere vel aliter predicare liceat q̄ ibi continetur. In quibusquē
dem symbolis cum spiritū sanct⁹ cōmoroet⁹ p̄cedere a patre.
et nō a filio: quicumq; inquit a filio eum p̄cedere addunt
anathema icurrunt: Vnde et vos latinos arguūt anathematis
reos. Addunt etiā ad sue opinionis confirmationē ac in testi
moniū vestre dāpnationis de symbolo fidei quod scđm traditio
nem prefatorum cōciliorum leo papa terti⁹ rome transcriptum
in tabula argentea post altare beati pauli posita pro amore
vt ip̄e ait et cautela fidei orthodoxe posteris reliquit. In quo
quidem symbolo cum de processione spiritū sancti agitur: solus
cōmemoratur pater hīs verbis. Et in spiritum sanctum domi
num et viuificantem ex patre procedentem. In fine cuius sub
iunctum est. Qui aliud docuerit. vel aliter predicauerit: ana
thema sit. Ideoq; greci vos latinos vt iā dixi anathematizatos

dicunt. qui asseritis spiritūsanctū procedere a filio. quod ibi nō
continet. Quod enim scdm vos ibi dicitur qui a patre filioq;
procedit. alterū a vobis est additū. scilicet filioq;. **N**ec ista me
finxisse putes o anima. **S**unt namq; ea ipsa verba que ponūt
a tuo magistro sententiarū in libro primo. **A**NTIQA. **N**os autē
illa verba sic determinamus. vt ipse etiam magister ibidem
determinat. Qui aliud docuerit. vel aliter predicauerit. id est
contrarium docuerit. vel contrario modo predicauerit anathe
ma sit. Aliud ergo posuit pro opposito. Qualiter paulus ad
gala. i. Si quis aliud euangelisauerit. id est contrarium: ana
thema sit. Non dicit. si quis addiderit. Nam si illud diceret:
sibi ipsi vt ait aug⁹. derogaret. qui cupiebat venire ad quosdā
quib⁹ scribebat sicut ad thessalonicēses. vt suppleret que illoz
fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat addit. non quod
deerat tollit. Qui autem pteregredit^r fidei regulā non incedit
in via: sed a via recedit. Ad illud autem qđ de euāgelio greci
opponūt: ita respondem⁹. Quia cum dicit in eo veritas spiritū
sanctū a patre procedere: non addit solo. **N**ec ideo etiā a se pro
cedere negat: sed idcirco patrem tantū nominat. solet enim ad
eum referre etiā quod ipsius est. quia ab illo habet. **S**ciendum
tamen qđ greci confitentur spiritūsanctū esse filij sicut patris.
quia et apostolus dicit spiritum filij. et veritas in euangelio
spiritū veritatis. Sed cū non sit aliud spiritūsanctū esse patris
vel filij qđ esse a patre et filio: etiam quoad hoc in eandem no
biscū fidei sententiā vident^r coincidere. licet verbis dissentiant
Unde et quidā eoz catholici doctores itelligētes vnā eādemq;
fore sententiā predictoz verboz quibus dicitur spiritūsanctū
procedere a filio. et esse filij. sunt professi spiritūsanctū etiam
procedere a filio. **Q**uocirca anathasius alexandrie epūs grecoz
doctoz eximius in illo fidei symbolo quod sancta quotidie fre
quentat ecclesia: manifeste ait. Spiritūsanctus a patre et filio

est: non factus nec creatus nec genitus. s; procedens. Item ad
serapionē scribens. Si videris inquit hoies volantes per aera
cum helya. ābulantes sicco pede per maria cū moyse et petro.
nisi dixerint spiritūsanctum pcedere a p̄re et filio naturaliter:
eos non recipias. hec ille. Ecce aptum et sine calumpnia testi
monium. Didim⁹ etiā doctor apud grecos precipu⁹ in libro de
spiritusancto. hñs verbis sp̄m̄sanctum a filio pcedere affirmat.
Saluator qui et veritas de spiritusancto ait. Nō enī loquitur
a semetipso. Hoc est nō sine me. et sine meo et patris arbitrio
quia inseparabilis ē a me et a p̄ris voluntate. quia ex se non
est. sed ex p̄re et me est. Hoc enim ipsum q̄ subsistit et loquit̄
a patre et a me illi est. Itē sp̄sanct⁹ spirit⁹ veritatis sp̄sq;
sapientie dicit̄. id est pcedens deus de deo. spiritus veritatis pro
cedens a veritate. spirit⁹ sapientie a sapia. cōsolator manans
a consolatione. hec didim⁹. Itē. Cirillus ep̄s in epistola ad nest
torium sic ait. Spiritus intelligitur per se sc̄m q̄ spiritus est.
et non filius. sed tamen non est alienus ab eo. Spirit⁹ enī ve
ritatis nominatur et profluit ab eo sicut ex deo patre. Johan
nes quoq; crisostomus in omelia de expositione symboli sic di
cit. Credendum est spiritusanctum patris esse et filij. Istum
spiritū dicimus patri et filio coequalem. et procedentem de pa
tre et filio. Hoc credite. ne colloquia mala corrūpant bonos
mores. hec ille. Ecce a doctoribus etiam grecis aperta habe
mus testimonia quibus spiritus sanctus a patre et filio proce
dere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritusanc
tum pcedere a patre et filio. hec fere omnia magister senten
tiarū in libro primo. **HELIAL.** Tu fateris o anima q̄ ad sym
bola fidei et cetera decreta ecclesie fidem contingentia addi: dū
non sit contrarium potest. **ANMA.** Ad di equidem posse fa
teor: sed per ecciam. **HELIAL.** Nūquid talia ecclesie decreta
sacra merito appellari scriptura possunt? **ANMA.** Etiam.

HELIAL. Et tamen de ea scriptū est. Non addi ad eā quicquid
aut subtrahi debere. apo. ultimo. **ANIMIA.** Non addi quicquid
ad sacram scripturam aut subtrahi: intelligendū est ab alio quod
ab illo qui eam condidit. Quid enim moysen prohibuisset pen-
thateuco. aut dauid psalterio. aut iohannē euangelio seu apo-
calipsi aliquid addidisse? Ideo dixi supra quod ad ipsa ecclesie de-
creta addi: sed per ecclesiā et nō alis potest. **HELIAL.** Sed
esto spiritus sanctus a patre filioque procedat: quero abs te utrum
prius. aut magis. aut principaliter procedat a patre quod a filio
ANIMIA. Ut ait augustinus. In illa summa trinitate que deus est
interualla temporum nulla sunt per que ostendi possit aut re-
quiri utrum prius de patre natus sit filius. et postea de ambo-
bus processerit spiritus sanctus. Nichil enim ibi ex tempore.
inchoatur. ut consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui
potest intelligere sine tempore generationem filii de patre: in-
telligat sine tempore processionem spiritus sancti de utroque. Dicimus
ergo quod sicut ante non procedit a patre quod a filio: ita nec magis
nec plenius aut principaliter a patre quod a filio procedit. hec
augustinus. **HELIAL.** Ipse tamen augustinus. xv. de trinitate ait spiritum
sanctum principaliter a patre procedere. **ANIMIA.** Sed ne de
hoc turbaremur: ipse continuo ex quo sensu dixerit apte subdēs
Ideo inquit addidi principaliter. quia et de filio spiritus sanctus
procedere reperitur: sed hoc quoque filio pater dedit. Qui ergo
omnia habet a patre: habet et hoc ipsum quod spiritus sanctus ab
eo procedit. **HELIAL.** Sed dicito michi consequenter. Cum
spiritus sanctus procedat a patre. et sit consubstantialis ei: cur nō
dicitur esse natus sed potius spiratus. et cur etiā nō dicitur filius?
ANIMIA. Soluat augustinus. v. de trinitate sic dicens. Si spiritus
sanctus filius diceretur: amboque utique filius diceretur. quod ab-
surdissimum foret. Filius quippe nullus est duorum nisi patris et
matris. Sed absit ut inter deum patrem et deum filium tale

aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filii dicere amboz id est patris et filii. Amboz quippe filius diceret: si eum ambo genuissent. quod abhorret sanorum omnium sensus. Non igitur ab utroque est genitus: sed procedit ab utroque ambozum spiritus. hec augustinus. **BEZEL.** Quare autem spiritus sanctus non dicitur genitus sed procedens tamen: filius vero et genitus dicitur et procedens. Testis est ipse qui iohannis. xvi. ait. Ego ex deo processi vel exiui. quod idem est et veni in mundum. Non ergo tamen spiritus sanctus procedit a patre sed etiam filius. **ANIMA.** Ad hoc secundum augustinum ridentem utramque procedere a patre. dissimiliter tamen. Quia spiritus sanctus procedit a patre non quomodo natus. sed quomodo datus vel donum: filius autem procedit nascendo. Inter generationem vero filii et processionem spiritus sancti dum hic vivimus: distinguere non sufficimus. hec augustinus. Moderni vero theologi dicunt filium procedere a patre per generationem: et spiritum sanctum per spirationem. Sed magister sententiarum libro primo sic dicit. Quid autem inter nasci et procedere intersit de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit nascitur: quoniam si omne procedat quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est: homo est. quoniam quis bipes sit omnis qui homo est. Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem et hanc processionem nescio. non valeo. non sufficio. Ne per hoc quia et illa et ista est ineffabilis. Sicut enim ysaia capitulo. liij. de filio loquens ait generationem eius quis enarrabit ita et de spiritu sancto verissime dici potest. processionem eius quis enarrabit. Satis ergo sit quia non est a seipso filius: sed ab illo de quo natus est. non a seipso spiritus sanctus: sed ab illo de quo procedit. et quia de utroque procedit. sicut in antedictis ostendimus. **BEZEL.** Quero adhuc abs te o anima. cum filii ob suam missionem et non alias minor ipso patre dicatur atque inferior vnde est quod spiritus sanctus a patre et filio missus nusquam patre aut filio minor legatur seu inferior

60

IN missione filij duo simul concurrerunt: missio videlicet et inanicio. Propter missionem non dicitur minor patre propter inanitionem vero seu nature humane assumptionem dicitur non minor patre. sed et spiritu sancto. ymmo et seipso ut ait magister sententiarum in primo. At spiritus sanctus missus tanto modo fuit absque inanitione. Venit enim docere homines ac illuminare non autem redimere. ut filius. **VEL** **III.** Quoadmodum filius in specie hominis: ita spiritus sanctus in specie columbe apparuit. Ergo si minor est patre filius: quia in specie humana apparuit: longe minor esse debet spiritus sanctus qui apparuit in specie columbina. **Alia** atque alia est apparitio filij ac spiritus sancti. Apparuit enim filius in specie hominis assumpta: sed apparuit spiritus sanctus in specie columbe non assumpta. Non enim venerat spiritus sanctus ut columbas redimeret: sed ut homines illuminaret atque imbueret ut ait augustinus. **VEL** **IV.** Adhuc et fortioribus quam antea rationibus grecos sustinens: probo spiritum sanctum procedere a patre solo. et primo auctoritate gregorii nazanzeni sic dicentis. Sicut radij solaris luminis non separantur a lumine. sed usque ad nos emicant: sic filius et spiritus sanctus gemini patris radius usque ad nos miserunt lumen claritatis. Sed duorum radioz unus non procedit ab altero: ergo a simili spiritus sanctus non procedit a filio nec e converso. Secundo ut ait dyonysius de divinis nominibus. ca. ij. Pater est fontana veritatis. filius et spiritus sanctus deigene pullulationes divine nature. et quasi flores. Sed pullulationum aut florum unus non procedit ab alio. Ergo nec spiritus sanctus a filio. Tercio in. In humanis spiritus non procedit a verbo. sed cum verbo. Ergo similiter in divinis. Quarto. Nichil omnino simplex potest esse a duobus. alioquin effectus esset simplicior sua causa. Ergo spiritus sanctus cum sit simplex non est a patre et filio. Quinto. Aut pater perfecte et sufficienter spirat spiritum sanctum

Tercio. Scriptura sacra sepe nominat eum spiritū filij. ro. viij. gala. iij. Aut ergo ratione solius substātie. et sic eadem ratione posset dici filiū esse spiritū sanctū. Aut ratione alicuius relationis Ergo cum in diuinis non sit relacio nisi originis: oportet quod vel filiū sit a spiritu sancto. quod nullus dicit. vel spiritū sanctū a filio. **Quarto.** In trinitate potentia anime que est ymago dei amor procedit a noticia. Ergo in trinitate personarum diuinarum spiritū sanctus qui est amor procedit a filio qui sapientia siue noticia appellatur. **Quinto.** vt ait anselmus libro de processione spiritū sancti. In diuinis tres persone per omnia idem sunt vbi relationis oppositio non distinguit. Sed quoad actum spirandi nulla relatio oppositionis filium a patre distinguit. Ergo quoad hoc idem sunt. **Sexto.** Aut illarū duarum personarū filij scilicet et spiritū sancti vna procedit ab alia. aut non. Si nō: ergo nō distinguit inter eas oppositionis relatio. ergo sunt vna persona. Si sic: aut filius a spiritu sancto. aut econuerso. scilicet nō filiū ergo econuerso. **Septimo.** Aut iter tres personas est equalis germanitas: aut non. Si nō: ergo nec equalis dilectio. Si sic: ergo sicut spū sanctus a patre. ita et a filio. **Octauo.** Filiū dicitur proprie patris ymago. Aut ergo ratione assimilationis in natura tū. vel etiā in notione aliqua. Non in natura tantum. quia similiter spiritū sanctū esset patris ymago. quod non dicitur a sanctis. ergo in notione aliqua. Non in notione innascibilitatis nec paternitatis: ergo in notione spirationis. **Nono.** Spiritū sanctus procedit vt amor liberalis amicitie huiusmodi vero amor duorū est: non vnius tantum. Ergo a duobus non ab vno tantum procedit. **BEZAR.** Miroz vos omnes et grecos et latinos. et vtrozūq; inscitiam vehementer irrideo. Cum ei pater in diuinis sit spiritus: et filius spiritus et vterq; nimirum sanctus: qua cecitate mentis hoc nomen spiritū sanctus soli tercię persone attribuitis. quod tamen oibus tribus eque

decenter ac pprie attribui potest: ANIMAM. Alios inscios vo-
cas a belial: sed tu met ipse vel certe inscius es. vel te inscium
mirabiliter insimulas. vel ancelmū doctozem eximiū nō legisti
sic dicentem. Nomen spūssancti ideo quia spūssanctus intelligit̃
alicuius spiritus: pro relatiuo noīe ponit̃. Nam spūss pater
sit spiritus et sanctus. et fili⁹ similiter: non ē tñ pater alicuius
spiritus. nec fili⁹ similiter. sicut spūssanctus alicuius est spirit⁹
Est enim spiritus dei. et spiritus patris et filij hec ancelmus.
BEVIA. Quid autem hoc sibi vult qđ gallozum doctoz hi-
larius proprietates personarum assignans dicit eternitatem
esse in patre. speciem in ymagine. vsu in munere: ANIMAM.
Que tante difficultatis sunt verba. vt in eoz itelligentia atqz
explanatione vehementer laborauerit aug⁹ sexto de trinitate
libro ita dicens. Quidam cū vellet breuissime singularaz in trini-
tate personaz insinuare ppria. Eternitas est inquit in patre.
species in ymagine. vsus in munere. Et quia non mediocris
auctis in tractatione scripturaz et assertionē fidei vir extitit.
hilarius enī hoc in libris suis posuit: hoz verborū scz patris
ymaginis. et muneris. eternitatis speciei et vsus. abditā ser-
uat̃ itelligentiā q̃tum valeo: non eū secutū arbitroz i eternita-
tis vocabulo. nisi qđ p̃r nō hz p̃rēz de quo sit. filius aut̃ de p̃rē
ē vt sit. atqz vt illi coetern⁹ sit. Ymago ei si p̃fecte implet illud
cui⁹ ymago ē: ipsa coequat̃ ei. et nō illud ymagini sue. In qua
ymagine specie noīauit. credo ppter pulchritudinē. vbi ē tan-
ta cōgruentia et p̃ria equalitas. et p̃rima similitudo nulla i re
dissidens et nullomō inequalis. et nulla ex pte dissimilis: s; ad
p̃emptidē r̃ndens ei cui⁹ ymago ē. Vbi ē p̃rima et sūma vita
cui nō ē aliud viuere et aliud eē: sed idē. Ac p̃rim⁹ et sūm⁹
itell̃ct⁹. cui nō est aliud viuere et aliud intelligere: sed idē.
Hoc est vnū tanq̃m verbū p̃fectū. cui non. d̃est aliquid. et ars
quedā oīpotentis et sapientis dei plena oīm rationū viuentiū

et incommutabilium. et omnes unum in ea sunt. ipsa unum de
vno cum quo unum. ibi nouit omnia deus que fecit per ipsam
Est preterea ineffabilis quidam complexus patris et ymaginis
qui non est sine perfruitione. sine caritate. sine gaudio. Illa er
go dilectio. delectatio felicitatis. vel similitudo. si qua tamen
aliqua humana voce digne dicitur. vsus ab illo breuiter appel
lat. Et est in trinitate spūs sanct⁹ non genit⁹. s; genitoris geni
tiq; suauitas ingenti largitate atq; vbertate profundens oēs
creaturas pro captu eaz. Itaq; illa tria et a se inuicem determi
nari videntur: et in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex pte
vel per speculum in enigmate: gaudeat cognoscens. deū et grās
agat. Qui vero non videt tendat per pietatem ad videndum:
non per cecitatem ad calumpniand. quoniam vnus est deus: s;
trinitas tamen. hec aug⁹. Ecce iam habemus qualiter verba
hilarit̄ premissa accipienda sunt: licet tante sint profunditatis.
vt etiam adhibita expositione vix ea intelligere valeat hu
man⁹ sensus: cum et ipsa eoz explanatio quam hic augustin⁹
edidit plurimum in se habeat difficultatis atq; ambiguitatis.

Cur deus homo. et de conuenientia incarnationis diuine. Trac
tatus sextus.

.BEZII.

Quoniam iuxta protestationem tuam rationes su
pradictas non tamq̄ demonstratiuas. sed vt proba
biles inducis: nō eis obicio neq; repugno. immo
fidem tuam ornare plurimum ac persuadere viden
tur. Idcirco ad perscrutand an cristus sit verus deus. et cur
deus hō factus est. et de conuenientia huiusmodi incarnatiōis:
si placet conuertamur. ANIMI. Ea que fidei sunt rationem
transcendūt. naturaliq; ratione demonstrari non possunt: sed p
supernaturalia argumenta. presertim per diuina et soli deo

possibilia probantur miracula. ex supra etiam reuelatione inno-
tuerunt. Quod autem christus sit deus et homo. predixerunt pro-
phete. predicauerunt apostoli. et ipsemet christus proprio ore tes-
tatus est. Cui pro sua dignitate excellentissima. perfectissimaque
sanctitate prestanda est in omnibus fides. **BEVJAL.** Possibi-
litate convenientia presupponit. Impossibile est deitatem cum huma-
nitate uniri. ergo et inconueniens. Mediam propositionem tribus
his medijs validissimis probat. Primo sic. Omne unibile alteri
possibile est ad unionem. Omne possibile ad aliquid est imperfectum
quia est in potentia respectu illius. et indiget altero ipsum edu-
cente de potentia ad actum. Deus autem per omnia perfectus et pu-
rus actus est nichil habens de potentia susceptiua. Ergo non est
alteri unibilis. **ARJMA.** Unibile cum sit relatiuum dupliciter
accipitur. Vel ex dependentia sui ad alterum: sic natura humana
fuit unibilis. Vel alteri ad ipsum: sic diuina. Quod primo modo
unibile est habet in se possibilitatem: quod secundo modo non. quia
tale unibile dicitur a possibilitate aliena. non sua. Vel sic et bre-
uius. Unibile dupliciter accipitur. vel ab unitate actiua: sic
non importat possibilitatem. vel a passiuam: sic importat. **BE-
VJAL.** Secundo. Maior est distantia dei et creature quam duo-
rum contrariorum. cum illa communicent in eodem genere.
Sed duo contraria non possunt uniri. Igitur nec deus et cre-
atura. **ARJMA.** Sola distantia non est causa impossibilis
unionis contrariorum: sed repugnantia. quia magis distant
substantia et accidens: et materia a forma. quam contraria. Cre-
atura vero ad deum distantiam habet: sed non repugnantiam.
BEVJAL. Tercio. Finiti ad infinitum nulla est proportio. ut
supra allegaui. Ergo nec ulla unio. **ARJMA.** Supra etiam
huic tuo argumento respondens finiti ad finitum nullam esse
proportionem secundum substantiam dixi: sed bene secundum habi-
tudinem. ut ait crisostomus. Vel sic iuxta petrum de tarentasia

in primo sententiarum. **F**initi ad infinitum nulla est proportio:
ergo nec vlla vnio. **H**oc locum habet in vnione naturali. non
in supernaturali et voluntaria. **V**el sic et clarius scdm eundem
Proportio dupliciter accipitur. proprie scdm conuenientiam
q̄ntitatis vt equalium et inequalium vel large scdm conuenientiam
ordinis seu habitudinis quorumcumq; agentium et patientium.
mouentium et motorum. **P**rima non est inter deum et creaturas:
secunda sic. **S**icut inter celum et terram non est proportio scdm
conuenientiam quantitatis. quia se habet sicut punctus ad ipsum
sed scdm conuenientiam ordinis agentis ad patiens. hoc autem
sufficit ad vnionem. vt patet in vnione forme et materie. seu
corporis et anime. **BELIUS.** Si cristus est homo: habet esse
creatum. ymmo si est particularis homo seu indiuiduum speciei
humane: habet esse suppositale seu personale. cum esse sit suppo-
sitorum. **S**i vero est deus: habet esse personale increatum. **E**rgo
in cristo sunt duo ypostatica seu personalia esse. ergo non est
quid vnum simpliciter. nec vna persona: sed due. **ARTIUM.**
In cristo natura humana assumpta est ad esse ypostaticum in-
creatum verbi eterni seu vnigeniti filij dei. **H**occirco non est in
eo nisi vnum esse personale et vna persona. **BELIUS.** **E**x im-
mediata coniunctione anime rationalis et corporis constituitur
mox persona humana. **S**i ergo in cristo coniuncta fuerint sibi
inuicem immediate atq; formaliter corpus et anima: sequitur
q̄ sit persona humana inesse suppositali humano et creato sub-
sistens. **ARTIUM.** **V**erum est q̄ ex coniunctione immediata intri-
seca anime et corporis resultat persona humana. dum corpus
et anima sibiipsis seu nature sue et ordini relinquuntur. et q̄
suum est agere pmittant. nec mox ad aliquid altius assumant.
Porro in cristo eodem momento quo anima eius fuit creata
suoq; corpori vnita: vtrumq; simul assumptum fuit a verbo
eterno. et suppositatum in esse verbi ypostatico increato. nec

vnq̄ habuit proprie speciei personalitatem. **BEZAV.** Quid ergo cōstitutum est ex cōiunctione anime et corporis in cristo **ANMA.** Vera et perfecta humanitas seu natura humana. Magisq̄ proprie dicitur deus assumpsisse naturam humanā seu humanitatem q̄ hominem. Homo enim dicitur res seu p̄sona habens humanitatem. deus autem non assumpsit rem aut personam habentem humanitatem: sed ipsam humanitatem. **BEZAV.** Quare ergo cristus vocatur homo? Dici namq̄ potius deberet deus et humanitas: nō deus et homo. **ANMA.** Dicit̄ homo ab humanitate assumpta ad esse verbi p̄sonale eterni. sicut et quilibet homo dicitur homo a sua humanitate in p̄prio et creato esse personali suppositata. **BEZAV.** Agere p̄supponit. esse existentie siue p̄sonali quia agere et pati proprie sunt suppositoꝝ sc̄dm p̄h̄m. Si ergo cristus habet actiones naturales nature humane: necesse est eum habere esse actualis existe. e humane nature. Tale autē esse est esse personale humanū creatum ergo habet huiusmodi esse. **ANMA.** Fateor q̄ agere et pati sunt suppositoꝝ loquendo naturaliter. Supernaturaliter tamen per omnipotentiam dei fieri potest. atq̄ ī cristo est factū q̄ operari non p̄supponit esse personale ordinis ac speciei sue. sed sufficit esse altioris nature et subsistentia increata. **BEZAV.** Mira sunt ista iudeis et sarracenis. difficiliaq̄ ad credendum et quasi impossibilia ad intelligendū. Et nonne iquit cristus vere natus est ex femina matre? **ANMA.** Vmmo plane ex maria mundissima ac sapientissima virgine. sicut in alchorano sarraceni legunt. Que vt ait bernardus et ardozem vetite concupiscentie virtute castitatis in sua virginea carne eatenus extinxit vt is in cuius conspectu nec astra munda sunt. tante mūdicie carnem suam iudicauerit: vt etiam sue diuine puritati eam associare non despexerit. Que virgo tametsi munda proorsus immaculataq̄ fuerit: humillima etiam fuit. Nunq̄

enī supra omnes angelos gloriata ascendisset: nisi pri⁹ infra
homines humiliata descendisset. hec bernardus. **BEV 72V.** Ge-
nitum a generante suscipit esse substantiale. Generatio enim ē
productio rei in esse substantiali et existentia actuali. quemad-
modū alteratio est acquisitio alicuius esse accidentalis. **C**ristus
ergo ex substantia matris natus: ex matre personale humanū
habet eē. **AN 72A.** Pater aut m̄r ille vel illa dicit̄ q̄vel qua
de sua substantia producit simile sibi non in genere tantum:
sed in specie. Ad rationem ergo generationis filiationisq̄ suf-
ficit q̄ genitum a generante naturam generantis accipiat. Sic
itaq̄ cristus ex substantia matris temporaliter natus: humanā
ab ea speciem et carnē sortitus est. **BEV 72V.** Si cristus ver⁹
existens de⁹ ex virgine natus est: deus ex virgine esse sumpsit.
et esse incepit. ergo mutationem incurrit. **AN 72A.** Jam dixi
q̄ ad rationem generationis sufficit naturā specificam ex gene-
rante accipere. **C**um itaq̄ verbum eternū humanam ex illibata
virgine carnem assumpsit: vere ex ea genitum perhibetur.
Nec ideo tamen in aliquo mutatum. Quia sicut ab eterno de-
creuit: in tempore naturam humanam assumpsit. et eam suo p̄-
sonali increato esse vnuit. nulla mutatione facta in deitate: s̄
in assumpta humanitate. **N**on enim verbum eternum vnitum
est humanitati vt pars. aut quid cōmixtum inclusum ve aut
circumsriptū in ea: sed assumpsit eam ad se. suumq̄ esse p̄pos-
taticum incōmutabile manēs cōmunicauit eidem. suppositando
ipsam in illo. **BEV 72V.** Ex duob⁹ existentib⁹ in actu nunq̄
fit simpliciter vnum. **AN 72A.** Ex duob⁹ existentib⁹ in actu
personalis actualisq̄ exiit nunq̄ it per generationem vna
persona. **H**umanitas autem cristi nunq̄ fuit existens in esse p̄-
prie personalitatis vt supra demonstratum est. **BEV 72V.** Af-
sertio autem ista non pax derogat excellentie veri ac ipermu-
tabilis dei. puta q̄ sit natus ex muliere. infansq̄ effect⁹. passus

Eodem quippe momento quo creata est anima cristi suoque cor-
pori infusa: repleta est tota capacitas eius gratia gratum faci-
ente. et donis gratie gratis date. omni virtute infusa perfectioni
anime eius non derogante. omni sapientia atque scientia. omni
dono spiritus sancti. fructibusque spiritus ac beatitudinibus. ym-
mo tam clare ac profundissime cepit deitatem per speciem con-
templari: ut nunc contemplatur eandem. cum tanta iocunditate
atque excellentia sicut a mente creata conspici potest. Sicque hu-
manitas illa fuit inestimabiliter pulchrior dignior excellentior
atque diuiniore omni angelico spiritu. omni cherubin et seraphin.
BEVIA. **Primis** vehementer extollis christum. **ANMA.** **Non**
plus quam sacra docet scriptura. et innumerabilia attestantur mi-
racula: reuelationesque de super facte. **BEVIA.** Sed quid ne-
cesse fuit deum sic exinaniri: atque homines fieri? **ANMA.** Nulla
ad hoc faciendum necessitas compulit deum. Nec fuit necessarium
necessitate absoluta: sed condicionata. fuitque ita fieri congruen-
tissimum pro redemptione generis humani. **BEVIA.** **Unde.**
cur. et quomodo saluatum est genus humanum per christum?
ANMA. Sacra nos scriptura docet. quod et partim in alcho-
rano habet. quemadmodum prothoplaus in paradiso exentes
dei preceptum sunt transgressi. indeque propterea eieci. et cum
omni sua posteritate priuati gratia. felicitate. et gloria ad quas
conditi erant. **BEVIA.** **Quibus?** **ANMA.** **Conditi** nempe
erant in originali iusticia ad obtinendum in celo felicitatem eter-
nam cum angelis sanctis. idest claram et immediatam ac fructiuam
visionem diuine essentie in seipsa per speciem. **BEVIA.** **Sed**
esto: quomodo autem per transgressionem primorum parentum
tota eorum posteritas priuata est tanto bono? **ANMA.** **Nunquid** trans-
gressio illorum iuste imputatur his qui tunc non erant. nec eam
poterant deuitare? **ANMA.** **Aut** qua dei equitate pena eis infligitur qui
transgressioni illi nunquam consenserunt occasioneve prebuerunt

Nonne peccatum ad deo est voluntarium: quod peccatum non est nisi sit voluntarium: ARISTOTELIS. Si rex aliquis aut princeps suo conferret militi bonum feudale castrum seu oppidum ea conditione quod si miles ipse suo fidelis domino gratus atque obediens esset: tale feudum sibi et suis posteris remaneret. Si vero inobediens fieret et hostibus domini sui consentiens: hoc dono sibi gratis collato tamen ipso quod eius posteritas privaretur. Itaque si miles ipse fieret suo domino infidelis rebellis ingratus: Nonne tamen ipse quod sua posteritas iuste privaretur huiusmodi feudo: HELVETII. Potius eo persertum quod hoc fuit ei gratis datum: nec aliunde ex debito iusticie debebat posteris eius. ARISTOTELIS. Sic dico et ego quod originalis iusticia. gratia gratificans. et beatitudo eterna erant et sunt supernaturalia dona primis partibus gratis data aut promissa: nec aliunde ex debito iusticie ipsis aut sue posteritati debebantur. Iusto igitur dei iudicio primi partibus ob suam transgressionem privati erant cum tota sobole et posteritate sua donis privatis. atque dampnationi id est carentie beatificae visionis addicti: nisi divina eis pietas subvenisset. Sed quero an ne putes filios iuste privari posse etiam hereditariis bonis que sibi iure debentur: pro suorum iniquitate partem: HELVETII. Apud diversos diversa sunt iura positiva. et pro crimine lese maiestatis tale quid iuste agitur apud quod plures. Preterea dato quod originalis illa transgressio sic imputetur et puniatur in posteris. cur ea de causa seu decuit seu oportuit deum incarnari ut tangere incepisti: ARISTOTELIS. Quemadmodum sua transgressione dampnatus fuit adam cum posteris et toto humano genere: sic totum genus humanum indiguit salvatore. cuius virtute ac meritis ad pristinam sui creatoris gratiam reduceretur. et ad originalis iusticie conformitatem. amissam quoque recuperaret felicitatem. HELVETII. Non potuerunt primi parentes seipsum ac posteros suos deo reconciliare penitendo: sicut se et suos perdidit transgrediendo: ARISTOTELIS. Nequaquam.

Fuit enī ī prothoplaustis ante eoz lapsum originalis iusticia
vt modo dixi. non solum vt in determinatis personis: sed etiā
vt in primis principijs totius humane ppaginis. fuitq; in eis
nature integritas. et erant creatori suo multum accepti. sicq;
habere poterant adionem transeuntem ī omnem eoz posterita
tem. Priuati vero excellentijs tantis et corrupti. deoq; abho
minabiles facti: nec sibi nec sue posteritati valebant recuperare
quod amiserant. ymmo certe magna fuit ac ineffabilis miseri
cordia creatoris q; eos nō condempnauit totaliter nec occidit
moz vt transgressi fuerunt. Necessarius ergo fuit humano ge
neri cōmunis saluator ad totius nature reparationem ydoneus
cuius adio virtus et meritum transirent ac diffunderentur in
totum genus humanum. **HELIAL.** Esto vero. Sed cur oport
uit talis saluator vt deus existeret? Nonne hō aliquis sanctus
et innocens. aut angelus gloriosus satis huic peragendo mys
terio extitit ydoneus? **ANIMA.** Si ad porcina[m] illam et car
neam felicitatem que in alchorano promittitur creatum esset
genus humanum: per aliquam puram creaturā redimi forsan
et saluari potuisset. sed quia ad supernaturalem celestēq; et an
gelicam beatitudinem conditum fuit. que beatitudo est bonum
quoddammō infinitum. eo q; est īmediata et clara infiniti boni
fruitio: non erat pura aliqua creatura ydonea tantam prome
reri ac recuperare toti humano generi felicitatem. Natura de
niq; vt aiunt philosophi in infinitum quodāmodo est cōmu
nicabilis. ideo ipsam naturam humanam et omnē sobolem pso
namq; ei; creatori reconciliare excessit pure creature facultatē
virtutē et gradum. peccatum q; cum sit offensio dei maiestatis
īmense: est enormitatis quodāmodo infinite. totius igitur hu
mani generis crimina tollere pure non congruit creature. Ob
has itaq; et alias perplurimas rationes latius a nostris docto
ribus allignatas: deus factus est homo. dei videlicet atq; hoīm

mediator. Qui scdm q̄ homo potuit satisfacere ac mereri ex
vnita namq; deitate efficaciam habuit et dignitatem prome
rendi ac satisfaciendi immensam. Porro vt pulchre ait ancel
mus. Angelus mitti p̄ homine non debuit. quia nichil homo
ad angelicam naturam ptinuit. homo vero mitti etiam non de
buit. quia omnis peccator homo: et peccator peccatozem non
redimeret. Illum ergo mitti decuit. qui solus sine peccato deo
hominem reconciliare potuit. Tantam p̄terea facere redemp
tionē homo non potuit. deus non debuit: decebat igitur vt deus
pariter et homo esset qui hoc faceret. **HELIAL.** Si totum ge
nus humanum cristus redemit vt tu predicās: cur igitur non
omnes saluantur? **ANIMIA.** Meritum cristi est generalis me
dicina curatiua et saluatiua generis humani: talem vero medi
cinam necesse est applicari his qui curari et saluari debent per
eam. **HELIAL.** Qualiter et per que fit applicatio illa? **ANIMIA.**
ANIMIA. Per fidem catholicā et sacramēta ecclesie. maxime vero
p̄ caritatem qua homines cristo pprie incorporant. et tanquā
mēbra suo capiti salubriter cōuertunt. **HELIAL.** Nemo ergo
saluari potest nisi per euangelicam legem fidemq; tuam cristi
anam. **ANIMIA.** Verissime conclusisti. p̄sertim pro tempore
euangelij p̄propalati. Vmmo et ab ipso mundi exordio salutem
obtinere potuit. nullus nisi per fidem cristi explicitam aut sal
tem implicitā. **HELIAL.** Nimis artas viam salutis: nimis q̄
legē tuā extollis. **ANIMIA.** Non plus certe q̄ vtriusq; testa
menti docent scripture. **HELIAL.** Quo merito cristi: et qua
liter merito illo redemptum est genus humanum? **ANIMIA.**
Tota cōuersatio cristi in hoc secula fuit meritozia nobis: po
tissime tñ merito sue passionis et mortis quam pro nobis susti
nuit: nos redemit. **HELIAL.** Occisio cristi fuit potius offen
sua dei q̄ placatiua velut si quis interficiat filium regis: rex
gravius quā ante erit indignatus. **ANIMIA.** Occisio cristi

ex parte occidentium fuit grauissimum scelus . pro quo iudei
infelices vsq; in presens pro maxima parte deleti sunt ac dere
liati. **De** ex parte patientis inquantū videlicet cristus dei vni
genit⁹ ex ardentissima caritate. summa obedientia. incōpabili
patientia. et perfectissimo iusticie zelo: amarissimā et ignomi
niosissimā mortē pro nostra salute sustinuit. eamq; ad nostram
reconciliationem satisfactionem et beatitudinē ordinauit. Sic
passio mors et occisio cristi passiuā fuit et est virtuosissima.
humanog; generi redemptio salus et vita. **Ad**iuua vero fuit
econtra vt iam dixi sceleratissima. **Rempe** vt ait guillermus
parisiensis i libro de sectis et legibus. **Non** solum occisio cristi
scelez omniū maximum fuit: quin et ipsa sacrilega violentaq;
manuū iniectio de qua mathei. xxvi. manus iniecerunt in ihm
tam atrox fuit et tā execrabile scelus. q; scelera que ab exordio
mundi cōmissa queq; vsq; in finem eius cōmittenda sunt ōnia
simul collecta non tam atrocita profecto nec tam enozmia cen
senda sunt: quantum fuit illud vnicum nebandissimum scel⁹
iniectionis manuū in personam diuinā. **BEZAR.** **Unde** ergo
seu a qua re cristus humanum genus sua morte redemit. **2121**
2121. **A** iugo certe et potestate tua o belial. a reatu originalis
peccati. a dampnatione inferni a seruitute iniquitatis et cor
ruptionis. **BEZAR.** **Non** mix si fatigeris in respondendo: cū
et ego iam fatigatus sum inquirendo. **Idoq;** si placet paululū
respiremus. quatinus interim confortatus conferam tecum de
sacrificio vestre legis . hoc est de sacramento eucaristie quod
adoratis. qua in re tot⁹ pene mundus vos deridet cristianos.
maximeq; delirare existimat insensatos.

De prestantissimo eucaristie sacramento eiusque institutionis
efficiente causa et finali. Tractatus septimus.

BEZEL.

O Randiloqua haden⁹ fuisti o aia. et de arduis ac
summis rebus acute multū ac splendide nō secus
ac alter appollo intonuisti. Sed plura tñ adhuc
querenda restant in hoc defensorio q̄ que adhuc
interrogata fuerūt. ANIM. An tā arduo atq; alto negocio
haud dubiū quin plura quesita erūt q̄ inuenta. vt ait aug⁹.
BEZEL. Si tu scires o aia quāta illa sunt et q̄ multa que
aduersum cristianos hebrei. turchi. arabes. et reliqui sarraceni
obiciunt. ANIM. Nō quāta modo aut q̄ multa. sed que et
q̄lia sūt: libere p̄fero o belial. BEZEL. Te prouocare nolo
tibi parūper idulgeo: neq; tuo tā acrit̄ vt putas capiti isidior
ANIM. O vulpinā facundiā domesticis capiundis auib⁹
fila parantē. O caninā o lupinā nulla re contentā nigluuiem.
Tria sūt isatiabilia vt ait salomō prouer. xxx. tu belial. rogas.
atq; arida. Sed age: dicāt hebrei. dicant turchi. dicāt arabes
dicātq; et q̄ heretici q̄ maluerit: oblatrēt. subsānent. irridēāt
Ut vnicuiq; manus: sic et lingua libera est. Sed nullū sane tā
fucātū ipsi coloratum ve de nostra fide mendaciū dixerint: qui
euestigio catholica atq; euāgelica veritate refellat. BEZEL.
Blasphemiā iudei: arabes insaniā esse dicūt. credere cōuersionē
panis in corpus cristi. et vini in sanguinē et post deuorare sa
cramēta. ANIM. Rē nō nouā neq; inauditā p̄fers o belial
Vetus quidem ē infidelīū hic dicendi modus. Audi paulū vas
a deo electū. Ihesum inquit crucifixū predicam⁹: iudeis quidē
scandalū gentib⁹ aut stulticiā. i. co. i. Rem inq; nō nouā neq;
i audita loqr̄is. Et ego tibi multisq; noua forsan et i audita: p
pulchra tñ atq; verissima dicā. Hoc sup̄excellētissimū euca
ristie sacramentū de q̄ irreuerēter nimis ac nimis ipudēt̄ tuo

tuorumque infidelium more locutus es: non aliud prefigurat quam nos
ex gratia in christo ihesu assecuturos refecionem vite eterne.
sicut in hoc mundo pane et vino reficimur. Quando igitur cre-
dimus christum cibum mentis: tunc ipsum sumimus sub specie-
bus corpus cibantibus. Et cum oporteat nos in fide hoc con-
cedere quod cibationem vite spiritus assequemur in christo cur non
ostendemus hoc credere in eucaristie sacramento. Sperandum
est omnes sapientes omnino velle degustare cibum illum per
fidem in hoc mundo: qui erat in veritate cibum vite eterne in
alio. **BEVIA.** Quomodo persuadebitur omnibus gentibus sub-
stantiam panis in corpus christi conuerti in hoc eucaristie sa-
cramento. **ANMA.** Qui fidelis est scit quod verbum dei in christo
ihesu nos de miseria huius mundi transfert usque ad filiationem
dei. et possessionem vite eterne. quia deo nichil est impossibile.
Si igitur hoc credimus et speramus: tunc verbum dei secundum or-
dinationem christi non hesitamus posse panem in carnem mu-
tare. Si natura hoc facit in animalibus: quomodo verbum hoc
non faceret. per quod deus fecit et seculum. Exigit ergo fidei neces-
sitas hoc credere. Nam si hoc est possibile quod nos filii ad quem qui
de terra sumus transformemur in christo ihesu verbo dei in filios
dei immortalis. heredes quidem suos coheredes autem christi: et
hoc credimus et futurum speramus: credere nos similiter oportet
transubstantiationem panis in carnem. et vini in sanguinem. per idem
verbum per quod panis panis est. et vinum vinum. et caro caro
et sanguis sanguis. et per quod natura cibum conuertit in ci-
bationem. **BEVIA.** Hec conuersio substantie panis difficulter
attingitur. **ANMA.** Fide facillime. Nam sola mente hoc est
attingibile. que solam intuetur substantiam non quia est: sed
quid est. Substantia enim antecedit omne accidens. Et ideo
cum substantia absolute considerata nec sit qualis nec quanta:
et ipsa sola in hoc sacramento conuertitur. vt non sit amplius

substantia panis. sed substantia carnis: non est nisi spiritualis
ista conuersio. quia remotissima ab omni eo quod est sensu attin-
gibile. Non igitur augetur quantitas carnis ex hac conuersione
neque multiplicatur numero. Ob hoc non est nisi una substantia
carnis in qua substantia panis est conuersa. licet panis sit in
diuersis locis oblati. et plures sint panes qui in sacrificio po-
nuntur. Sed mirabilis est in sarracenoꝝ iudeoꝝque et alioꝝ
infidelium oculis. ac proorsus incredibilis miraculosa hec rerum
transmutatio: sed longe mirabilior esse debet ab humano etiam
captu remotior totius vniuersi de nichilo miraculosa creatio
Que cecitas. o dementia. o supina et crassa ignorantia. concedere
mirabili. credere difficili. et que faciliora sunt. et magis cre-
dibilia. in fauorem quam humane consolationis introducta corde
obstinato reuere. Ad magnam quippe dei misericordiam pertinuit
quod uerbum caro pro nostra salute fieret: sed non minoris misericordie
fuit quod sue christus ecclesie usque in finem seculi sub hoc sacramento
presens personaliter adesse uoluit. Dicit equidem non potest quam
misericorditer christiano deus populo quo nichil auctore ihero-
nimo felici. de hoc sacramento prouidit. qui merito de corporali
christi absentia sine fine doleret: nisi per hoc sacramentum eius
presentie solatiu spirituale reciperet. Hinc pia mater ecclesia
annalem corporis christi festiuitatem recolens sacramentum ipsum
de christi absentia singulare fidelibus suis solamen esse commemorat
Hinc etiam non absurde uerbum illud euangelicum a quibusdam
exponitur. Ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consum-
mationem seculi. math. xxviii. Subaudiendum est sacramentaliter
Facta namque seculi consummatione cum iustis utique erit. sed non
sacramentaliter et sub aliena specie: immo uisibiliter et reue-
lata facie. Verumtamen hec uisio sacramentalis christi in uia pre-
figuratio quedam est et quedam preguustatio eiusdem christi bene-
dicte uisionis. sueque diuinitatis fruitionis beatifice in patria.

In hoc enim sacro viatico quemadmodum preterita cristi passio
recolit: sic futura beata fruitio prefiguratur. **C**anente eadem m're
ecclesia. **F**ac nos inquit d'ne diuinitatis tue perpetua fruitione
repleri qua preciosi corporis et sanguinis tui corporalis perceptio
prefiguratur. **S**unt igitur in hoc excellentissimo sacramento rep'n-
tationes due spirituales delectationem p'maximam cum interna
suauitate et admiratione gaudiosissima continent. **E**t quia
rep'n'tata h'moi suapte natura maxime constat esse dulcediuis. na
in primo rep'n'tatur mo memoratiuo summum totius humani ge-
neris meritum cristi videlicet passio dolorosa. in secundo quoque
modo prefiguratiuo summum generis eiusdem premium quod est ipsa
eterna fruitio gloriosa: consequens est hoc sacratissimum dei opus
et dei donum. nedum ex parte sui quod non solum diuina eloquia enuci-
ata ab homine. sed et ipsum verbum dei incarnatum realiter con-
tinet: quinymmo etiam ex parte rep'n'tatorum maxime delectationis
e'e atque dulcedinis. **E**st igitur hoc sacramentum veritas: est etiam
et figura. sed aliter atque aliter. **P**reteritorum quidem atque p'n'tium
veritas: futurorum vero prefiguratio. **C**uius institutionem non ab
hoie puo. non a papa. non ab ecclesia. sed ab ipso primo sum-
moque sacerdote et pontifice maximo accepimus deo et domino
nostro ihesu cristo. eiusque sacrosancto euangelio. **I**n quo quicquid
continetur est veritas. quicquid precipit bonitas. quicquid pro-
mittit felicitas. **I**pse vero mediator dei et hoim cristus ihesus
veritas est sine fallacia. bonitas sine malicia. felicitas sine mi-
seria. **C**ui semp et in omnibus pro sue sanctitatis ac vite excellentia
mirabilium que operum efficaciam credere atque obedire sub mortis
eterne piculo necesse e. **L**icet maiora his difficilioraque. a sensibus
quoque et humano captu remotiora nobis credenda reliquisset:
licet etiam. quod facere sed non tam congrue poterat. hoc sacramen-
tum omnium sacramentorum dignissimum ex quacumque alia simplici aut
composita materia. et sub quauis alia verborum forma fieri precepisset

BEVAV. Capiō doctrinā tuam satis pulchrā et satis ratio-
nabilem. tuisq; fidelib; merito gratissimā futuram. Quomodo
sacramentum istud est figuratiuū cibationis vite eterne. per
quam cibationē tui fideles assequuntur hereditatē filioꝝ dēi in
cristo ihesu filio dēi. Et quō est similitudo cibationis illius in
hoc sacramento. atq; q̄ mente sola attingitur. fidēq; degustat
et capitur. Sed quid si archana hec a rudib; non capiuntur?
forte enim nō solum id credere: magis autem sumere tanta sa-
cramēta abhorrebunt. Nempe si cognat; crisi suusq; baptista
iohānes tam sacros contingere artus erubuit: tu cristiane qua-
liter audebis manducare? **ANNA.** Hoc vez si ī propria spe-
cie. siq; vt cetera manducabilia sumeretur. Porro hoc sacramē-
tum put est in sensibilib; signis. habita fide. non est sic necessi-
tatis q̄ sine eo sumpto non sit salus. Sufficit enim ad salutē
credere. et per fidem māducare cibum vite. teste augustino sic
dicente. Ad quid paras dentem et ventrē: para mentem. crede
et maducasti. Quōquidem scōm modernos theologos est rem sa-
cramenti sumere: sed non sacramentum. Judas autē cum suis
plurimis cōsortibus sacramentū: et non rem sacramēti sumpsit.
Reliqui autem perfectiores vtrūq; sumunt: omnium vero īper-
fectissimi vt sarraceni et iudei: neutrum. Et ideo circa huius sa-
cramenti dītributionē an et quibus et quotiēs fidelibus dari
debet: non ē lex necessitatis īposita. Quare si quis fidem habēs
se indignum iudicat accedere ad mensam tāti regis: hec humi-
litas laudande potius existit. Saluis tamen in omnibus alme
matris ecclesie institutis. Laudat enim aquid eundem augusti-
num zacheus qui dominum ihesum hospicio recipere non distu-
lit. Laudatur et centurio qui tanti hospitis dignitatem ponde-
rans eum sub tecta admittere sua recusauit. **BEVAV.** Qui ve-
ro laudabiliores existunt qui rem sacramenti tantum: vel qui
rem piteret sacramentum suscipiunt? **ANNA.** Vtrūq; boni:

70

sed qui vtrumq; sumunt meliores q̄ qui alter: quare et lauda-
biliores. Sic est autem de fidelibus raro cōmunicantibus vt de
sternutatiōe et quibusdā apostematib⁹ dici apud medicos solz
bonū signum de mala causa pueniens. agnicio videlicet pprie
indignitatis ex pzuritu cōscientie descendens. BEVJAL. Quā
igit̄ mercedem habituri sunt qui vtrūq; suscipiunt? ANJMA
Duplicem. vnā quia cum veneratione tractant. alterā quia
dignis ad id se coaptant moribus? BEVJAL. Tela fere omnia
obiectaq; mea laqueosq; et rethia iam iā euasisti o anima: sed
non habes credo quid huic tādē vltimē quā statim facio ob-
iectiōni rñdeas. ANJMA. Si non habeo: cristus habet mea
spes et meus amor. Ille ille est qui triplicē vna tulit hora de te
pstrato victoriā. Ille est tui regni terroz. vindex. spoliator. do-
mitoz. Si tuas sustinere versutias nō valeo: ipotentia ille meā
iuuare dignabit̄. hunc appello. BEVJAL. Cōplures non am-
bulantes in tua lege noui. qui tñ iuste virtuososq; et iustis sane
q̄ pleriq; ex tuis viuunt. Qua fronte igitur. qua temeritate.
quaq; dementia tam sinceros atq; pios virtutū cultozes et vici-
oz ososozes animos eterne morti addictos vos cristiani diffinire
audetis? Erit ne igit̄ acceptoz psonaz deus? Erit ne virtuosus
anim⁹ vicioso deterior? Et nūquid recta dei iusticia p humana
falsa opiniōe curuabit̄? ANJMA. Si clamorā hanc verboz
rabiem. si ventosā hanc sermonis pōpam. et inflatā dicendi
copiam verbo vno quatiero: nonne silentiū tibi. michi quoq;
palma debet̄? BEVJAL. Etiā. ANJMA. Bene vtiq; tales
sed non in via currunt. BEVJAL. Tam breue hoc quid sibi
velit: nō satis mediustidi⁹ intelligo. ANJMA. Accipe sensum
de hinc iubente ratione sile. Cōsequende salutē nō fide sola. nec
sola iusticia. sed iusticia cū recta fide opus est. Justus enim ex
fide viuit. ro. i. Et sine fide ipossibile est placere deo. hebze. xi.
Intellexisti hec omnia o sathan? Superest adhuc tibi quicq; o

torquose serpens quod tua non eiaculauerit aspida lingua vir?
Si habes: emitte. iace. euome: de bachare. fure. Samaritanum
certe peritum habeo medicum qui me tuos contempneremorsus.
artefque et iacula non pauere tua edoceat. **HELIAL.** Miroz
tuum ingenium puella o dignissima credi esse dea: tuam vero de
mentiam magis magisque ammiroz. Que sic vnus infatuaris
amore tam infirmi: quod in eo ab ymo pede summum usque ad verticem
non sit inuenta sanitas. tam deformis: ut pro leproso habitus
sit. tam pauperis: ut ipsomet teste reclinatorium capiti non ha
beret. Insup ipse suus propheta dauid eum vermē. non hominem
vocat. plebis abiectionem hominumque opprobrium. Et ysaias despectum
eum et nouissimum viroz. virum doloz. et scientem infirmitatem
appellat. Amice ergo te hortoz et requiro. teque etiam bona ca
ritate ammoneo. tui ut misereri. tibi que indulgere aliquando me
mineris. **D**ano quoque huic ac sterili valesatiens amori michi
obedire non detrahes. contraria tibi malis antedidis bona omnia
largituro. pro valitudine mala votiuam sospitatem. pro defor
mitate decorē. diuicias pro paupertate amplissimas. **ANNA**
Tace tu. atque abi rem malam sathana. dominumque meum atque
deum quem colo quem honoro. contumelios inhonore cessa.
Dira alioquin his que habes addi supplicia imprecor. Satis iam
satis ad ea nuper obiecta responsum est. Decebat te potius alia
si que habebas irresponsa opponere. **T**ibi etiam longe antea dixi
quod amor meus et deus meus cristus ihesus qui teste propheta spe
ciosus forma erat patre filios hominum. omnium insuper homi
num sanissimus. quia optime naturatus. utpote sine corrupti
one et sine iniquitatibus conceptus. atque ditissimus. quia celi
et terre marisque et omnium que in eis sunt dominus: exinani
uit semetipsum pro me serui formam accipiens. in similitudi
ne hominum factus. et habitu inuentus ut homo. philippen
sis. .ij. voluntariam paupertatem eligens. vulnera insuper.

sc̄eatus. et flagella tanta in passione sua vltro suscipiens. q̄
eatenus et infirm⁹ et leprosus et abiect⁹ vermisq; et nō homo
reputat⁹ est. In passione enim nō apparuit in cristo deo nostro
species vult⁹ aut decoz maiestatis. sed abscondita ī eo fuit vir
tus diuine potentie. et apparuit in dolorib⁹ ifirmitas humane
nature. Hinc optim⁹ ille cāticorū interp̄es atq; in ea re nullo
non etiā origine minor iohannes cardinalis ambianensis. in
p̄sona xp̄ifere virginis alme sic infit. **N**igra sum sed formosa
filie iherl̄m. **N**igra sum. animi merore confecta. **N**igra sum. des
pecta obfusca obscurata. **Q**uia decolorauit me sol moriēs. dis
colorem me fecit sol obscurat⁹ et obfuscatus. **N**igra sum in opi
nione hoīm ifidelīū: sed in rei veritate formosa sum. **N**igra sum
in apparentia. et despecta tanq̄ mater leprosi: sed formosa sum
in veritatis existentia. et tanq̄ vere dei genitrix glorioza. **N**i
gra sum sicut tabernacula cedar quia nō reputor tabernaculū
regis eterne glorie: sed sicut cetera matresquay ventres taber
nacula sunt filiorū meroris et tenebray: sic reputata sum īter
tabernacula cedar. qđ interpretat⁹ tenebre vel meror. **D**erupta
men ego formosa sum sicut pelles salomonis. **N**ā sicut ille intra
se archam typicā continuerunt: sic ego intra mea viscera verā
archā cōtinui xp̄m videlicet. cui⁹ caro significat⁹ p̄ archā. cui⁹
anima designatur p̄ vrnā aureā que erat in archa. et deitas de
signat⁹ in manna. **E**t sicut pelles salomonis totum p̄tegebant
tabernaculum: sic sub vmbra mee defēsiōis p̄tego totā ecclesiā
Ego quidem similis pelli rubricate. quia per compassionem do
loris tincta sum in passione filij. **S**imilis quoq; pelli iacinthine
contemplatione celestium et amore. **N**olite ergo o filie iherl̄m
cōsiderare qđ fusca sum: sed considerate potius qđ formosa sum.
Nam ideo fusca sum quia decolorauit me sol. cui ī passione sua
nō fuit species neq; decoz. **R**ecipiet autem speciē et decorem. et
ego cū ipso recipiā. **N**am per gloriā resurrectionis credet⁹ ipse

deus: credar et ego genitrix dei. Filij matris mee synage pugna
uerunt contra me negantes me matrem dei. et filium meum negantes
deum. Et quia meam repulerunt opem: relicta eorum perfidia transiui ad
custodiam gentium fidelium. Ideo posuerunt me custodem vineis gen
tium. Vineam meam de qua nata sum synagogam propter suam infidelita
tem non custodiui hec ille. **Wis** igitur pensatis. et cum reuerentia
animi. et cordis pietate libratis: qua fronte miroz. qua temeritate
suadere mihi audes o belial ut te amem. ut te sequar. ut te audiam
Suade motibus ut coequentur solo. fontibus sua ut repetant flumina
fluminibus ut in freta non currant. Tam possem ego iherosolimam
non amare: quam suam relinquere solitum phibus cursum. **Si** possent
carere niuibz algidi montes. aut maria piscibus. aut feris
silue: obliuisci potero nate virginis alme tui. Ante leues ergo
pascentur in equoz cerui. et freta destituent nudos in litore
pisces. Ante pererratis amboz finibus exul aut aram parthos
bibet. aut germania tygrum: quam nostro cruce labatur a peccato
vultus. Dum iugum montis aper. fluuios dum piscis amabit. dumque
thymo pascerentur apes. dum rose sicade. In freta dum fluuium
current. dum montibus umbrę lustrabunt. convexa polus dum
sidera pascet. **Semper** honos cruce tuus. nomenque tuum. laudesque
manebunt. **Suades** tu o belial quam eterna luce relicta: te princi
pem tenebrarum sequar quam pessimum regem pro latrone improbo
quam mitem corde principem pro seivissimo tyranno dimittam. **Ego**
certe si hoc facio: non tam desipere quam furere deinceps. **Si** hoc facio
a summo bono in te malorum pessimum cado. ab alto celorum culmine
in infimum tecum precipitium laboro. **Ego** ego amens proculdubio sum
si bonum pro malo. si lucem pro tenebris. si requiem pro labore. si christum
pro belial. si deum pro dyabolo relinquo. **Que** est conventio cruce
ad belial: ait apostolus. ij. cor. vi. **Potius** igitur audiendum est
christum. ipsumque imitandum: qui sempiterna donat gaudia.
quam te qui perpetua ingeris supplicia. **Hec** est inquit ipse vita.

eterna vt cognoscant te deum vey. et quē misisti ihesum xpm
.io. xvi. Et rursus. Qui credit in me etiam si mortu⁹ fuerit vi
uet. io. xi. Et tercio. Si quis michi mīstrat me sequat. Et vbi
ego sum: illic sit et minister me⁹. io. xij. Et itez. Pater quos
dedisti michi volo vt vbi ego sum: et illi sint mecū vt videāt
claritatē meā quā dedisti michi. io. xvij. Cetez tu mendax es:
xps aut verax. ymmo ē ipsamet prima atq; increata. sed non in
genita veritas. Tu mors ipsa. mortisq; et peccati et tenebrarū
exteriorū fomes: ipse vero lux est viuos in eum credentes illumi
nans. et vita mortuos quosq; fideles eterne viuificans. Tu a
celis auus: ipse ad celos via atq; hostium est. Ego sum inquit
hostiū. ego sum via. veritas. et vita. Sensus ē o homo. Vis in
trare: ego sum hostiū. vis ambulare: ego sum via. vis non falli
ego sum veritas. vis non mori: ego sum vita. io. xiiij. Ego sum
via. veritas. et vita. via in exemplo. veritas in pmissio. vita ī
p̄mio. Via in terra: veritas in doctrina. vita in patria. Ego sū
via. veritas. et vita. via errantib⁹. veritas dubitantibus. vita
mortuis. Rursus tu noctis eterne. pfundiq; et tenebrosi chaos
pallentūq; vmbraz ductor ymmo seductor. rector ymmo tortor
existis: ipse vero lucē eternā inhabitans. ymmo lux ipsa illumi
nans angelis lucis et lucido celo p̄est. Tu de deorsum es: ipse
vero de supernis. Sed a quibus putas supernis? Ab isto quē
palpam⁹ aere? Absit. Ibi enim et aues? volitant. A quib⁹ sup
nis? Ab isto q̄ videmus celo? Et hoc absit. Ibi sol et luna cete
raq; volunt sidera. De angelis? Neq; hoc intelligatis. Per illū
et angeli facti sunt per quē omnia facta sunt. A quib⁹ ergo su
pernis cristus? Qui recte vt ait aug⁹ hoc scire voluerit: ab om̄i
eum sensibili atq; visibili. alterabili. mobili. locoq; diffinibili
suam abstrahere mētē. sursumq; eleuare oportet. A supernis er
go cr ist⁹: hoc est. ab ipso summo supno atq; altissimo toti⁹ fon
tana deitatis patre. Supra quē nichil. et cui cetera creata oīa

ipsum etiā altum atq; amplum celū cōparata: infima certe sunt
minimiq; instar puncti angusta sunt. pusilla sunt. atq; exigua.
Omnia quippe creata vt ait gregori⁹ que iusta que pulchra
sunt: dei iusticie et pulchritudini comparata. nec iusta nec pul
chra sunt. ymmo nec sunt. **C**risto itaq; et non tibi credere
illum et non te audire. illū et non te imitari volo. qui me in
fectam facere. et defectā reficere voluit. Illū insequi atq; amare
illum venerari atq; adorare volo. qui me sua saluauit gratia:
te vero sua iusticia cōdempnauit. Illū item colere. illi iniri
atq; adherere volo. qui pater. qui mater. qui frater. qui soror.
qui sponsus. qui omnia michi est: etiam propter eum si opus
est: patre et matre fratribus spretis atq; sororibus. **B**ernardo
enim auctore. Si ipium est scdm seculum contempnere patrem
et matrem: propter cristū contempnere p̄ssimum est. Et iero
nimo. **O** dirum patrem et se uam matrem. ymmo non parentes
sed peremptores qui te malunt perire cum eis. q̄ regnare sine
eis. Et crisostomo. An ignoras o anima q̄ qui habet ihesum
habet patrem et matrem. habet et omnem amicum. Et ambro
sio. Omnia nobis in cristo. et cristus omnia in nobis. Si de
siris sapientia. Si esuris: panis est. Si febribus estuas: fons
est. Si vulnus curare desideras: medicus est. Si iniquitate gra
uaris: iusticia est. Si auxilio indiges: virtus est. Si peccati
pondere opprimeris: mitis est. Si mortem times: vita est. Si
celum desideras: via est. Si tenebris refugis: lux est. Si ci
bum queris: panis est. hec illi. Ego igitur licet sparso crine et
scillis vestibus vbera quibus me nutrierat mater ostendat:
licet in limine pater iaceat. cōtempta matre. percalcato
patre pergam. et siccis oculis ad crucis vexillum euolabo.
Solum enim dicente ieronimo pietatis genus est in hīs fu
isse crudelem. Quomodo enim vt ait bernardus te inueniam
ihesu inter parentes meos: qui non es inuentus inter tuos:

Aut quō te cum gaudio inueniam: quem mater dolens vix in
uenit: Inuenerunt eū inquit scriptura in medio doctoz. **A**it q̄
ad eū mater. **F**ili quid fecisti nobis sic: **E**cce pater tuus et ego
dolentes querebam⁹ te. luce. ij. **I**hesus in medio mundi. in me
dio duū animaliu nat⁹. in medio doctoz in medio discipuloz
cōuersatus. in medio latronum crucifixus est. **E**cce qualiter me
dia in diuinis p̄sona medium semper securum virtutū habita
culum diligit. suo nos exemplo instruens. vt quemadmod⁹ ipse
fecit ita et nos faciamus. **N**empe vt pulchre et notanter ait
gregorius. **C**risto nos similes oportet esse in via: si debemus
ei similes esse in patria. **P**rocul igit̄ a me discede o dāpnate
cristo in ōnibus cōtrarie sathana. fomes peccati. nutrimentum
facinoz. pabulū mortis. discede a me. discede inq̄ a me. quia iā
ab alio amatore p̄uenta sum. qui michi longe meliora obtulit
ornamenta. et anulo fidei subarrauit me. longe te nobilioz et
genere et dignitate. **O**rnauit enim iestimabili dextraterio dex
tram meā. et collum meum cinxit lapidib⁹ preciosis. **T**radidit
aurib⁹ meis inestimabiles margaritas et circūdedit me vernā
tibus rosis. gemmisq̄ choruscantib⁹. **P**osuit signū in faciem
meam: vt nullū p̄ter eum amatorem recipiam. **I**nduit me ci
clade auro texta. et inumeris monilib⁹ ornauit me. **O**stendit
michi thesauros incōparabiles quos se datuz michi si in suo
amore durauero repromisit. **N**on ergo possem ad contumeliam
p̄rioris amatoz vel aspicere aliū: et derelinquere illum cū quo
indissolubili caritate vincta sum. **C**uius nobilitas celsior. po
tentia fortior. aspectus pulchrior. amor suauior. et omnis grā
elegantior. **A** quo michi iam thalam⁹ collatus est. cui⁹ michi
organa modulatis vocibus resonant. cui⁹ michi virgines cla
rissimis vocibus cantant. **J**am mel et lac ex ore eius suscepi.
iam castis ei⁹ amplexib⁹ astricta sum. **J**am cor eius cordi meo
sociatum est. et sanguis eius genas ornauit meas. **C**ui⁹ mater

virgo est: cuius pater feminam nescit. Cui angeli seruiūt: cuius pulchritudinem sol et luna mirantur. Cuius odoze reuiuiscūt mortui: cuius tactu curantur infirmi. Cuis opes nunquā deficiūt: cuius facultates nunquā decrescunt. Ipsi soli fidem seruo: ipsi me soli tota deuotione cōmitto. Quem cum amauero: casta sum. cū tetigero: munda sum. cū accepero: uirgo sum. Nec deerit post nuptias leta progenies: ubi partus sine dolore succedit. et quotidiana sobolisat fecūditas. ¶ Satis igit et plusquā satis tibi fuerit. me quāprimum creatā fefellisse o belial: me uero iam et recreatā. et precio tā precioso rēemptam fallere iuuante cristo redemptore non ualebis. Abidum ocus atq; elabere sathana: bisnigrosq; tuo et flagranti baratro preceps imergere.

¶ Defensorium fidei contra iudeos hereticos et sarracenos. Explicit feliciter.

¶ Sequitur alius tractatus de eadem materia. editus per reuerendissimum patrem dominum cardinalem de turrecremata ordinis predicatorum eximium sacre pagine doctorem. Et diuiditur in septem particulas scdm quod ibi sunt septem rationes seu argumenta efficacissima ueritatem huius fidei stabilientia.

Argumentum primum.

Docet nos diuina scriptura. et consonat naturalis ratio ac moralis doctrina quod non est credendum omni spiritui. Et item quod qui cito credit leuis fit corde ecclesiastici. xviii. Ideoque ammonemur probare spiritus an ex deo sint. Proinde quo incomprehensibilia atque altiora sunt que proponuntur credenda. eo efficaciora debent esse argumenta quibus illa credi oporteat. Hinc christus docens trinitatem in diuinis atque unitatem consistere. asserensque se esse filium dei et christum in lege promissum ac prophetis.

et sacrificia sacramētaq; noua istituens ac nouā legem cōdens
non exegit a nobis vt solis ac nudis verbis suis crederemus.
sed varijs multisq; modis pbauit se vera docere atq; asserere
per opa miraculosa et supnaturalia que fecit. de quibus dixit.
Opa que dedit michi pater phibēt testimoniū de me. io. x. Et
rursus eodem capitulo. **S**i michi non creditis operib; credite
Itemq;. **S**i non facio opa patris mei. nolite credere michi. Et
itez. **S**i opa nō fecisset in illis que nullus alius fecit. peccatū
non haberent. io. xv. **U**nde et ipsi aduersarij cristi infelices iu
dei stimulante inuidia dicebant. **Q**uid facim;. quia hic homo
multa signa facit. io. xi. **A**lioz in loco quidam eoz dicebant.
Crist; cum venerit nūquid plura signa faciet. q̄ que hic facit
.io. vii. **I**llud ergo in primis scire conuenit q̄ sicut homines
vniuersi vnus eiusdemq; sunt speciei. ita ad vnā eandem bea
titudinē siue ad eundem vltimū finem saluificum sunt creati.
Hec autē btitudo nō est feda et bruta vel voluptas quā phid;
in suo alchorano machomet; repromisit in paradiso terrestri ha
bendam. sed est clara et pfecta visio deitatis fructiua ineffabili
ter deliciosa ac plenarie contentiua et quietatiua omnis desi
derij mentis create in paradiso celesti eternaliter possidenda. quā
in euangelio crist; docuit et repromisit. eiusq; euangeliste atq;
apostoli predicauerūt. **Q**uēadmodū igit̄ totum genus humanū
ad hanc beatitudinē et finem vltimatū saluificum est creatum.
sic omnium fidelium atq; eledoz oportet esse vnā et eādem fidē
qua credant deū esse omnium creatorē iudicem ac remuneratorē
Et fuit hec fides ab exordio mundi a cunctis eledis obseruata
Que tñ per tpm successiōes creuit et paulatim magis magisq;
explicita fuit. **I**nsup quia beatitudine tanta priuatū fuit gen;
humanū primoztransgressione pntum. atq; per cristum ad ean
dem beatitudinē fuerat reparand;. **I**deo a mundi principio ne
cessariū fuit ad salutē habere fidem cristi explicitē vel iplicitē.

Que fides quia de supnaturalibus est. per naturales nō potuit rationes probari. sed p̄detenti manifestata est hōibus. **P**rimo quidem per reuelationes diuinas. per angelicas allocutiones. per app̄iciones supernas factas sanctis patriarchis atq; p̄phetis qui fuere a mundi p̄ncipio vsq; ad moysen. **D**einde plenius facte sunt moysi ac p̄phetis veteris testamēti et per eos manifestate sunt fidelib; ceteris. **I**nterea vt scirem; talia diuinit; eē reuelata viris p̄cipuis. attestatus ē omnipotens deus verbis doctrinis vaticinijs et p̄dicationibus eozundem per copiosa et p̄clara miracula tanq; per supnaturalia testimonia et argumenta diuina que sunt tanq; sigilla omnipotentis dei scripturis et verbis sanctor; mirabiliter appensa. **I**n talib; enī vt pulchre ait hilarius que supra natura sunt soli deo de seipso credendum est. **I**taq; fides ista vocatur catholica .i. cōmunis siue generalis. generaliter enī inhesit cūctis dei electis a mūdi exordio tempeq; euangelice legis fuit per vniuersum mundum p̄dicata diffusa ac recepta. **H**abuit quoq; ab ipso mundi p̄ncipio miracula signaq; glorioza. **N**epe ī abel iusto sacrificante deo apparuit signum quādo venit ignis desursum sacrificia eid; cōsumens. **N**am vbi translatio nostra habet. **R**espexit deus ad abel et ad munera eius. gen. quarto. **A**lia translatio habet. **I**n flāmauit super abel et super munera eius. **S**ignum qđ posuit deus in caym. translatio enoch in paradisum: generale diluuium magna stupendaq; fuere miracula. **P**orro post diluuium sanctis patribus noe sem abraham ysaac iacob et alijs multis frequenter et gratiose apparuit et mirabilia fecit. **T**andem per moysen in egypto multa magnaq; deus fecit prodigia. per que suam plebem israheliticam ab egyptiorum seruitute durissima liberauit deosq; eozum impotentes et vanos ostendit. **C**onsequenter vero per moysen legem dedit populo suo in monte synai nō sine magnis multisq; signis prodigijs atq; miraculis

Et quous miracula p moysen facta satis supqz oñderent vt legē
mosaicam esse diuinitus datā. nichilomin⁹ postea per iosue ali
osqz iudices pphetas ac patriarchas durante lege moyli q̄ plu
rima fecit de⁹ magna glorioſaqz miracula. et maiora q̄ p moy
sen facta erant. **Q**rante enim et quasi iubente iosue sol et luna
stetere in medio celi imobiles spacio diei vni⁹ iosue. x. Similr
isaia dominum inuocante sol retrocessit spacio. x. horaz et pro
longata fuit dies illa per horas. xx. ysa. xxxviii. Veniqz q̄ potē
tes et glorioſi fuerint helias et heliseus ei⁹ discipulus liber
regum describit. **E**t breuiter donec ad cristi aduentum habuit
populus iudeoz certis tempib⁹ sub lege mosaica tunc currete
sanctos pphetas aut dei amicos. signa qz atqz miracula. Vnde
gloriantes cantabant. **Q**uanta audiui⁹ et cognoui⁹ et pa
tres nostri annunciauerunt nobis. **E**t fuit quondam populus
ille multis donis ac p̄uilegijs diuinit⁹ adoznat⁹ et pze cūctis
populis multipliciter sublimat⁹. **P**ozro a tpe illo quo cristus
mundo apparere et illi populo predicare est dignatus. neminē
habuerunt de plebe sua fatientē miracula. nisi ip̄met dominū
ihesum et discipulos eius. **Q**uē cum crucifixissent eiusqz aplōs
et discipulos abiecissent. ablata sunt eius vniuersa supnatura
lia bñficia dei et p̄uilegia consueta gratia p̄phetie et miri
ficationis. ymo et tunc p̄iuati sunt templo et vrbe regno et
sacerdotio. suntqz vsqz in p̄sens mundi uagi dispersi capti op
pressi et cūctis hominib⁹ miserabiliores effecti. **O**mnis quoqz
excellētia illa vaticinioz miraculoz p̄uilegioz et diuinorum
carismatū discipulis cristi habundantissime est collata. et per
ip̄os ad populū credentem translata.

Argumentū secuudum.

Quāuis ea que per seipm opatus est cristus sufficiant ad euā
gelice legis et fidei sancte p̄bationem tñ ex eis miraculis atqz
doctrinis pauci iudeoz fuere cōuersi. et qui ex illis cōuertebāt

paulo post cristo capto et crucifixo ita fuere turbati territi et de
iecti. q̄ a sua fide pariter corruerunt. nec cristum confiteri nec
corā iudeis apparere audebant. quousq; domin⁹ ihesus post suā
resurrectionem ipsis frequenter atq; euidenter apparuit. et in eo
rum presentia ascendit motu pprio in celum sanctiq; angeli eis
visibiliter apparebant ac loquebantur. Sicq; quinquagesimo
die post suam resurrectionem cristus in signo visibili misit et
infudit gloriofis apostolis et quibusdam alijs fidelibus spiritū
sanctum. qui repente corda eoz diuini amoris ardoze vehemē
tissime inflāmauit. oniq; virtute repleuit ex alto. totius quoq;
sacre scripture noticiam habundantissime inspirauit. et onium
linguaz scientiam dedit. gratiam etiam prophetie efficaciamq;
signozū. Ita q̄ beatissimi illi apostoli desuper cōfirmati vncti
succensi subito pariter eruperunt de suo cōclauī. sublataq; onī
formidine predicarunt iudeis feruentissime atq; firmissime. cō
stantissimeq; atq; intrepide affirmarunt ihesum nazarenum
esse regem messiam in lege promissum ac pphetis. Et quāuis
in veteri lege plurimi sancti multa magnaq; fecere miracula. ta
men in euangelica lege innumerabiliter plures multo plura et
maiora miracula signaq; et prodigia perpetrarunt. quēadmodū
sacre atq; autentice cōtestantur hystorie.

Argumentum tertium.

Est q̄ ea que ī euangelica credimus lege scimus a sanctis pro
phetis ac p̄iarchis in lege nature. maxie vero in lege scripta
mosaica ante tot secula esse p̄nunciata p̄figurata et descripta
Nempe de cristi aduentu incarnatione et natiuitate ex virgi
ne gloriofa moyses in suis libris. dauid in psalmis salomon in
canticis. ysaias in multis capitulis. iheremias. zacharias. ag
geus copiose et clare prophetauerunt. De loco quoq; natiui
tatis cristi propheta micheas. De certo vero sui aduentus tem
pore vaticinatus est daniel. De eius passione ysaias. dauid.

iberemias. osee. et alij sunt p̄locuti. Sed et de vera ei⁹ deitate
supradicti p̄phete clarissime cōscripserūt. Que omnia eruditiss
in lege et p̄phetis certissime cōstant. et in alijs tū per alios tū
per nos editis tractatibus sunt p̄bata.

Quartum argumentū.

Est ista tam diuturna ac finalis derelictio iudeorū qui oī erant
peculiaris et carissim⁹ dei populus. Et qñ per ydolatriam ac
alijs modis tempe veteris testamenti grauius offendunt con
sueverunt castigari a deo per gentes ydolatrias quorū potesta: i
tradebant interdum per. vi. per. viii. qñq; per annos. xvij. aut
.xx. tādē per annos. xl. Cumq; peccassent grauissime tempore
ieremie p̄phete et āte p̄ ydolorū culturā et p̄phetarū ac iustorū
p̄secutionē atq; occisionem. per adulteria transgressionemq; le
gis in augurijs sortilegijs diuinationib⁹ et magicis artibus.
traditi sunt hostib⁹ suis. translati et capti per annos. lxx. In
terea tñ missi sunt eis multi sancti prophete et viri dei ad cōso
land et iustruend⁹ eos qui et liberationē eorū futurā determinate
p̄nunciauerunt. Sed postq̄ cristus ab eis occisus est. eiusq;
discipuli ab ipsis oppressi et deiecti sunt. nec penitere aut cre
dere voluerunt. traditi sunt manibus romanorū et crudelissime
deuastati occisi venundati capti et p̄ mundum dispersi vsq; i
p̄ns per tot cētenaria annorū. vtpote plusq; per annos. m. cccc.
Nec interim habuerunt p̄phetas neq; miracula. nec templum
nec regem nec sacerdotium. nec p̄pria terrā. Et hec omnia de
eorū infidelitate derelictione desolatione captiuitate induratione
obskinatione et miserijs a p̄phetis scimus esse p̄dicta. omnia
q̄ dilectionis et acceptationis dei circa homines signa. cuncta
dona priuilegia carismata miracula olim eis cōcessa ad populū
cristianū copiosissime nouimus esse translata. Ex huius quoq;
intuitu argumenti cōuersi sunt sepenumero plurimi iudeorum.
et quidē eorum quotidie cōuertuntur. Nisi enim iam multo

enormioribus essent inuoluti sceleribus quod antea unquam. non tam diu neque tam maxime essent a deo sprete derelicti posthabiti. presertim cum nec interire coluerunt ydola dieque ac nocte clament ad deum pro consolatione.

Quintum argumentum.

Omni miraculo per christum et suos discipulos facto maius et prestantius extat miraculum totius mundi conuersio ad tam arduissimam euangelicam legem et incomprehensibilem fidem. sine violentia et armis. sine eloquentia astutibus calliditatibusque humanis aut magicis artibus. ad predicationes et miracula paucorum et pauperum christi discipulorum. Quauis enim iam plurima et maxima regna a fide christi corruerunt. presertim per violentiam sarracenorum. tempore quo atque hominum malicia exigentibus. ut asia affrica egiptus terra promissionis caldea et regna persarum atque medorum palestina syria. multa que alia. hec tamen regna omnia multis annis fuerunt christiane religionis cultu ornata. Testes sunt veteres apud probate historie. testes doctores scriptoresque plurimi. testis et ipse doctrine fulgore et vite sanctimonia prears beatus iheronimus asserens in eo quem scribit aduersus helindium libro. quod suo tempore totus in christum credebat mundus. Constat enim ex supradictis historiis et nullus est ut puto qui negare velit. quod ab exordio predicationis euangelice legis plebs christiana habuit persecuciones et impugnaciones acerrimas valdeque multas ab impatoribus regibus et tyrannis. a iudeis a prophetis ab hereticis. et tamen inter hec omnia penalia mala christiana religio magis magisque excreuit atque preualuit. et non nisi ope et virtute divina: et per excelsa ac preclara miracula. Depissime namque visum est in vnus martiris occisione deum tot ac tanta ostendisse prodigia quod. xx. xxx. aut. xl. milia incredulorum conuertebant. Postea vero propter assidua persequutorum atque enormia grandiaque christianorum scelera promissi sunt sarraceni et alij fidelibus aliquando preualere

Argumentum sextum.

Est veritas ac certitudo verborum legis nostri domini ihesu qui ait. **Celum et terra transibunt. verba autem mea non transibunt luce. xxi.** Et iterum. **Amen dico vobis donec transeat celum et terra iota unum aut unus apex. non preteribit de lege donec omnia fiant mathei. v.** Nempe ut ait preallegatus ieremias. **Mendaces faciunt ut ipsis quoque vera dicentibus non credatur.** Econtra veraces faciunt ut eis in omnibus presteat fides. **Multa autem de alijs et de seipso predixit dominus ihesus. utpote iherosolomitanae destructionem. iudaicam desolationem. suam a discipulo traditionem. illusionem. flagellationem. crucifixionem. mortem. resurrectionem. ascensionem. spiritus sancti missionem. adventumque suum in ultimum generale iudicium.** Que omnia preter hoc solum ultimum quod adhuc futurum pendet contigisse ac vera fuisse certum atque indubitatum est. Restat igitur ut qui tot ac tanta predicta ab eo futura. fecit esse preterita de hoc uno quod superest non sit quoquo pacto mentitur. **Quomodo enim metietur veritas. aut quomodo facta dictis copensare omnipotentia non valebit? Quomodo inquam qui maiora fecit minora facere non poterit? Maius siquidem est iudicatum ad mortem mortuumque resurgere a mortuis. quam viuum iudicare viuos et mortuos. Maius est hominem celos ascendere ad dexteram sedere virtutis dei. angelis imperare et toti celo. quam e celis descendere et solos homines demonesque iudicare.**

Argumentum septimum

Est perfectio euangelice legis et sanctitas vite quam christus sanctorum omnium sanctissimus in euangelio docuit. **Perfectionem namque et sanctitatem constituit in feruenti pura et plena caritatis dilectione.** Dedit quoque auxilia aptissima pueniendi ad talem dei dilectionem. docendo omnia illa vitari ac deserui que sunt impeditiua spiritualis perfectionis et incrementi diuini amoris. ut sunt temporales diuicie. carnales delicie. mundani honores. proprietas voluntatis libertas

impaciā. rācor. iuidia torpor. ocium. negliā. gula. Et breuiter
exēplo et verbis docuit pprium et priuatū amorē extinguerē
deumq; toto diligere corde. et seipsum pure ī deo ita vt oīa illa
āplectamur et acceptem⁹ que nobis accōmoda sunt ad compla
centō altissimo. ad pficiendū in caritate et gratia eius. oniq; vir
tute. ad delendū nrā peccata. ad satisfatiendū p eis atq; ad cōfor
mānd nos pro posse sue sanctissime passioni. Sicq; ī omni aduer
sitate tribulatione iūria paupertate castigationeq; corporis
gloziemur. in oī correptione correctione asp̄natione derisione
velut in oībus diuicijs gratulemur. onipotentiq; regratiemur
Odientes nos diligam⁹. psequenti⁹ bus hñfatiām⁹. nec malum
reddamus p malo sed potius in bono malū vincamus. **N**ābo
nitate caritate pietate humilitate paciā māfuetudine bñficiā
alioꝝ maliciā inuidiā crudelitātē superbiā ipacientiam iracū
diam iniuriām supemus et extirpare conemur. **E**cce habes ex
cristi euāgelio omne officiū medium scilicet et pfectum. de quī
bus et a tullio et a beato ambrosio in libro officioꝝ scriptū ē
Legim⁹ enim in euangelio adolescenti cuidam dixisse dñm. **S**i
vis ad vitā ingredi. serua mādata. **D**ixit ille. **Q**ue. **I**hesus aut
ait illi. **N**on homicidiū facies. non adulterabis. nō furtū facies
nō falsum testimoniū dices. honorā patrē et matrē et diliges pxi
sicut teipm. **H**ec sunt media officia quib⁹ aliquid dēest. **D**ixit
illi adolescens. **O**īa hec custodiui a iuuetute mea qd̄ adhuc m̄
dēest. **A**it illi ihesus. **S**i vis perfectus esse. vade vende oīa bona
tua et da pauperibus. et habebis thesaurum in celo. et veni
et sequere me. **E**t supra habes scriptum vbi diligendos ini
micos et orandum dicit pro calumpniantibus et persequenti
bus nos. et benedicere maledicentes. **H**oc nos facere debe
mus si volumus perfecti esse sicut pater noster qui in celis est
Qui super bonos es malos solem iubet radios suos effundere.
et pluuiam et rorem terras vniuersoꝝum sine vlla discretione

pinguescere. Hoc ē ergo pfectū officium quō carthothoma dixe-
runt greci quoq; corrigunt que aliquos potuerūt defectū hēre
vt ait beatus ambrosi⁹. Et ecce qui ista perfecta euangelij con-
silia adimpleuerunt fulgent miraculis clarēt signis. et exaudiunt
copiose a deo atq; a carismatibus spirit⁹ sancti replentur. Quā
toq; supradicta pfecti⁹ atq; excellentius obseruauerunt. tanto
clarioribus fulsere miraculis. non solum in vita sua et morte.
sed item post mortem et qui eorum īplorauere suffragia celit⁹
exanditi sunt. Tales oñdit deus esse suos amicos dilectissimos
ad eoz postulationes faciens magna nimis atq; īnumerabilia
signa atq; miracula. Iplis rogantib⁹ īmutauit motum celestiu
corpoz. mortuos suscitauit q̄ plurimos. et a natiuitate cecos
claudos surdos mutos fecit videntes ābulantes audientes lo-
quentes. leprosos quoq; et alios irremediabilib⁹ egritudinib⁹
laborantes curauit. Non docuit cristus in euangelio vt scelera
tus et pfidus in alchorano suo machomet⁹ q̄ fideles reddant
malum pro malo easdemq; iniurias molestias lesiones inferāt
alijs quas patiunt ab illis. Nec eos etiam qui ita vlciscuntur
mirificat deus p sua opa miraculosa. sicut nec in lege machoeti
tales vnq̄ miraculis claruerunt. Postremo et si ea que credi-
mus seorsum accepta valde sunt incōprehensibilia et miranda
ymmo interdū irraonabilia aliquibus videantur. tñ dum omnia
cōportantur ac inuicem cōparantur atq; cū suis argumentis et
rationibus assumunt. tunc plane inueniuntur pulcherrimam
habere cōnexionem. et rationabilissima esse. ac mutuo sapien-
tissime cōcordare. Nunc ergo nūc pariter gratias deo referam⁹
omnes qui de tenebris nos vocare est dignatus in admirabile
lumen suum. qui de lumine fidei ad lucē beatifice visionis nos
simul dignetur perducere. ad laudem et gloeiam nominis sui
in eternum benedicti.

Explicit tractat⁹ de salute anime.

Sequitur adhuc alius tractatus de eadem materia sumptus ex historia
triptita. Cassiodori senatoris romani. Libro. v. capitulo. xvij.

Cassiodorus.

Ego siquidem liberum per omnia famosissimi habitum pro veritate
dialogum contra constantium. Imperatorem volo referre. quomodo
a fidelibus illius temporis est conscriptus. Ipse enim post iulium sil-
uestri successorem romanam gubernauit ecclesiam. Quo tempore here-
tica arriana perfidia ne dicam prauitas adeo coaluit: ut non ipsum
imperatorem solum. immo et episcopos totius orbis fere uniuersos.
liberius athanasio. paucisque alijs exceptis infecerit. Quamobrem
accitum ab imperatore liberum. ut secum eo et reliqua arrianorum
turba inscriberet: hoc modo imperator ipse alloquitur.

Constantius. Imperator.

In eo quod christianus sis et episcopus nostre ciuitatis
dignum hoc iudicamus ut euocantes te moneremus
quatinus communionem scelestissimi athanasii et in-
effabili superbia detenti abnegare non differas.
Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit. et synodalis sen-
tentia alienum ecclesiastica communione decreuit. LIBERVS
O imperator. iudicia ecclesiastica decet cum maxima proferri iusti-
cia. Quapropter si uiderat pietati tue: disceptationem iube con-
stitui. Et si appuerit athanasius condemnatione dignus: tunc
secundum ecclesiastice consequentie formam proferatur in eum digna
sententia. Non enim possibile est condemnare uirum de quo nichil exami-
natum est. IMPERATOR. Uniuersus mundus adiudicauit eius
facinora: sed ille sicut ab uicio tempore illudit. LIBERVS. Qui
cumque superscriperunt non ipsi uiderunt que gesta sunt: sed propter gloriam
et timorem. et ne a te contumelias paterentur acquieuerunt. IM-
PERATOR. Quid est gloria. et timor. et contumelia? LIBE-
RVS. Quicumque gloriam dei non diligunt: tua magis dona pro-
ponunt. Que ergo isti non uiderunt non examinantes adiudicauerunt

quod est christianitatis alienum. IMPERATOR. In facie utique
condempnatus est. in concilio tyri. et in concilio contra eum pariter
decreuerunt omnes totius orbis episcopi. LIBERTUS. Numquam
in presentia sui homo ille adiudicatus est. Quicumque enim tunc conue-
nientes condempnaverunt eum. discedente athanasio a iudicio: sen-
tentiam protulerunt. EUSEBIUS. EUNUCHUS. in ni-
ceno concilio alienus a catholica fide probatus est. LIBERTUS
Quinque soli iudicaverunt eius qui cum eo nauigio venerunt in
mareote. quos miserunt ad accusationem eius. ut contra eum gesta
conficerent. Horum itaque qui destinati sunt duo sunt mortui the-
ognius et theodorius: reliqui vero tres viuunt. hoc est. maris.
valens. et vrsanus ab his qui missi sunt sardice. Propter hanc
causam synodus celebrata est. Qui in synodo libellos obtulerunt
veniam postulantes quam in mareote per calumpniam ex una parte
contra athanasium gesta confecerunt. Libellos eorum nunc per manus
habemus. Cui horum nos credere et conicere conuenit imperator
his qui primitus dampnaverunt. et veniam deum poposcerunt. an eis
qui adhuc hec accusare contendunt? EPICETUS. EPIS-
COPUS. O imperator. Non fidei causa hodie. neque iudiciorum ec-
clesiasticorum sermonem facit: sed ut apud senatores in romana con-
stituta urbe gloriatur. quasi superauerit principem. IMPERA-
TOR. Quota pars es totius orbis. quam tu solus hominum uedicas.
nequandissimum. et orbis terrarum pacem ecclesiarum dissoluis. LI-
BERTUS. Non eo quod ego sum solus fidei causa minuitur. Nam
et antiquitus soli tres reperiuntur resistentes precepto regis. E-
USEBIUS. EUNUCHUS. imperatorem nostrum nabugodonosor
fecisti. LIBERTUS. Non. Sed ita irrationabiliter adiu-
dicatus est homo qui non est examinatus. Hec ego peto primitus
generalem preferri subscriptionem confirmantem fidem in nicea pla-
tam. Ut ita reuocatis ab exilio fratribus nostris. et in locis pro-
prijs restituis: si hi qui turbas pariunt ecclesis uisi fuerint

apostolice fidei cōsentire. tunc apud alexandriā conuenientes
oēs. vbi et accusatus et accusatores sint. et defensor eorū: exa
minata causa possum⁹ pferre sn̄iaz. **EPICTEVS. EPIS
COPVS.** Sed cursus public⁹ nō sufficit subuectui eiscopozū
VBERVS. Ecclesiastice cause publico cursu nō egent. Ec
clesie namq; sufficiunt vsq; ad mare pducere suos epi scopos.
IMPERATOR. Que dudū susceperunt formam solui non pōnt
Plurimoz nāq; epi scopoz debz valere sententia. Tu solus es
qui amicicias illius scelerati defendis. **VBERVS** impator
Nunq̄ audiūm⁹ absente accusatore iudicem eius scelera pro
ferentem. nisi quia ppria vidēt hec odia. **IMPERATOR**
Omibus equidem nocuit in cōmunionē: nulli tñ ita sicut michi
Cui dum non sufficeret interitus fratris mei maioris: neq; be
ate memorie cōstantē cessauit in meis inimiccijs frequenter ī
pellere. nisi nos maiori mansuetudine detenti ipellentis momē
ta tēperassemus. Nulla itaq; michi victoria est. neq; cōtra mag
nentiū vel siluanum: nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebz
expulero. **VBERVS.** Noli p epi scopos vindicare tuas in
imicicias. Manus enim ecclesiasticoz ad sanctificandū vacare
debent. Quapropter si tibi videtur: iube vocari ad loca ppria
sacerdotes. et si cōcordes apparuerint ei quem nos in presentē
defēdimus scōm fidem orthodoxam in nicena synodo cōstitutā
tunc cōuenientes prouidebunt pro mundi pace. Et homo qui
qui non peccauit non reprobetur iniuste. **IMPERATOR.**
Unum est quod queritur. Volo enim te āplectentem ecclesiasti
cam cōmunionem romā denuo destinare. Et ppterea concordia
paci: et subscribens romam reuertere. **VBERVS.** Rome iā
fratribus valedixi. Maiores enim sunt ecclesiastice sanctiones
q̄ romane habitatio ciuitatis. **IMPERATOR.** Ergo triū
dierū spatium ad deliberandum habes. Si vis subscribere: ro
mam reuertere. aut certe cogita in quem vis deportari locum.

80

LIBERIOS. Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter ubi vis dirige me.

Exulatio liberij pape.

Imperator autē post duos dies examinato liberio. et nequaquam a suo proposito reuocato: iussit eum in beria thracie exilio deportari. Egredienti liberio imperator ad expensas quingentos solidos destinavit. Tunc liberio deferenti dixit. Dade. da eos imperatori opus enim habet suis militibus erogare. Similiter et augusta tantos ei direxit. Liberio dixit. Redde hec imperatori. Opus enim habet hec ad expensas militum suorum. Si autem imperator hec non habet opus: det eos auxentio et epicteto. Illi enim opus hec habent. Quam ab eis nichil accepisset: eusebius eunuchus obtulit ei et alios solidos. Cui liberius. Totius orbis ecclesias desolasti: et tamquam dampnato michi hec affers? Dade. prius esse imbueri christianus. His gestis post tres dies nichil accipiens missus exilio est.

Reuocatio eius ab exilio.

Veritatis itaque propugnator et victor. arrianeque falsitatis iteraptor thraciam sicut iussus fuerat usque puenit. Duobusque tractibus annis constanti romam venit. Proceps vero senatorumque coniuges rogabant viros suos ut constantio supplicarent quatinus pastorem gregibus restitueret. Volebant enim quia nisi flecterent animum principis: eos ipse relinquerent. et ad pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt. Nos furorem principis formidamus nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis rogantibus magis forsitan parcat. et unum alterum. aut preces suscipiet. aut si flecti nequierit: sine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc consilium mulieres ille laudibus maximis proferende precipientes: cum ornatu solito adierunt imperatorem. quatinus ex veste sublimi eas et nobiles arbitratu reuerentiam eis haberet et proceret. Adeuntes enim principem tali voce clamabant. Misere tate civitati pastoris prudentiam non habenti. que luporum patris insidijs: At ille respondit

non egere pastore alio ciuitatē: eē nāq̄ pontificē qui eoz curā
h̄ret. Post magnū nāq̄ liberiiū quidā dyaconoz ei⁹ felix noīe
fuerat ordinat⁹. Is expositā in nicea fidē incōcūsse seruauit: sed
corruptozib⁹ ei⁹ sine discretioē cōmūicabat. Null⁹ tñ h̄itantiū
rome in basilicā igressus ē cū ille int⁹ astaret. Hoc autē etiā ma
trone ille imperatozi dixerunt. Qua gratia flexus p̄cepit illū
inter omnes egregium reuocari: et vt vterq̄ ecclesiam guber
naret cōmuniter. His ergo litteris in circēsi spectaculo relectis
popul⁹ clamabat. iustā principis esse sn̄iam. Ut sicut dupliciter
coloribus diuisi sunt spectatozes: sic oporteret altez his. altez
alijs p̄sidere. Cū ergo p̄mitus principis litteris sic fauissent:
postea cōmoti cōmuni voce clamauerunt. **Un⁹ deus. vn⁹ cristus**
vnus ep̄s. Ipsas enim voces. et ego iustum ponere iudicauī.
Post has vero cristo amabilis populi pias et iusticia exorna
tas voces. sanctissimus quidem liberii⁹ est reuersus: felix autē
recedens habitauit aliam ciuitatem.

Constantij imperatoris et liberij pape p̄o defensiōe athanasij
alexandrie episcopi. Dialogus e greco in latinum per Cassio
dozum senatozem romanum translatus **Explicit feliciter.**